

EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Kunstikultuuri teaduskond
Muinsuskaitse ja konserveerimise osakond

Kärt-Angela Mägi

Kips skulptuurimaterjalina.
Signe Mölder skulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ konserveerimine
BAKALAUREUSETÖÖ

Juhendaja: Isabel Aaso-Zahradnikova, MA

TALLINN 2019

Autorideklaratsioon

Kinnitan, et olen koostanud antud bakalaureusetöö iseseisvalt ning seda ei ole kellegi teise poolt varem kaitsmisele esitatud.

Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on töös viidatud.

„ ” 2017. a.

.....

üliõpilase allkiri

Töö vastab bakalaureusetööle esitatud nõuetele:

„ ” 2017.a.

.....

juhendaja allkiri, akadeemiline või teaduskraad

Kaitstud hindele:

.....

„ ” 2017. a.

.....

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
1. Kips skulptuurimaterjalina.....	6
2. Eesti skulptuur peale II maailmasõda.....	12
2.1 Eesti skulptuurimaastik vahetult peale II maailmasõda.....	12
2.2 Eesti skulptuur 20. sajandi keskel, ENSV poliitilistes tingimustes.....	14
2.3 Eesti skulptuur 20. sajandi lõpukümnenditel.....	18
3. Skulptor ja keraamik Signe Mölder.....	21
3.1 Ülevaade näitustest, kus Signe Mölder on oma töödega esinenud.....	29
3.2 Signe Mölderi teoseid.....	31
3. Signe Mölderi kipskulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ konserveerimine.....	33
4.1 Legend.....	34
4.2 Tehnilised uuringud.....	35
4.2.1 Skaneeriv elektronmikroskoopiline analüüs.....	35
4.2.2 Stratigraafilised uuringud.....	36
4.3 Ajaloolised uuringud.....	37
4.4 Signe Mölderi kipskulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ seisukord enne konserveerimist 38	
4.5 Eesmärk.....	40
4.6 Konserveerimistööd.....	41
4.7 Katsetusmeetodid Signe Mölderi skulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ parima viimistlusmeetodi tuvastamiseks.....	42
4.8 Ettepanekud eksponeerimiseks.....	56
Kokkuvõte.....	57
Kasutatud allikad ja kirjandus.....	58
Illustratsioonide nimekiri.....	64

Plaster as a sculpture material. The restoration of Signe Mölders sculpture "Contemplation by the water". Summary	67
Lisad	69
Lisa 1 Konserveerimistöõde kaardid	70
Lisa 3 Intervjuu transkriptsioon kunstiajaloolase Juta Kivimäega skulptor ja keraamik Signe Mölderist	82
Lisa 4 Arseni Mölder	90
Lisa 5 Intervjuu transkriptsioon Signe Mölderiloodud kipsskulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ omanikuga, prof. Riin Alataluga	92
Lisa 6 Dokumendid Signe Mölderiloodud pronkskulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ deponeerimise kohta.....	95

Sissejuhatus

Käesoleva bakalaureusetöö teema peamiseks ajendiks oli autori soov omandada põhjalikum kogemus skulptuuri konserveerimisest ning kunstiteose valikul lähtuti skulptor Signe Mölder 1982. aastal kipsi valatud aiaskulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ avariilisest seisukorrast. Tegemist on kipsskulptuuriga, mis vajas konserveerivat sekkumist. Vaadeldav teos oli kümneid aastaid kaunistanud Signe Mölder enda koduaeda ning väliskeskkonas möödunud aastad olid tekitanud antud kipsskulptuurile mitmeid roostekahjustusi, külmakahjustusi, vormikadusi ja viimistluskihi irdumisi.

Töö koosneb neljast peatükist ning fotodega lisadest. Kui ei ole märgitud teisiti, on tegemist bakalaureusetöö autori tehtud fotodega.

Bakalaureusetöö koosneb teoreetilisest uurimustööst ning praktilisest konserveerimisprojektist. Teoreetiliselt keskenduti kahekümnenda sajandi Eesti skulptuurimaastikul toimunud arengute uurimisele peale II maailmasõda, ning skulptor Signe Mölder elule ja loometööle. Lisaks uuriti põgusalt kipsi ajalugu skulptuurimaterjalina. Visuaalsed vaatlused teostati esmalt vaadeldava skulptuuri asukohas, skulptuuri omaniku koduaias Nõmme aedlinnas. Seejärel transporditi antud kipskuju Eesti Kunstiakadeemiasse Kunstikultuuri teaduskonda. Tehnilised uuringud teostati nii Eesti Kunstiakadeemias Muinsuskaitse ja Konserveerimise osakonnas kui ka Tallinna Tehnika Ülikooli Materjaliuuringute Teaduskeskuses prof. Urve Kallavuse juhendamisel. Bakalaureuse töö praktiliste konserveerimistööde eesmärgiks oli tagada Signe Mölder kipsskulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ eksponeeritavus. Töö praktiline osa hõlmas konserveerimise töömeetodite katsetusi enne Signe Mölder loodud kipsskulptuuri konserveerimist. Uuringute tulemustele tuginedes valiti antud kipsskulptuurile kõige mõistlikum konserveerimise meetod. Seejärel teostati vaadeldava kipsskulptuuri konserveerimine ning visuaalse terviklikkuse taastamine. Praktilise töö ühe osana teostati ka konserveerimise dokumenteerimine ja kirjalik soovitus edaspidiseks eksponeerimiseks ning hoiustamiseks väliskeskkonnas.

Bakalaureuseöö autor soovib tänada töö valmimise juures abiks olnud inimesi: kirjaliku ning praktilise töö juhendajat Mag. Isabel Aaso-Zahradnikovat, skulptuuri omanikku prof. Riin Alatalu intervjuu ning abistavate materjalide jagamise eest, kunstiajaloolast Juta Kivimäed informatiivse intervjuu ja abi eest.

1. Kips skulptuurimaterjalina

Kips on vees kergeti lahustuv hele mineraal, millel keemiliseks valemiks $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$.¹ Kipsi kristallid on mitmesuguse kujuga. Materjalina kasutatakse kipsi erinevates valdkondades, nii skulptuurimaterjalina kui ehituses, aga ka meditsiinis ning põllumajanduses.²

Umbes 20 – 30 miljonit aastat tagasi päris inimkond miljoneid tonne kipsikivi tänu merede aurustumisele meie maismaa moodustumisel. Eelkõige leiti kipsikivi Anatooliast, mis on piirkond Türgi Aasia-osas Väike-Aasia poolsaarel. Kipsikivi puhul, mida looduslikult leitakse mõnikord aldehyüdi kujul (veetu kaltsiumsulfaat) ja sageli lubjakivina (kaltsiumsulfaat, mis suudab endas kanda vett kuni ca 21 protsenti), on tegemist mineraaliga. Kipsikivi kasutati Anatoolias 10 000 aastat tagasi. See informatsioon pärineb seinamaailngutest, mis on leitud tänapäeva Türgi lõunaosast, Çumra lähedal asuvast suurest neoliitilisest tellisalusast - Çatalhöyükist. Tegemist on UNESCO maailmapärandi nimistusse kuuluva maa-alaga.³ Teada on, et kipsikivi kasutati ehitusmaterjalina Sumeri, Assüüria, Egiptuse, Kreeka ja Rooma tsivilisatsioonides. Kõige tuntum ning hinnatuim rakendus kipsile minevikus on olnud alabastri kasutamine skulptuuride ja ornamentide loomisel. Alabastri puhul on tegemist heleda poolläbipaistva pehme mineraaliga, mida saadakse lubjakivist. Oma nime on ta saanud arvatavasti Alabastroni nimelise linna järgi, mis asus Vanas Egiptuses. Kipsi kasutuse traditsioon oli eriti levinud etruskide hulgas, ka tänapäeval on Itaalia linna Volterra üks sissetulekuallikatest kipsi tootmine.⁴

Skulptuurimaterjalina on kipsi kasutatud juba väga kauges minevikus. Vanas Egiptuses, eriti Akh-en-Ateni valitsuse ajal hinnati kipsi hea ja mugava materjalina kõrgelt ning seda kasutati kujude osade või terve skulptuuri valamisel. Kipsvormide valamisel kasutati mudelina inimkeha.⁵ Vanas Kreekas kasutatud kipsi traditsioonist on räägitud Pliniuse ja Theophostose kirjutistes. Kipsivalu avastamise on Plinius omistanud Lysistratosele, öeldes, et tegemist oli mehega, kes avastas kuidas kujudest valandeid saab teha. Valutehnikat rakendati varsti nii valdavalt, et enam ei tehtud savist visandita ühtegi kuju. Pliniuse kirjutised omistavad kipsi

¹ Naan, G. ENE: Eesti nõukogude ensüklopeedia. 4. köide. Tallinn: Kirjastus Valgus, 1989, lk 528.

² Kips. – Eesti Entsüklopeedia 2006, <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/kips2> (vaadatud 10. X 2018)

³ Hodder, I; Stanford University. Çatalhöyük: a 9000 year old town. - Zammù multimedia - Università di Catania 26.07.2018. [Video] <https://www.youtube.com/watch?v=vmFKBf5OV0I> (vaadatud 10. XII 2018).

⁴ The history of gypsum. – ABS Alci ve Blok Sanayi A.S, 2016, https://www.absalci.com.tr/en/pratik-bilgiler/neden-alcilingilizce/?fbclid=IwAR00iIa5jGBNMGPoE2ZygGACkui-NhN7BEX-z_8UEMRCXB1bLtHGUIld-Zc0, (vaadatud 17. XI 2018).

⁵ Rich, J. C. The materials and methods of sculpture. New York: Dover Publications, Inc, 1988, lk 57.

valamise vormi küll Lysistratosele, kuid teadlased on arvamusel, et egiptlased olid tegelikult sama tehnoloogiat kasutanud väga varakult. Näiteks kuuenda dünastia kuningas Tety kipsist surimask pärineb juba 2400 a. e. Kr.⁶

Hellenistlikku ja Rooma perioodi peetakse ajajärguks, kus kasutati laialdaselt kipsi skulptuurimaterjalina. Säilinud on suur hulk kipsist eskiise, millel on isegi skulptori sõrmejäljed. Mitmed neist töödest on olnud modelleerimise üleminekud, kus kips on olnud vahematerjaliks. Kuid paljud neist on iseseisvad originaalteosed. Kipsivalu levis eriti laialt 1. sajandil e.Kr.⁷

Erinevates maailmajagudes on sajandeid täiendatud kipsi kasutamise- ja põletamisoskuseid, seda samuti seinte ning lagede krohvi- ja liitematerjalidena. See annab tunnistust, et kipsist sooviti luua kauapüsiv ning tugev materjal erinevate otstarvete jaoks, samuti erinevates keskkondades. Kuid seda ei mainita kirjanduses enne Andrea Verrocchio aega, aastatel 1432 – 1488. Andrea Verrocchio lõi oma vormid Siennast, Volterrast ja teistest Itaalia piirkondade ümbrusest leitud pehmetest kivimitest. Tegemist oli mureda materjaliga, mis oli tõhusalt modelleeritav ning kivistus kiiresti. Andrea Verrocchio kasutas seda materjali vormi võtmiseks, et saavutada oma loomingus elutruud tulemust. Kuid Andrea Verrocchio inspireeris juba oma elu ajal teisigi kunstnikke, looma samast materjalist elutruid surimaske. Valdav osa Firenze elanikkonnast omas sellel ajastul enda kodudes surimaske pereliikmetest. See annab omakorda tunnistust, et skulptuuri valmistamine pidi olema sellel ajal suhteliselt odav ning lihtne. Andrea Verrocchiole omistatakse elutruu skulptuuri loomise algus.⁸

Kipsi on peetud läbi aegade tulekindlaks materjaliks. Kipsist seintel ja lagedel, tulekindlatel ustel ning uksehingedel, põrandatel ja vahelagedel on suur roll olnud tulekahjude ennetamisel. Kirjandus sellel teemal on olnud üsna limiteeritud, kuid ei ole üllatuslik, et väga keeruline ning ebapraktiline on olnud vanu kipsist lagesid eemaldada, testimaks tänapäeva laborites nende tegelikku tulekindlust. Laborites ehitatud uued kipsist laed ei anna piisavat informatsiooni tulekindluse tegelikust ulatusest, kuna puudub kipsi jaoks oluline ajafaktor. Ajafaktor on kipsi erinevate omaduste puhul tähtis aspekt.⁹

Kipsi kasutuselevõtu verstepostiks peetakse Londonis toimunud 1666.a. suurtemõõdulist tulekahju. Pärast põhjalikku uuringut, mis teostati Londoni 1666.a. tulekahju järel, selgus, et

⁶ Samas, lk 57.

⁷ Одноралов, Н. В. Скульптура и скульптурные материалы. Москва: Изобразительное искусство, 1983, lk 14.

⁸ Rich, J. C. The materials and methods of sculpture. New York: Dover Publications, Inc, 1988, lk 57 – 58.

⁹ Jackman, P. Fire resistance of historic fabric.– The Building Conservation Directory 2009, http://www.buildingconservation.com/articles/fireresist/fire_resistance.htm (vaadatud 09. X 2018).

hooned, mis olid kaetud kipsiga, jäid tulest puutumata või said palju vähem kahjustada. Kipsi kasutamine tehti seejärel juba Pariisis kohustuslikuks ning sellest tulenevalt kutsutakse kipsi ka Pariisi kipsiks. 1700. aastatel olid Pariisis kõik puitmajade seinad tulekahjude hirmus kipsiga üle krohvitud, mis annab tänapäeval tunnistust, et kips on juba kaua aega olnud aktsepteeritud materjal ka välitingimustes. Prantsuse keemik Lavoisier avalikustas esimese teadusliku uurimuse kipsist 18. sajandil. 17. – 18. sajandi jooksul saavutati kipsi kasutamine üle maailma ning kipsi saadi tundma sellise materjalina, mida me teame tänapäeval. 19. sajandi lõpuks kasutati kipsi laialdaselt nii ehitustööstuses kui skulptuuris ja seda nii Pariisis kui teistes Euroopa linnades.¹⁰

Kipsile leiti 20. sajandi jooksul veelgi suuremat rakendust, seda ühe näitena keraamikatööstuses. Kuid kipsi kasutati nüüd samuti juba stomatoloogias, metallivalus, meditsiinis, kosmeetikas jne. Kipsile tekkis praktiliselt igal kümnendil juurde uusi kasutamise nišše.¹¹

Reeglina on kips esimene vahematerjal, milles näeb skulptor oma teost. Ei ole vahet, kui pehme materjaliga skulptor töötab, tavaliselt teostatakse alati skulptuur esmajärjekorras kipsis ning alles seejärel kantakse kuju järgmisesse materjali. Vormide valmistamisel on kips samuti unikaalne materjal. Kipsvorme ei kasutata ainult kipsskulptuuride valuks, vaid ka savi, terrakota, fajansi ja portselani valamisel. Kips on vajalik betoonskulptuuride vormide valmistamiseks, vahamudelite valamiseks metallist ning plastist kujude valamisel.¹² Väga tihti on kips ise kompositsiooni lõppmaterjal ning siis on need skulptuurid sageli patineeritud, imiteerides malmi, terrakotat või pronksi. Skulptuuriajaloo on hulgaliselt näiteid, kui kips on kasutusel just teose lõppmaterjalina.¹³

Kipsskulptuurid hoonete välisviimistlusel olid 18. ja 19. sajandil laialt levinud. Kipskujud, maskid ja reljeefid asetsevad tavaliselt niššides, karniiside all, seinte õgvendustes ning teistes asukohtades, kus võis skulptuuri pidada enam-vähem kaitstuks välismõjude eest. Nad paigutati asukohtadesse, kus muutuvad ilmastikuolud neile kõige vähem hävitavalt mõjusid.¹⁴

¹⁰ Samas, vaadatud 09. X 2018.

¹¹ Samas, vaadatud 09. X 2018.

¹² Одноралов, Н. В. Скульптура и скульптурные материалы. Москва: Изобразительное искусство, 1983, lk 15

¹³ Samas, lk. 16.

¹⁴ Samas, lk. 19

Heaks näiteks on I. I. Terebenevi loodud kipsist pareljeef Peterburis asuva Admiraliteedi peaukse atikul¹⁵ ning Moskva Suure Teatri niššides olevad kipsskulptuurid, mis taastati peale II maailmasõda.¹⁶ Kipsist on ka 1848. aastal skulptor V. I. Demut-Malinovski poolt loodud viiskümmend kaks hobusepead, mis on paigaldatud Peterburis, Konnõi väljakul asuva Konnõi kiriku fassaadile. Eksponeeritud skulptuurid olid valmistatud kipsist ning asusid ilmastikukaitseta väliskeskkonnas. Näitena kipsskulptuuridest õues saab tuua Peterburis 1840. aastatel P. K. Klodt'i poolt loodud kipsist skulptuurigruppi „Hobuse taltsutajad“.¹⁷

P. K Klodt'i kipsskulptuur „Hobuse taltsutajad“ kingiti Nikolai I poolt Sitsiilia ja Preisimaa kuningale. Vastutasuks kingitud skulptuuridele paigaldati Anichkovi sillale sama autori poolt loodud skulptuurid, mis olid valmistatud kipsist ja olid toneeritud, imiteerides pronksi. Need skulptuurid olid eksponeeritud sillal 1815. aastast alates, kuni 1849. aastani. Eelmainitud tööde kõrvalt oli P. K. Klodti poolt sama teemaga suhestuvalt valmistatud kipsist suur friis „Служение лошади человеку“. Friis asub palee aiale suunatud fassaadil ja selle aadressiks on Миллионная 5, Peterburg. Friisi pikkus on 70m ja kõrgus 2m. Friisil on kujutatud kolmkümmend üheksa inimfiguuri ning kolmkümmend kolm hobust.¹⁸

Madala niiskustundlikkuse ning ebapiisava mehaanilise vastupidavuse tõttu ei ole kips skulptuurimaterjalina mitte alati parim valik teose loomisel. Ometi võib kipsi kasutada ka modelleeriva materjalina. Sellisel juhul kasutab skulptor kuju loomisel spetsiifiliste plastiliste omadustega tahkuvat kipsi. Kipsile võib enne modelleerima hakkamist lisada liimi, et segu püsiks kauem modelleeritav. Kipsivaluks kasutatav vesi peab olema erakordselt puhas, sisaldamata muid aineid. Näiteks rohkelt rauda sisaldav vesi võib muuta kipsi värvust.¹⁹

Reeglina on valitud kips skulptuurimaterjaliks siis, kui valatav teos on suuremõõtmeline, lihtsa vormijoonega ning kui sellel kas puuduvad või on väikesemahulised õõnsused ja õnarused. Kips on kasutusel ka vormi toetusmaterjalina, seda eriti paindlike negatiivvormide valmistamisel (želatiinist, agarast, kummist). Kaubandus pakub müügiks erinevaid sorte kipse, mis varieeruvad nii struktuuri tugevuse, tahkumiseks kuluva ajamahu, kui tahkumise jooksul toimuvate muutuste osas. Skulptorid kasutavad peeneteralist kipsi, mis annab siledama pinna ja kaunid defektideta detailid valumil.²⁰

¹⁵ Samas, 15 – 16.

¹⁶ Samas, lk 16.

¹⁷ Samas, lk 16.

¹⁸ Samas, lk 16.

¹⁹ Rich, J. C. The materials and methods of sculpture. New York: Dover Publications, Inc, 1988, lk 62 – 63; 67.

²⁰ Samas, lk 61.

Skulptuurimaterjalina on kipsil mitmeid positiivseid omadusi. Tegemist on materjaliga mis on üldiselt kättesaadav, olles sealjuures säästlik ja odav. Materjalina on kipsi võimalik lihtsalt ja kiiresti ette valmistada. Kipsi saab kasutada peaaegu kohe peale veega segamist ning tahkumine tugevaks materjaliks on kiire. Kipsi on hea valada, modelleerida ja vormida. Positiivne on samuti kipsi omadus pisut paisuda, kuna nii täituvad kenasti negatiivvormi pisemadki nüansid. Antud füüsikaline kipsi omadus on skulptori jaoks hinnatud ja oluline aspekt.²¹

Kipsil on olemas skulptuurimaterjalina ka omad puudused. Peamiseks miinuseks on elastsuse täielik puudumine. Siin saab tuua näitena keerulisemad objektid, mis eeldavad paindlikemate vormimaterjalide kasutamist, hõlmates peenemaid sisselõikeid ja detaile. Keerulisemad detailid eeldavad vormimasse, mis on valmistatud kummist või silikoonist. Materjalina eeldab ta isolatsioonikihi tekitamist naha ja kipsi vahele, juhul kui vormi võetakse inimkehalt. Kipsi peab kasutama eelnevalt väga läbimõeldult, kuna tegemist on kiiresti tahkuva materjaliga ja korraga saab skulptor seda kasutada lühikese ajavahemiku jooksul.²²

Skulptorid kasutavad peeneteralist skulptuurikipsi, mida alates 17. sajandist kutsutakse Pariisi kipsiks. Pariisi kipsi segamisel veega hakkab materjal väga kiiresti tahkuma. Kui vaadata seda kipsi läbi mikroskoobi, siis on mõistetav, miks on tegemist nii hinnatud skulptuurimaterjaliga. Tegemist on õhukese puudritaolise materjaliga, mis oma kiire kivistumise ja kauni lõpptulemuse tõttu on väga populaarne.²³

Kipsi on kasutatud pika ajaloo vältel nii sise- kui välitingimustes. Ajalooline kogemus annab meile teada, et kips võib edukalt püsida välitingimustes, kui tegemist on asukohaga, kus on soe ning kuiv kliima. Põhjamaades eeldab kipsi kasutamine välitingimustes vetthülgava kaitsekihi tekitamist kipsskulptuuri viimistluskihtides. Sellegipoolest on muutlike ilmastikuoludega asukohtades kipsist skulptuuride välitingimustes hoidmine problemaatiline, eriti pikema ajaperioodi vältel, seda eelkõige külmakahjustuste ning viimistluskihtide kulumise tõttu. Kipsskulptuurid on veesisalduse tõttu tundlikud õhuniiskuse tõusu ning suurte temperatuurimuutuste suhtes. Kui lõunamaades on kliima soe ja temperatuurimuutused ei ole

²¹ Samas, lk 61.

²² Samas, lk 61.

²³ Adams, K. Facts about Plaster of Paris that will amaze in home renovation. – The Konsult hub 2016, https://www.thekonsulthub.com/facts-plaster-paris-will-amaze-homerenovation/?fbclid=IwAR2UhiYOLpIQy6U5nu63FzJKjwse1yPBPqoCSfsl_VbRySX_72LkQ (vaadatud 08. X 2018).

nii märgatavad, siis siin põhjamaal on temperatuurikõikumised suured ning õhuniiskus samuti piisavalt kõrge, tegemaks kipsisist skulptuuridele välitingimustes pikas perspektiivis liiga.

2. Eesti skulptuur peale II maailmasõda

Mõistmaks Signe Mölderit skulptorina, uuris töö autor Eesti skulptuuri ajalugu ja arenguid alates II maailmasõja lõpust kuni 1980. aastateni välja. Peatüki eesmärgiks on anda ülevaade Signe Mölderit mõjutanud ja kujundanud tegureist okupeeritud Eestis kuni Nõukogude perioodi lõpukümnenditeni.

2.1 Eesti skulptuurimaastik vahetult peale II maailmasõda

Okupantide esmaseks eesmärgiks peale II maailmasõda oli Eesti kunstnike lojaalsuse kindlustamine, et kunstielu õitsengut näidates rahustada rahvast. Kunstnikele ei tehtud esimestel okupatsiooniaastatel üksikasjalisi karme ettekirjutisi, pigem soositi riiklike tellimuste ja ostudega uuele riigivõimule sobivat temaatikat, seejärel jagus raha ka juba poliitiliselt neutraalsema kunsti jaoks. Esimeseks katseks kunstielu kontrollida oli üleestiliste organisatsioonide loomine ning kunstielu kontrollimise eesmärgil ellukutsutuna oli see siiski kooskõlas paljude kunstnike soovide ja püüdlustega mida eelnenud Eesti Vabariigi ajal ei olnud õnnestunud täita.²⁴ Eestis püsinud kunstnikud kutsuti Jaroslavlis loodud Eesti Kunstnike Liiduga ühinema ning Kunstnike Liiduga ühinetigi, kuna selgus, et lisaks materjalidega varustamisele ning paremale teenimisvõimalusele oli see ainuke võimalus omada õigust vabakutselisusele.²⁵ Eesti skulptuuris avaldusid muutunud poliitilises olukorras kõrvuti vabariigiaegse modernismi taastamine ning püüdlused modernistlikku vormikõnet arendada. Need olid esialgu küll ettevaatlikud katsed, kuid siiski märgatavad. Nõukogude algusaastad olid skulptoritele omamoodi otsingute aastateks, tuli leida uusi sisulisi ühiskonda teenivaid temaatikaid ning nendeks said aktuaalsed igapäevased tööteemad. Püüti avardada realismi raame ning samuti mitmekesistada materjale. Näiteks Enn Roos, eelmise perioodi juhtiva monumentalistina pühendus nüüd animalistika ning laste portreede loomisele, kus figuurid olid kammerlikumad.²⁶ Selle kõrval loodi samuti primitiivsuse ni lihtsameelseid ning lavastuslikke ajalooteemalisi teoseid.²⁷ Paatosliku ning tõsise figuuriplastika kõrvale lisandusid ka

²⁴ Helme, S; Kangilaski, J. Lühike Eesti kunstiajalugu. Peatoimetaja Tiiu Viirand. Tallinn: Kirjastus Kunst, 1999, lk 114.

²⁵ Samas, lk 125.

²⁶ Eesti kunstiakadeemia ja autorid, Eesti kunsti ajalugu 1940-1991 I osa. Peatoimetaja Kodres Krista. Tallinn: Kultuurileht, 2013, lk 365.

²⁷ Helme, S; Kangilaski, J. Lühike Eesti kunstiajalugu. Peatoimetaja Tiiu Viirand. Tallinn: Kirjastus Kunst, 1999, lk 116.

humoristlikumad käsitlused eluolustikust. Enamasti liikusid skulptorid lihtsustatud ning mängulisema vormikõne poole intuiitiivselt.²⁸ On kujuteldamatu millises uudistejanus ja informatsioonipuuduses pidid meie kunstnikud elama okupeeritud Eesti algusaegadel.²⁹

Eesti kunstnike olukord okupatsiooniaegadel erines mitmeti eelnenud aegadest Eestimaal, seda nii ainevaldkondade, materjalide kui tööhõive poolest. Juba esimesel nõukogude aastal, juulis 1940, toimus Tallinnas kunstnike ülemaailmne kongress, kus tookordne haridusminister Johannes Semper rõhutas kunstnike tähtsust uues ühiskonnas, öeldes, et kunstnik on ühiskonnas kindlate ülesannete täitja ning seega väga vajalik. Ta rõhutas, et kunstnik olla ei ole luksus, vaid tegemist on vajaliku erialaga. Johannes Semper toonitas, et eestlastele on elavaks eeskujuks Nõukogude Liit, kus ei jäeta mitte ühtegi andekat kunstnikku ühiskondlikust tööst kõrvale. Ta hindas kõrgelt kunstilist haridust, kuna kunstnik olevat tema sõnul ühiskonnas kindla seisukoha omaja ning kajastaja. Nii asuski enamik meie selleaegseid kunstnikke looma juba 1940. – 1941. aastatel töörahva huve teenivat kunsti.³⁰

Üks aktiivsemaid ja energilisemaid skulptoreid Eesti NSV algusaegadel oli juba varemgi Eesti Vabariigi skulptuurimaastikul tuntust omanud Ferdi Sannamees. Teda valiti andeka skulptorina mitmetesse komisjonidesse ning kunstielu ümberkorraldavatesse organisatsioonidesse. Koostades oma organiseeriva toimekonnaga loovate tegevkunstnike nimestikku, tegi ta eeltööd ülemaailmse kujutavate kunstnike kongressi kokku kutsumise jaoks. Ferdi Sannamees oli üks ENSV Kunstnike Kooperatiivi asutajatest, mis tegeles kunstnike majanduslike huvide kaitsega ja soodustas loomingulist tegevust. Samuti tegeles see kooperatiiv Eesti kunsti propageerimisega Eesti NSV ühiskonnas laiemalt.³¹ Ferdi Sannamehegi skulpturaalne looming muutus seoses teistsuguse riigikorra saabumisega Eestisse. Temagi puhul saab rääkida suurest muutusest eelkõige ainevalikus. Kuigi ta oli varemgi tööinimese kujustamise vastu huvi tundnud, oli see temaatikana jäänud siiski kõrvaliseks oma tähtsuse poolest. Skulptorina oli tema varasemal loomeperioodil taotluseks olnud peamiselt figuuride plastilise vormi väljendusrikkus, rütm ja harmoonia. Nüüd, Eesti NSV kunstnikuna muutus Ferdi Sannamehe looming eelkõige tööd ja tööelu kajastavaks, ning tähtsaks sai žanrilisuse rõhutamine. Töömiljöö kujutamine andis skulptorile võimaluse väljendada selle ajastu elutõde.³²

²⁸ Eesti kunstiakadeemia ja autorid, Eesti kunsti ajalugu 1940-1991 I osa. Peatoimetaja Kodres Krista. Tallinn: Kultuurileht, 2013, lk 365.

²⁹ Helme, S; Kangilaski, J. Lühike Eesti kunstiajalugu. Peatoimetaja Tiiu Viirand. Tallinn: Kirjastus Kunst, 1999, lk 137.

³⁰ Paas, H. Ferdi Sannamees 1895 – 1963. Tallinn: Kirjastus Kunst, 1974, lk 51.

³¹ Samas, lk 51.

³² Samas, lk 52 – 53.

Seda tendentsi, kus töö liidab inimesi ning inimene domineerib kas grupina tööd tegemas, küll tööstuses või põllumajanduses, kohtas esimestel nõukogude aastatel teistegi Eesti skulptorite loomingus. Ferdi Sannamehe kõrval tegutsesid vahepeal kunstielust eemale tõrjutud või tagasitõmbunud skulptorid Anton Starkopf, Herman Halliste, August Vomm, Juhan Raudsepp. Tagasi kodumaale olid naasnud represseeritud skulptorid Kalju Reitel ning Aleksander Eller. 1950. aastad lõppesid mitmete Eesti skulptorite kunstielu tagasi tulemisega, mida tähistasid nende isikunäitused.³³ Kuna kunstikriitika oli sõjajärgses Eestis tunnistanud 1930. aastatel välja kujunenud dekoratiivskulptuuri formalistlikuks, siis 1950. aastatel oli Anton Starkopf üks selle modernistliku traditsiooni taaselustaja. Ta teostas mitu pooleli olnud varasemat kipsi jäänud tööd ning lõi graniidis üldistava, kuid selge kompositsiooniga akti- ja dekoratiivskulptuure.³⁴ Uuenduslike motiividena olid aktiskulptuuris kasutusel taimemotiivid. Kõrge vormiga ning ilmekad olid portreed loomeinimestest. Esimest korda pärast II maailmasõda toimus erandlik sündmus 1959. aastal kui avati küllastajatele Rudolf Tamme eraaed. Seal eksponeeriti aia- ja dekoratiivskulptuure. Modernistlik graniitskulptuur oli hinnatud skulptorite hulgas, seda viljelesid mitmed skulptorid. Nii oli Herman Halliste näiteks üks poeetilise naisakti traditsiooni taastaja, viljeledes oma loomingut modernistliku graniitskulptuuri näol. Kõik Herman Halliste dekoratiivsed, suletud ruumimõjuga aktid on meisterliku materjalitunnetusega loodud. Temalgi oli isikunäitus Tallinna Riiklikus kunstimuuseumis 1959. aasta lõpus.³⁵

2.2 Eesti skulptuur 20. sajandi keskel, ENSV poliitilistes tingimustes

1950. aastate keskpaigas hakkasid saabuma Eestisse katkendlikud infokillud lääne skulptuuri arengusuundadest. Mõne pagulaskunstnikuga (nt: Maire Männik, Ernst Jõesaar) õnnestusid sidemete taastamised, mis olid väärtuslikud siinse skulptuuri arengu seisukohalt. 1959. aastal toimus Moskvas esimene väliskunsti näitus, kus oli esindatud valik skulptuuri. Sellel aastal tutvustati Eesti ajakirjanduses uuenduslikku skulptuuri Jaan Varese ülevaates Brüsseli maailmanäitusest. Kriitilise käsitlusega, kuid külluslikku illustratiivset materjali omavana, oli tegemist siiski teaberohe artikliga.³⁶

³³ Eesti kunstiakadeemia ja autorid, Eesti kunsti ajalugu 1940-1991 I osa. Peatoimetaja Kodres Krista. Tallinn: Kultuurileht, 2013, lk 366.

³⁴ Samas, lk 366.

³⁵ Samas, lk 368.

³⁶ Samas, lk 368.

Eesti skulptorid said oma loominguks vajalikke impulsse näiteks tarbekunstist, kus modernistlik käsitlus oli juurdunud teistest kunstiilikeidest varem.³⁷ Skulptorid õppisid keraamikutelt erinevate materjalide kasutamise võimalusi kuna metallisulatustööks olid Eestis viletsad tingimused. Tehniliselt puudulikud tingimused tõid 1950. aastate lõpul Eesti skulptuuris esile ulatusiku šamoti kasutuselevõtu ning selliseks uuenduseks saadi inspiratsiooni keraamikutelt. Šamoti kasutuselevõtt oli moderniseeriva vormivõimalusena väga sobiv, pealegi materjalina märksa odavam. Šamotist ei tehtud peenelt modelleeritud skulptuure, mida võinuks hiljem metalli kanda. Skulptor võib ju figuuri kõigepealt savist, siis võtab saadud figuurist vormi ja sellest vormist saadud vaheskulptuurist saab omakorda vorm pronksivalu jaoks, mille järel tuleb lõpuks välja nii pronksskulptuur kui ka skulptori soovi korral kipsskulptuur. Skulptori jaoks oli tegemist väga pika ning aeganõudva protsessiga, kuna metall oli kallis ja valamisprotsess raske saavutada. Valuskulptuurile kavandatavat kuju andes pidid skulptorid mõttetult palju käsitsi tööd tegema, selleks vastavaid toorvaludetaile töödeldes.³⁸ Kuid keraamikaahjud olid Eestis olemas ning see asjaolu soosis skulptuurimaastikul otsima uusi võimalusi teiste materjalide kasutamise näol.³⁹

Nõukogude Eesti skulptorite materjalivalikud laienesid nüüd uute ideede teostamisel, mis omakorda andsid uusi tähendusi skulptuurile. Peale perioodi, kus näitusesaale täitsid kipsskulptuurid, sai 1960. aastate alguses skulptuurimaterjalina laialt populaarseks šamott. Selle materjali pind oli kore ja võimaldas suuremaid vormiüldistusi. Näitena saab tuua 1964. aastal Signe Mölderil loodud šamottskulptuuri: „Masai naine lapsega“, mis on käesoleval ajal Eesti Kunstimuuseumi nimistus.⁴⁰

Nõukogude perioodil oli Eesti tarbekunstil muutuseks ja arenguks üldse suuremad võimalused, kuna ideoloogiline kontroll ei puudutanud nii tugevalt seda valdkonda. Keraamikutel oli koguni võimalus reisimisteks. Eesti tarbekunstnikel olid hea maitse kõrval tehnilised oskused kõrgel tasemel, mistõttu neid pandi kujundajateks näituste nimekirjadesse, mida korraldati NSV Liidu poolt välismaal.⁴¹ See tõsiasi mõjus siinsele kohalikule kunstimaastikule avardavalt ning andis positiivse tõuke materjalide avardamiseks ka Eesti skulptuurile. Oli ju tegemist ajajärguga, kui Nõukogude kunstipoliitika püüdis Eesti kunstnikke lahutada omaenda kunstiajaloost, sealjuures

³⁷ Samas, lk 365.

³⁸ Samas, lk 158.

³⁹ Autori intervjuu Juta Kivimäega Kumus. Vestlus. Tallinn, 11.09.2018. Küsitles autor, lindistus autori valduses.

⁴⁰ Eesti Muuseumide Veebivärv. – Eesti Kunstimuuseum <https://www.muis.ee/search>, (vaadatud 28. XII 2018)

⁴¹ Helme, S; Kangilaski, J. Lühike Eesti kunstiajalugu. Peatoimetaja Tiiu Viirand. Tallinn: Kirjastus Kunst, 1999, lk 158.

jäeti nad ilma ka võimalusest jälgida kunsti arengusuundi maailmas laiemalt. Ühe näitena peale II maailmasõda Eesti skulptuurimaastikul toimuvast poliitilisest situatsioonist saab tuua suure tunnustuse pälvinud sotsialistliku skulptuurikunsti teose: „Polotski vürst Vjatško ja Lembitu poeg Meelis Tartu kaitsel 1224.a.“, mille autoriks oli Olav Männi (kips 1950., pronks 1956.). Antud teos illustreerib ilmekalt nõukoguliku propakanda raames tehtud ajalootõlgendusi.⁴²

Kuivõrd kunstilist kujutamist materiaalses keskkonnas hakati kajastama ja arutama alates 1957. aastast NSV Liidu Kunstnike Liidu ajakirjas: „Dekoratiivkunst“ ning kuna Eesti skulptuur kuulus nüüd suure NSV Liidu kunsti hulka, siis ka meie enda skulptuuri mõjutasid need samad teemad, mida käsitleti sellel ajastul antud ajakirja artiklites.⁴³ Tekkisid uued suunad, mis sidusid skulptuuri arhitektuuriga, mõeldi välja uus meetod nimetusega: „Kunstide sünteesi“. Kunsti kaudu pidi olema arusaadavalt väljendatud hoone eesmärk ning „Kunstide sünteesi“ nõudega ilmusid Eesti arhitektuuri fassaadidele ja siseseintele reljeefid, hoonete ette ning siseruumidesse aga skulptuurid.⁴⁴ Ühe näitena saab tuua 1970. aastatel valminud S. Kirovi nimelise näidiskalurikolhoosi peahoonet, mille fassaadil oli kasutatud „Kunstide sünteesi“ poolt ellu kutsutud ehitusfilosoofiat. Lakooniline teos S. Kirovi nimelise näidiskalurikolhoosi peahoone fassaadiseinal on ilmekas näide, kuidas kunst omas ülesannet viidata kaluri- ja mereteemale, mida antud kolhoosis ju edukalt viljeletigi.⁴⁵

Foto 1. S. Kirovi nimeline näidiskalurikolhoos

Kunsti, kogu oma rikkalikus ja erinevas amplituudas, jagati nõukogude aastatel Eestis eelkõige ühiskondlikult olulistele hoonetele, kuid seda printsiipi hakati rakendama hiljem juba tüüpehitiste juureski.⁴⁶

⁴² Samas, lk 128; 130 – 131.

⁴³ Eesti kunstiakadeemia ja autorid, Eesti kunsti ajalugu 1940-1991 I osa. Peatoimetaja Kodres Krista. Tallinn: Kultuurileht, 2013, lk 368.

⁴⁴ Helme, S; Kangilaski, J. Lühike Eesti kunstiajalugu. Peatoimetaja Tiiu Viirand. Tallinn: Kirjastus Kunst, 1999, lk 160; 162 – 163.

⁴⁵ Samas, lk 160; 162 – 163.

⁴⁶ Samas, lk 160; 162 – 163.

Foto 2. Sisevaade S. Kirovi nimelise näidiskalurikolhoosi aatriumi. Skulptuuri autor on Ellen Kolk, 1979. a

Kuna oli vaja, et kunst oleks arhitektuuriga seotud, siis nii arhitektuur kui kunst pidid nüüd olema ühtsed stiililiselt. Seeläbi sai ootamatult arhitektuurist teiste kunstiliikide modernsuse legiteerija. Hakati hindama lakoonilisust koos üldistatud vormiga. Püüeldi harmoonilise kooskõla poole tehnika, materjali ning arhitektuuriga, samas vältides sümboolikaid, illusioone ning paljusõnalisust. Sel moel tõsteti ootamatult uuesti au sisse 20. sajandi esimese poole modernistid.⁴⁷

Kui skulptuurist oli Nõukogude Eestis saanud eelkõige monumentaalne propagandavahend, siis nüüd hakkas skulptuurist kujunema arusaam kui dekoratiivsest ja monumentaalsest kunstist. Keskkonnana nähti selle kunsti eksponeeritavust arhitektuuris või looduses ning avalikus ruumis pigem geometriseeritud ja lakoonilise vormiga skulptuurina. Soovituslik oli kasutada uuenduslikke materjale ja heaks maitseks peeti teaduse ning tehnika saavutusi kajastavat skulptuuri, selleks sobivaid sümboolseid kujundeid luues. Tekkisid riiklikud tellimused, mis võtsid arvesse sellist uut suhtumist.⁴⁸

1960. aastate Eesti skulptuur, olles uuendusprotsessidega küll sõltuv tellijatest, tõi kasutusele täiesti teistsugused uued tehnikad ja materjalid, milleks olid tehnikana keevitus ja materjalina

⁴⁷ Samas, lk 160; 162 – 163.

⁴⁸ Eesti kunstiakadeemia ja autorid, Eesti kunsti ajalugu 1940-1991 I osa. Peatoimetaja Kodres Krista. Tallinn: Kultuurileht, 2013, lk 368.

Helme, S; Kangilaski, J. Lühike Eesti kunstiajalugu. Peatoimetaja Tiiu Viirand. Tallinn: Kirjastus Kunst, 1999, lk 155.

teras ning alumiinium. 1962. aastal võtsid peaaegu enaik selleaegseid Eesti tegevskulptoreid osa keevitamise kursustest, mida korraldas selleaegne Kunstnike Liidu skulptuurisektsiooni esimees Kalju Reitel. Kursuse lõpus korraldati valminud töödest näitus Eesti NSV Teaduste Akadeemia hoone fuajees.⁴⁹

Muutusid arusaamad monumentaalsusest ja skulptuuri rollist ühiskonnas. Ühe näitena võib tuua Kristjan Rauale püstitatud monumenti, mis ei olnud enam literatuurne figuralne kompositsioon, vaid mitmest ploki koosnev risttahukas (Kalju Reitel, Eha Reitel, 1969.a). Näitusepaigana kasutati nüüd uuendusena enam mitte ainult siseruume, vaid samuti lahtist ala välitingimustes. Kõlapinda tekitas Olav Männi 1967. aastal loodud novaatorlik „Mobiil“, mis oli üks esimesi Eesti kineetilise kunsti teoseid.⁵⁰

2.3 Eesti skulptuur 20. sajandi lõpukümnenditel

20. sajandi lõpukümnenditel toimus Eesti skulptuuris põhimõtteline moodsale kunstile lähenemine naivismi varjus. Seda rõhutatud lihtsameelsust võiks pidada rangetest ideoloogilistest nõudmistest vabanemise vahendiks, et pääseda rutiinist ja laiendada žanripiire. Samas primitivistliku kunstiga suhestumine kuulub moodsa kunstiklassika valdkonda, ning võtete arsenal pärineb just nimelt sealt. Naivism polnud siinkohal siiski mitte kitsas laadimääratlus, see pigem hajus mitmete kunstnike loomingu vahel. Näidetena saab tuua 1969. aastal Edgar Viiese loodud alumiiniumskulptuuri: „Kosmoseaparaat“ ja Olav Männi 1969. aastal loodud metallist valmiskujund: „Öövalvur“.⁵¹

Tõdeti, et võrreldes graafika- ja maalikunstiga oli küll skulptuurimaastik olnud oma kujunemiselt aeglasem, kuid positiivseks peeti Eesti skulptuuris esindatud annete eripalgelisust ning mitmekesisust.⁵²

1960. lõpuks oli Eesti kunst jõudnud ristteele ning 1970. aastate alguseks koos ülejäänud kunstivaldkondadega oli Eesti skulptuuri olnud võimeline integreerima endasse ideid, mis järgisid sõjajärgse modernismi loogikat. Selle radikaalsus oli püsinud kohaliku lubatavuse piirides, kinnitades seeläbi Eesti kunsti suveräänset eneseteadvust ning lootust, et arenemine

⁴⁹ Samas, lk 155 – 157.

⁵⁰ Samas, lk 155 – 157.

⁵¹ Samas, lk 155 – 157.

⁵² Eesti NSV Kultuuriministeerium. Nõukogude Eesti skulptuur 1965-1971. Tallinn, ENSV MN Asjadevalitsuse Trükikoda, 1971, lk 1, 2.

toimub läänemaailma arenguskeemide kohaselt. Paraku arengud koos muutustega lääne elus ja kunstis olid sedavõrd radikaalsed, et neid ei olnud võimalik enam üle kanda siinsetesse oludesse. Ei olnud võimalik tegeleda vormiuuendustega, kui ei olnud võimalik haakuda laiema maailma uute ideedega. Selleaegne totalitaarne ühiskonna ülesehitus Nõukogude Liidus ning lääne vasakpoolne hoiak tegid selle peaaegu võimatuks. Kunstielu ei saanud toimida NSV Liidu ühiskondlikust süsteemist väljaspool, kuid kunstniku isikliku otsusena oli see siiski võimalik. Ainult individualismi pinnal sai avangard ja radikaalsus Eestis esineda. Seljuhul elas kunstnik justkui kolmes erinevas ajas korraga, tema isiklike kunstilisi otsinguid toetas lääne kunst, kuid tema igapäevast kohalikku argielu määras kohalik nõukogude ajajärk ning oma otsustes ja loomingus elas kunstnik oma isiklikus personaalses ajas. Need loomeinimesed, kes julgesid muuta valdavaks oma personaalse aja, andsid Eesti kunstile avangardi. See oli keeruline ja raske, eriti kunstniku isiklikust majanduslikust seisukohast lähtuvalt. Kuid niisuguse individualistliku mässu tasemel sai alguse Eesti ühiskonna mentaliteedimuutus laiemalt ning ajaloolises plaanis oli tegemist väga oluliste aspektidega. Kunstnik oli seljuhul julge ning kindel ühiskondliku seisukoha kajastaja ja samuti oluline seisukohavõtja.⁵³

Võrreldes teiste kunstialadega oli skulptuuril kindlasti raskem. Juba läbi ajaloo on olnud see kunstivaldkond seotud eeskätt materjalidega ja töötlemise raskusega. Kunstnike Liidule alluv Kunstifond oli peamiseks võimaldajaks uute materjalidega eksperimenteerimisel. Kuid skulptuur on oma materjali poolest enamasti väga kulukas, ning Eesti NSV Kultuuriministeeriumi ostukomisjon ei olnud alati valmis finantseerima kõiki skulptorite projekte.⁵⁴ Skulptuur on kallihinnaline ning töömahukas ja ei võimalda hetketähtedel särada, mistõttu seda kunstivaldkonda on olnud alati kergem süüdistada vanamoelisuses. Nõukogude ideoloogia kasutas Eestis ohtralt skulptuuri oma poliitilistel eesmärkidel, mis tähendas kõikvõimalike hiigelkavatiste ning monumentide ajajärku Eesti skulptuurimaastikul. See omakorda hoidis Eesti skulptuuri tugevalt realistliku kunstilaadi kütkeis ning nõudis eelkõige figuurimodelleerimise oskust.⁵⁵

1970. aastatel esinesid pea kõik need olulised möödunud kümnendite Eesti skulptorid, kes olid Eesti skulptuuri tagasi toonud plastiliste väärtuste juurde. Sellel perioodil tegutses Eestis arvukalt skulptoreid. Kuigi palju räägiti vormi abstraherimisest, üldistustest ja tinglikkusest,

⁵³ Helme, S; Kangilaski, J. Lühike Eesti kunstiajalugu. Peatoimetaja Tiiu Viirand. Tallinn: Kirjastus Kunst, 1999, lk 18; 182.

⁵⁴ Eesti kunstiakadeemia ja autorid, Eesti kunsti ajalugu 1940-1991 I osa. Peatoimetaja Kodres Krista. Tallinn: Kultuurileht, 2013, lk 369 – 370.

⁵⁵ Helme, S; Kangilaski, J. Lühike Eesti kunstiajalugu. Peatoimetaja Tiiu Viirand. Tallinn: Kirjastus Kunst, 1999, lk 211; 213.

oli tugeva realistliku kooli ning esteetiliste väärtuste tagasitoomise ühendamine keeruline. 1970. olid aastad, kui tõusis Eesti skulptuuri tähtsus laiemalt, realistliku ja abstraktse kunsti vaheline piir ületati, mis omakorda aitas uuendusliku ja noore liini esindajatel saada üle hirmust figuuriplastika vastu. See omakorda avardas skulptorite tegevusvaldkondi 1970. aastatel.⁵⁶

1981. aastal võttis Tallinnas toimunud ülevaatenäitusest osa 45 kujurit, neist vanim, Roman Timotheus ja noorim, Jaan Luik kuulusid mõlemad Tartu kunstnikkonda. Teiste skulptorite seas esinesid samuti 1950. aastate realismiperioodist pärit Arseni Mölder ja Aleksander Kaasik ning 1960. aastatest pärit abstraherimise ja geometriseerimise taotlustega tuntust saanud Lembit Tolli, lakoonilist lihtsust eelistanud Endel Taniloo ning Georgi Markelov, kelle tugevalt selleaegse ideoloogiaga seotud puuskulptuurid olid tuntud oma detailrikkuse poolest ja tema Lenini kujud olid juba nagu kohustuslik osa Eesti kunstinäitustel.⁵⁷

Tegemist oli ajajärguga, mil Eesti skulptuurimaastikul hakkasid tooni andma nõukoguliku kunstihariduse omandanud skulptorid. Loodi ajastuomaseid, enamasti kipsis teostatud töid, mis olid oma žanrilt olustikustseene kajastavad ning natuurilähedased. Viljeleti palju kalurite, rahvaste sõpruse ja tööeluga seotud temaatikaid. Varasema akti asemel hakati kujustama dünaamilises liikumises sportlasi ning kuna vabaskulptuuri ainevaldkonnad olid piiratud, sai üheks levinuimaks skulptuuriliigiks portree. Tekkis nõ. fassaadikunst, mida riigijuhid pidasid ideoloogiliselt eriti oluliseks, sest siin ei olnud sisu ega vorm ideeliselt mitmeti mõistetav. Vastuvõetavate teemade ringi sobisid samuti tants ja muusika.⁵⁸

⁵⁶ Samas, lk 211; 213.

⁵⁷ Samas, lk 211.

⁵⁸ Eesti kunstiakadeemia ja autorid, Eesti kunsti ajalugu 1940-1991 I osa. Peatoimetaja Kodres Krista. Tallinn: Kultuurileht, 2013, lk 188.

3. Skulptor ja keraamik Signe Mölder

Foto 3. Signe Mölder

Skulptorist ja keraamikust Signe Mölderist ei ole varem monograafiat kirjutatud, kuigi tema töid on mitmes kunstikogus. See on põhjuseks, miks antud töö autor tugines Signe Mölderist kirjutades nii kunstiajaloolase Juta Kivimäe intervjuule kui ka professor Riin Alatalu käest saadud informatiivsetele materjalidele.

Signe Mölder, neiu põlve nimega Signe Rekk, sündis Valgamaal, Lotas⁵⁹ 13. detsembril 1918. aastal.⁶⁰ Tema lapsepõlv möödus taluperes. Signe isa oli madalama aukraadiga Eesti ohvitser. Signe tundis juba varases lapsepõlves huvi modelleerimise ja keraamika vastu. Tema kodukandis leidis rohkesti savi, millest nooruke Signe voolis tihti endale loomakesi. Ta püüdis voolitud kujukesi keraamikute moodi põletada, kuid see ei õnnestunud tal hästi, mille tõttu kujukesed läksid põletamise järel katki. Signe isa oli kunstihuviline mees ja uskus teadvat, et tema tütrele ei ole piisavalt annet saamaks kunstnikuks. Ka ei meeldnud Signe vanematele Tartu

⁵⁹ Valgamaa vallavalitsus. Mölder, Signe. – Valgamaa kodulooline andmebaas ISIK 2018, <http://www.valgark.ee/isik/index.php?id=485> (vaadatud 12. IX 2018)

⁶⁰ Eesti Kunstnike Liit, Eesti Kujurite Ühendus, Eesti Kunstimuuseum, Tartu Kunstimuuseum, Signe Mölder. 13. XII 1918 – 2. XI 2006. – Sirp 10.11.2006, <http://sirp.ee/s1-artiklid/varia/signe-m-lder-13-xii-1918-2-xi-2006/> (vaadatud 01. XI 2018)

boheemlaskond ning nad olid kindlalt selle vastu, et Signest võiks saada kunstnik. Tema vanemate arusaamiste järgi olid kunstnik ning boheemlane sünonüümid.⁶¹

Signe perekonnas peeti lugu gümnaasiumiharidusest, seda hinnati heaks investeeringuks noore neiu tulevikule ning nii pandi Signe õppima Tartusse, Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi tütarlastegümnaasiumisse.⁶² Ta lõpetas Tartus Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi tütarlastegümnaasiumi 1937. aastal⁶³ ollest juba siis teadlik, et tahab vanemate vastuseisust hoolimata saada kunstnikuks. Esialgu ei olnud noorel Signel plaani saada skulptoriks. Ta soovis pigem omandada eriala, mida pidas tookord naiselikumaks ning seetõttu tegi ta valiku hakata õppima keraamikat.⁶⁴

Aasta hiljem, peale gümnaasiumi lõpetamist, alustas Signe Mölder õpinguid Riigi Tarbe- ja Kujutava Kunsti Koolis ning 1943. aastal lõpetas ta keraamika eriala Tallinnas Kujutava ja Rakenduskunsti Koolis.⁶⁵ Signest sai diplomeeritud keraamik II maailmasõja ajal. Nõukogude vägede sissetungimine muutis elu Eestimaal väga keeruliseks ja kuna Signe isa oli olnud Eesti Vabariigi ohvitser, siis noor keraamik ei pidanud mõistlikuks keeruliste aegade tõttu kodukanti tagasi minna. Ta jäi pealinna elama ning tegi sisseastumiskatsed Tallinna Riiklikku Tarbekunsti Instituuti.⁶⁶

Instituuti sissesaamine oli olnud keeruline, kuna väga palju luges, mida kooli pürgija sõja ajal teinud oli. Samuti oli oluline tulevase üliõpilase perekondlik taust. Skulptuuri erialale olevat Signe Mölderil enda sõnul olnud sissesaamise võimalus kergem ja see sai kindlasti üheks oluliseks põhjuseks, miks Signe valis endale skulptori eriala.⁶⁷ Ta sooritas sisseastumiseksamid

⁶¹ Lossmann, K. Kuuskümmend aastat aktiivset kunstnikuelu – Arseni ja Signe Mölder. – Nõmme Sõnumid 2005, nr 1, lk 5, <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=nommesonumid20050114.2.19> (vaadatud 04. VIII 2018)

⁶² Autori intervjuu Juta Kivimäega Kumus. Vestlus. Tallinn, 11.09.2018. Küsitles autor, lindistus autori valduses.

⁶³ Eesti Kunstnike Liit, Eesti Kujurite Ühendus, Eesti Kunstimuseum, Tartu Kunstimuseum, Signe Mölder. 13. XII 1918 – 2. XI 2006. – Sirp 10.11.2006, <http://sirp.ee/s1-artiklid/varia/signe-m-lder-13-xii-1918-2-xi-2006/> (vaadatud 01. XI 2018)

⁶⁴ Autori intervjuu Juta Kivimäega Kumus. Vestlus. Tallinn, 11.09.2018. Küsitles autor, lindistus autori valduses.

⁶⁵ Eesti Kunstnike Liit, Eesti Kujurite Ühendus, Eesti Kunstimuseum, Tartu Kunstimuseum, Signe Mölder. 13. XII 1918 – 2. XI 2006. – Sirp 10.11.2006, <http://sirp.ee/s1-artiklid/varia/signe-m-lder-13-xii-1918-2-xi-2006/> (vaadatud 01. XI 2018)

⁶⁶ Autori intervjuu Juta Kivimäega Kumus. Vestlus. Tallinn, 11.09.2018. Küsitles autor, lindistus autori valduses.

⁶⁷ Samas, 11. IX 2018.

edukalt ning 1944. aastal jätkas Signe Tallinna Riiklikus Tarbekunsti Instituudis õpinguid, mille lõpetas kujurina neli aastat hiljem, 1948. aastal.⁶⁸

Signe Mölderile mõeldes ei saa jätta kõrvale tõsiasja, et tema elus oli väga suur roll skulptor Arseni Mölderil, kellega ta juba kõrgkooli päevil oli tutvunud. Koolivend Arseni Mölder olevat ülikoolipäevil kujutavas geomeetrias Signele andnud järeleaitamistunde, mille hinnaks oli olnud 25 senti tund.⁶⁹ Kuid Arseni Mölderil oli suur roll Signe skulptoriks saamise juures laiemaski mõttes, seda samuti juba Signe kõrgkoolis õppimise ajal. Signe oli represseeritu tütar ja värskest okupeeritud Eestis pidi ta olema erakordselt ettevaatlik oma tegemistes. Paraku oli tal olnud instituudis õppides ebameeldiv vahejuhtum seoses sellega, et Signe võttis mõneks korraks enda juurde ööbima endise koolivenna Tartu koolipäevilt. See noormees oli tookord põgenemas poliitilistel põhjustel. Kahjuks kaebas Signe peale kooliõde instituudist, ning suured probleemid ootasid ees. Põgenev sõber langes vangi ja Signel oli vaja hakata seisma nüüd juba ka enda eest. Neil raskeil päevil pakkus Signele tuge Arseni Mölder. Arseni astus ennastsalgavalt Signe eest välja ning õpetas talle, kuidas antud ebameeldivast olukorrast edukalt väljuda. Abiks oli kindlasti ka asjaolu, et noormees, keda ta hea sõbrana oli varjanud, ei andnud Signet välja. Ebameeldiv vahejuhtum lõppes Signe Mölderi jaoks õnnelikult, ta jäeti tudengite nimistusse alles, ning Signe sai lõpetada Tallinna Riiklikku Tarbekunsti Instituuti valitud erialal.⁷⁰ Signe ja Arseni abiellusid kohe peale instituudi lõpetamist, 1953. aastal.⁷¹ Nad olid teineteist väga toetav abielupaar aastakümneid, käies kõikjal kunsti- ja kultuuriüritustel alati koos. Nad olid lahutamatud kaaslased ka sportides, näiteks Nõmme metsaradadel tervisejooksu tehes.⁷²

Arseni Mölder ehitas Signega Nõmmele ilusa elumaja, kuhu nad võtsid elama samuti Arseni ema. Signel ja Arsenil ei olnud kahjuks küll lapsi, kuid see asjaolu ei tumestanud nende abieluõnne. Nad olid lahutamatu ja romantiline abielupaar, kes toetasid teineteist läbi elu.⁷³

⁶⁸ Eesti Kunstnike Liit, Eesti Kujurite Ühendus, Eesti Kunstimuuseum, Tartu Kunstimuuseum, Signe Mölder. 13. XII 1918 – 2. XI 2006. – Sirp 10.11.2006, <http://sirp.ee/s1-artiklid/varia/signe-m-lder-13-xii-1918-2-xi-2006/> (vaadatud 01. XI 2018)

⁶⁹ Linnard, T. Skulptor Arseni Mölder: pole ma olnud prominent, veelgi vähem dissident. – Põhjarannik 2004, <http://arhiiv.pohjarannik.ee/article.php?sid=7192> (vaadatud 25. IX 2018).

⁷⁰ Autori intervjuu Juta Kivimäega Kumus. Vestlus. Tallinn, 11.09.2018. Kõne autor, lindistus autori valduses.

⁷¹ Valgamaa vallavalitsus. Mölder, Signe. – Valgamaa kodulooline andmebaas ISIK 2018, <http://www.valgark.ee/isik/index.php?id=485> (vaadatud 12. IX 2018).

⁷² Autori intervjuu Juta Kivimäega Kumus. Vestlus. Tallinn, 11.09.2018. Kõne autor, lindistus autori valduses.

⁷³ Samas, 11. 09. 2018.

Foto 4. Signe ja Arseni Mölder

Signe abikaasa, Arseni Mölder oli andekas skulptor ja monumentalist, (samuti romantiline ning humoorikas luuletaja), kes omas tuntust omanäolise ehtekunstnikuna. Kui 1950. aastate alguses põlgas kriitika ära Arseni Mölderit näitusele jõudnud ehtekunsteosed, nimetades neid sepatöödeks, oli Arseni väga solvunud ja ta otsustas ehte loomisele mitte enam pühenduda. Signele siiski väga meeldisid abikaasa loodud ehted ja ta palus Arsenil jätkata loometööd ehtekunsti vallas, sedapuhku vaid Signele endale.⁷⁴ Signe Mölder rääkis ühes intervjuus oma mälestustest, meenutades sedagi, et seltskonnas olevat sageli küsitud tema kantud imeliste ehte autori kohta.⁷⁵

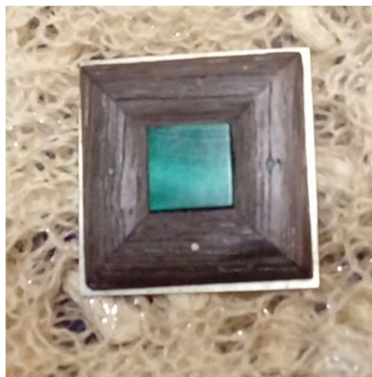

Foto 5. Signe Mölderit pross, ehte autor on Arseni Mölder

⁷⁴ Linnard, T. Skulptor Arseni Mölder: pole ma olnud prominent, veelgi vähem dissident. – Põhjarannik 2004, <http://arhiiv.pohjarannik.ee/article.php?sid=7192> (vaadatud 25. IX 2018).

⁷⁵ Samas, vaadatud 25. IX 2018.

Signe Mölderi sõnul oli tema abikaasal kulunud siiski kolmkümmend aastat solvumisest ülesaamiseks, enne kui ta hakkas avalikult ja ametlikult ehtekunstiga uuesti tegelema.⁷⁶

Signe Mölder abikaasa, Arseni Mölder oli tunnustatud skulptor ja õppejõud Eesti Riiklikus Tabekunsti Instituudis, ning ta toetas oma naist erialaliselt väga palju. Kui oli vaja jõudu nõudvaid töid skulptuuri ettevalmistavate tööde juures, siis Arseni oli Signele suureks abistajaks. Ta ehitas nende koju ilusa ja avara, arhitektuuriliselt hästi läbimõeldud lahendustega ning väga ökonoomse skulptuuriateljee. See oli enneolematu luksus Eesti skulptuurimaastikul nõukogude okupatsiooni ajal.⁷⁷

Usutavasti olid niisuguse suurejoonelise ateljee ning kauni kodumaja ehitamise võimalused tingitud asjaolust, et Arseni Mölder oli inimesena väga alalhoidliku loomuga. Ta oli pärit Muhumaalt ja tema varajane lapseõlv oli olnud enam kui keeruline. Arseni Mölderit kasvas ainult ema, neil ei olnud ei sugulasi ega mitte kedagi, kes oleks neid aidanud raskustes. See asjaolu oli Arseni Mölderis arendanud tasast iseloomu, ta oli alati lahke ja delikaatne ning oskas keerulistes olukordades poliitiliselt korrektselt käituda. Tasane ja delikaatne iseloomumadus oli värskelt okupeeritud Eesti ühiskonnas ühele kunstnikule kindlaks eeliseks, mis omakorda andeka kunstniku ja skulptorina andis Arseni Mölderile võimaluse olla loominguliselt produktiivne ning hästi tasustatud. Tänu abielule Arseni Mölderiga sai Signe Mölder nautida väga turvalist elu ja tal oli oma abikaasa toetava suhtumise tõttu võimalus töötada vähese koormusega õppejõuna tarbekunsti ja skulptuuri tudengite juures, ning hilisemal eluperioodil pühenduda kunstile vabakutselisena, samal ajal muretsemata tuleviku pärast. Arseni Mölder oli loonud oma kaunile kaasale igati mugavad tingimused kodus kunsti luua, aidates samas teda ka raskemates protseduurides alati suure hoolivusega. Signel oli annet ennast imetlema panna, seda juba kasvõi võõrkeelte oskuse poolest, milles ta oli oma abikaasast andekam. Signe Mölder oskas hästi saksa-, inglise- ja soome keelt, mis andsid talle paremad võimalused väliskirjandusega tutvumiseks, sealjuures Soome kolleegidega suhtlemiseks. Suhted Soome kolleegidega ning pagulaskunstnikega andsid Signe Mölderile eelised olla üheks Eesti skulptuurimaastikku avardavaks jõuks. Suur lugemus, haritus ning võõrkeelte oskus olid Arseni Mölderil imetlusallikateks oma naise juures. Arseni Mölder oli uhke oma abikaasa üle, ta armastas ning imetles Signet väga, kaasates teda mitmetesse ühisprojektidesse.⁷⁸

⁷⁶ Samas, vaadatud 25. IX 2018.

⁷⁷ Autori intervjuu Juta Kivimäega Kumus. Vestlus. Tallinn, 11.09.2018. Küsitles autor, lindistus autori valduses.

⁷⁸ Samas, 11. IX 2018.

Signe Mölderi looming ei olnud küll suurearvuline, kuid ta sai alati olla oma loomingus vaba ning rõõmuga teostada ennast käelisel osava ja andeka kunstnikuna. Oma tööelu algusaastatel, 1947.a – 1957.a töötas Signe Mölder Eesti Riiklikus Kunsti Instituudis õppejõuna ning oma eluperioodi hilisematel aastatel tegutses ta vabakutselise kunstnikuna. Ta oli alates aastast 1959 Eesti Kunstnike Liidu liige.⁷⁹

Foto 6. Signe Mölderi skulptuur "Masai naine lapsega". Šamott, 1964. a

Signe Mölderi loomingusse kuuluvad portreed, dekoratiiv- ja vabaplastika, skulpturaalsed keevitustööd ning monumentaalkunst. Oma loometee alguses viljeles Signe Mölder olustikuskulptuuri, mille üheks ilmekaks näiteks on 1949. aastal loodud (käesoleval hetkel Eesti Kunstimuuseumi skulptuurikogus asuv) kipsskulptuur: „Vasikajootja“. Vaadeldav skulptuur on sedavõrd meisterlikult teostatud ning patineeritud, et raske on vahet teha, kas tegemist on pronks- või kipsskulptuuriga.⁸⁰

⁷⁹ Valgamaa vallavalitsus. Mölder, Signe. – Valgamaa kodulooline andmebaas ISIK 2018, <http://www.valgark.ee/isik/index.php?id=485> (vaadatud 12. IX 2018).

⁸⁰ Signe Mölder. – Geni 31.08.2017, <https://www.geni.com/people/Signe-M%C3%B6lder/6000000032951052188> (vaadatud 15. X 2018).

Foto 7. Signe Mölderi skulptuur "Vasikajootja". Kips, 1949.a

Koos Enn Roosi ja abikaasa Arseni Mölderiga on Signe Mölder loonud V. I. Lenini monumendi Jõhvi linna, mis on tänaseks oma algselt asukohalt poliitilistel põhjustel teisaldatud.⁸¹

Signe Mölder on loonud huvitavaid aiaskulptuure, millest mõned on leidnud omale asukoha kunstniku enda koduaias. Oma abikaasa, Arseni Mölderiga on tal olnud viis ühishäbitust.⁸² Signe Mölderi mitmetest aiaskulptuuridest: „Rannapääsuke“ (1975.a), „Mõtisklus vee ääres“ (1982.a) on tuntuim tema 1988. aastal loodud šamottskulptuur: „Mõtteid Pandiverest“, mis asub Kristjan Raua majamuuseumi aias.⁸³

1960. aastatel oli Signe Mölder loomingu olulisel kohal üldistatud kompaktsel vormiga väikeplastika, tema suur kirg oli keraamika ja ta on meelsasti loonud töid ka šamotist. Näitena võib tuua tema kauni šamottskulptuuri „Masai naine lapsega“, mis valmis 1964. aastal⁸⁴ ja 1965. aastal loodud „Perekond“ jt. Signe Mölder loodud on 1978. aastal „Seisatus“ ja 1984. aastal loodud keraamiline väikeplastika „Sebrad“. Töötanud õõneskeraamika alal, olid Signe Mölder töödes kõik kasutatud glasuurid ta enda loodud.⁸⁵ 1971. aastal on Signe Mölder loonud psühholoogilise portree: „A. Mugar“ ja 1974. aastal „Valentina T. Portree“. Ta on loonud ka jõulisema vormikäsitlesega karakterportree milleks on 1971. aastal valminud „Oskustööline“. Signe Mölder kavandas ka mälestustahvleid, kasutades materjalina pronksi või kivi. Sageli kasutas ta neis töödes keraamikat, seljuhul enda koostatud glasuure ning savimassegi.⁸⁶

⁸¹ Samas, vaadatud 15. X 2018.

⁸² Samas, vaadatud 15. X 2018.

⁸³ Samas, vaadatud 15. X 2018.

⁸⁴ Autori intervjuu Juta Kivimäega Kumus. Vestlus. Tallinn, 11.09.2018. Küsitles autor, lindistus autori valduses.

⁸⁵ Sammud pikal teel. – Tallinn: Eesti Rahvusraamatukogu 17.05.2005, <http://vana.nlib.ee/10730/> (vaadatud 15. X 2018).

⁸⁶ Samas, vaadatud 15. X 2018.

Tähelepanu on ka äratanud tema 1967. aastal loodud rauast „Paabulind“, mis näib hapra ja kergena vaatamata oma materjalile. Signe Mölderit tööst omab mõjusust 1969. aastal loodud keraamikateos „Rannakaljud“. Vaadeldava teose puhul on tegemist kompositsiooniga mererannas istuvatest memmedest, kes näivad kindlad kas oma tões ja õiguses - või ootuses merele.⁸⁷ 1999. aastal paigaldati Signe Mölderit loodud monument II maailmasõjas osalenud Eesti sõjameestele Tallinna Jüriöö parki.⁸⁸

Signe Mölderit on korduvalt pärjatud Eesti NSV Haridusministeeriumi aukirjadega aktiivse ja kohusetundliku žüriiliikmena osavõtu eest ülevabariiklike üldhariduslike koolide õpilastööde eduka ettevalmistamise, läbiviimise ja korraldamise eest.⁸⁹ Samuti on hinnatud tema teeneid Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirjadega Nõukogude Eesti skulptuuri arendamisel ja viljelemisel.⁹⁰ Aukirjaga premeeriti Signe Mölderit ka 28. juulil 1963. aastal eduka esinemise eest isetegevuslike kunstnike tööde vabariiklikul näitusel, olles tookord ENSV Arhitektide Liidu keraamikaringi juhataja. Signe Mölder oli aktiivne noorsoo ja laste harimisel, sellele viitab 1974. aastal Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu Keskkomitee poolt antud tänukiri aktiivse kaastöö eest noore põlvkonna kommunistlikul kasvatamisel.⁹¹

Innuka muusikasõbrana osales Signe Mölder Eesti NSV Koolinoorte IV Laulu- ja Tantsupeo ettevalmistamisel ja läbiviimisel, millele järgnevalt anti talle Eesti NSV Üldlaulupeo Peakomisjoni Presiidiumi Esimehe poolt tänukiri 1977. aastal.⁹²

Signe Mölderile endale meeldisid oma tööst enim mustast tammest loodud naisakt „Seisatus“ ja üleelusuurune pronksi valatud naisskulptuur „Mõtisklus vee ääres“, mille kipsist versioon

⁸⁷ T. Kipper. Stiilsed skulptuurid linnuses. – Saarte Hääl 17.11.2010,

<https://www.saartehaal.ee/2010/11/17/stiilsed-skulptuurid-linnuses/> (vaadatud 20. VIII 2018).

⁸⁸ Eesti Kunstnike Liit, Eesti Kujurite Ühendus, Eesti Kunstmuuseum, Tartu Kunstmuuseum, Signe Mölder. 13. XII 1918 – 2. XI 2006. – Sirp 10.11.2006, <http://sirp.ee/s1-artiklid/varia/signe-m-lder-13-xii-1918-2-xi-2006/> (vaadatud 01. XI 2018)

⁸⁹ Eesti NSV Haridusministeerium ja Haridusala, Kõrgemate koolide ja Teaduslike asutustetöötajate ametiühingu Eesti Vabariiklik Komitee. Aukiri Signe Mölderile. Tallinn 1972. Diplom. Diplom autori valduses.; Eesti NSV Haridusminister; Eesti NSV Haridusministeerium. Tänukiri Signe Mölderile. Tallinn 1976. Diplom. Diplom autori valduses. ; Eesti NSV Haridusminister; Eesti NSV Haridusministeerium. Tänukiri Signe Mölderile. Tallinn 1978. Diplom. Diplom autori valduses.

⁹⁰ Eesti NSV Kultuuriminister. Aukiri Signe Mölderile. Tallinn, Eesti NSV Kultuuriministeerium, 1968. Diplom. Diplom autori valduses.; Eesti NSV Kultuuriminister. Aukiri Signe Mölderile. Eesti NSV Kultuuriministri Käskkiri nr 467-k, 1968. Tallinn, Eesti NSV Kultuuriministeerium, 1978. Diplom. Diplom autori valduses.

⁹¹ Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu Keskkomitee. Tänukiri Signe Mölderile. Tallinn 1974. Diplom. Diplom autori valduses.

⁹² Eesti NSV Üldlaulupeo Peakomisjoni Presiidiumi Esimees. Tänukiri Signe Mölderile. Tallinn, Eesti NSV Üldlaulupeo Peakomisjon, 1977. Diplom. Diplom autori valduses.

kaunistas tema kodus. Erilist kohta skulptori südames omas keraamiline väikevorm „Sebrad“.⁹³

Foto 8. Signe Mölderi keraamikateos "Sebrad". Šamott, 1984.a

3.1 Ülevaade näitustest, kus Signe Mölder on oma töödega esinenud

Lõpetanud 1948. aastal Tallinna Riikliku Tarbekunsti Instituudi skulptuuri erialal, hakkas Signe Mölder esinema näitustel. Tema isikunäitused Tallinna Kunstihoone galeriis toimusid 1977. aastal ning 1989. aastal. Tallinnas Kristjan Raua majamuuseumis oli Signe Mölderis isikunäitus 1994. aastal. Ta osales ka näitustel Kuubas, Saksamaal, Lätis, Venemaal, Poolas, Tšehhoslovakkias. Signe Mölder sai ideekavandite konkurssidel preemiad aastatel 1958; 1959 ja 1963.⁹⁴ Signe Mölder osales Eesti NSV XX aastapäevale pühendatud kunstinäitusel 1960. aasta suvel patineeritud kipsskulptuuriga „Korvpallimängijad“.⁹⁵

Ta on samuti osalenud mitmetel ühisnäitustel, näiteks 1971. aastal NLKP XXIV Kongressile pühendatud Vabariiklikul Kujutava Kunsti Näitusel, kus oli tema loomingust esindatud skulptuur: „Oskustööline“ - kohrutus, vaskplekk, 1971.a.⁹⁶

⁹³ Lossmann, K. Kuuskümmend aastat aktiivset kunstnikuelu – Arseni ja Signe Mölder. – Nõmme Sõnumid 2005, nr 1, lk 5, <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=nommesonumid20050114.2.19> (vaadatud 04. VIII 2018)

⁹⁴ Eesti Kujurite Ühenduse väljaanne. Skulptuur. Tallinn: Trükikoda A/S Infotrükk 1995, lk on nummerdamata. Kataloog. Kataloog autori valduses.

⁹⁵ Fisker, D. NLKP XXI Kongressile pühendatud vabariiklik Kunstinäitus. Tallinn, Eesti NSV Kultuuriministeerium, Trükikoda „Ühiselu“, 1959, lk 38. Kataloog. Kataloog autori valduses.

⁹⁶ Välbe, L. Vabariiklik Kunstinäitus. Pühendatud NLKP XXIV Kongressile. Tallinn, Eesti NSV Kultuuriministeerium, 1971, lk 9. Näituse voldik. Voldik autori valduses.

1972.a osales Signe Mölder Riias skulptuurinäitusel „Riia-72“ oma 1971. aastal loodud skulptuuriga „Tööline“. Näituse korraldajateks olid: Läti NSV Kultuuriministeerium, Riia Täidesaatev Komitee, NSVL Kunstnike Liit, Läti NSV Kunstnike Liit, Leedu NSV Kunstnike Liit, ENSV Kunstnike Liit.⁹⁷

Samuti osales ta 1974. aasta Tallinna kunstnike Kevadnäitusel, seda keraamikateosega „Väikese Saale pea“ (1974).⁹⁸ Tammepuust skulptuuriga „Seisatus“, esines Signe Mölder Tallinna Kunstihoones 1978. aasta ühisnäitusel „Akt Eesti Skulptuuris“.⁹⁹

1984. aastal loodud kipsskulptuuriga „Ootus“, esines Signe Mölder 1984. aasta Tallinna Kunstnike Kevadnäitusel.¹⁰⁰

1989. aastal, 27. juulist kuni 10. augustini toimus Tallinna Kunstisalongis Signe Mölderis isikunäitus „Skulptuurid ja Keraamika“. Teoste nimestikku kuulus kuusteist skulptuuri ja kolm õneskeraamikateost.¹⁰¹

2004. aasta detembrist kuni 2005. aasta jaanuarini toimus Signe Mölderis isikunäitus „Skulptuurid ja Keraamika“ Nõmme Muuseumis. Näitusel olid eksponeeritud 1974. aastal loodud keraamikateos „Valentina T. Portree“; 1980. aastal loodud pronksskulptuur „Kitseke“; 1976. aastal loodud keraamikateos „Jalgratas“; 1966. aastal loodud kõrgkuumusteos „Indiaani ratsanik“; 1977. aastal teostatud haavapuidust skulptuur „Rähnid“; 1984. aastal valminud keraamikateos „Kivine pesa“; 1979. aastal loodud keraamikateos „Sidemed“; 1972. aastal valminud šamotist skulptuur „Mäetipu sünd“; 1966. aastal loodud keraamikateos „Murueide tütre“. Kaksteist keraamilist vormi, taldrik ja vaasid. Autori enda koostatud kõrgkuumuse glasuurid.¹⁰²

Signe Mölderis teoseid on ühisnäitustel eksponeeritud ka peale tema surma, näiteks Raegaleriis 09.08.2007 – 09.09.2007. aastal¹⁰³ ja Viljandi Kunstisaalis 22.07.2009. – 22.07.2009. aastal

⁹⁷ Salenjeks, A. Riia- 72 – Riia, Läti Kunstifond, 1972, lk 8. Skulptuurinäituse kataloog. Kataloog autori valduses.

⁹⁸ Reinholm, V. Tallinna Kunstnike Kevadnäitus. Tallinn, Eesti NSV Kunstnike Liit, Eesti NSV Kunstifond, 1974. Näituse voldik. Voldik autori valduses.

⁹⁹ Pikamäe, T. Akt Eesti skulptuuris. Tallinn, ENSV Kultuuriministeerium, 1978. Kataloog. Kataloog autori valduses.

¹⁰⁰ Ratas, M. Tallinna Kunstnike Kevadnäitus. Tallinn, ENSV Kunstnike Liit; ENSV Kunstifond, 1984, lk 13. Näituse voldik. Voldik autori valduses.

¹⁰¹ Mölder, S. Skulptuurid ja Keraamika. Näitus Tallinna Kunstisalongis 1989. Näituse voldik. Voldik autori valduses.

¹⁰² Mölder, S. Skulptuurid ja keraamika. Näitus Nõmme muuseumis dets 2004- jaan 2005. Näituse voldik. Voldik autori valduses.

¹⁰³ Aime Kuulbusch-Mölder. Ants Mölder. Signe Mölder. Arseni Mölder. Näitus Raegaleriis 09.09.2007. Näituse voldik. Voldik autori valduses.

ühisnäitusel: „Aktid mitmes tehnikas ja muu“, kus olid eksponeeritud tema loodud keraamikateosed.¹⁰⁴ Signe Mölderi teoseid on olnud külastajatel võimalik vaatamas käia ka „Muuseumi öö“ programmi raames Signe ja Arseni Mölderi endises kodumajas ja aias, mille praegune omanik on professor Riin Alatalu.¹⁰⁵

3.2 Signe Mölderi teoseid

Eesti Kunstnike Liidu kunstikogu nimekirjas on seitse Signe Mölderi teost: „Puhkaja“ (1967.a) šamott; „Koolipoiss Tiit“ (1972.a) keraamika; „Üliõpilase R. Moori portree“ (1968.a) keraamika; „Vastutuuleteel“ (1990.a) pronks; „Mõtisklus vee ääres“ (1982.a) pronks; „Töolistüdruk“ (1968.a) punane vaskplekk; „Sandarm“ (1967.a) raudplekk.¹⁰⁶

Eesti Kunstimuuseumi skulptuurikogus on Signe Mölderi teostest: „Vasika jootmine“ (1949.a) pronksivärviliseks patineeritud kipsivalu; „Perekond“ (1965.a) keraamikatehnika; „Oskustööline“ (1971.a) vask (plekk) kohrutamine; „Seisatus“ (1978.a) nikerdatud must tamm; „Fotograaf J. Valveti pea“ (1974.a) pronksivalu; „Sebra“ (1984.a) põletamine, šamott; „Masai naine lapsega“ (1964.a) šamott, keraamikatehnika; „Karjafarmis“ (1965.a) kipsivalu; „Valentina. T. portree“ (1974.a) keraamika; „Raudsed“ (1987.a) valamine, plastik; „Sebra“ (1984.a) põletamine, šamott; „Reptiil“ (1967.a-1968.a) keevitamine, raud.¹⁰⁷

Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumis on Signe Mölderi teostest: „Kauss“ (valmimise aasta on teadmata) kõrgkuumuspõletus, glasuuritud keraamika; „Vaas“ (1977.a) kõrgkuumuspõletus, glasuuritud keraamika; „Vaas“ (teose loomise aasta teadmata) kõrgkuumuspõletus, glasuuritud keraamika; „Kauss“ 4-esemelisest likööri serviisist (teose valmimise aasta teadmata) kõrgkuumuspõletus, krakleeglasuur, keraamika; „Tops“ 4-esemelisest likööri serviisist (teose valmimise aasta teadmata) kõrgkuumuspõletus, krakleeglasuur, keraamika; „Kashpoo“ (1964.a) kõrgkuumuspõletus, šamott, keraamika; „Hirv tallega“ (1939.a) glasuurimine, keraamika; „Taldrik“ neiu profiiliga (loomise aasta teadmata) madalkuumuspõletus maalitud keraamika; „Taldrik“ (1975.a) kõrgkuumuspõletus glasuuritud keraamika; „Kann“ osa likööri serviisist (valmimise aasta teadmata) kõrgkuumuspõletus krakleeglasuur keraamika;

¹⁰⁴ Ühisnäitus. Aktid mitmes tehnikas ja muu. Näitus Viljandi Kunstisaalis, 2009. Näituse voldik. Voldik autori valduses.

¹⁰⁵ Autori intervjuu transkriptsioon Signe Mölderi loodud kipsskulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ omaniku prof. Riin Alataluga. Vestlus. Tallinn, 20.12.2018. Küsitles autor, lindistus autori valduses.

¹⁰⁶ Juta Kivimäe kirjavahetus töö autori ja Loit Jõekaldaga, 11. IX 2018. Kirjavahetus autori valduses.

¹⁰⁷ Eesti Muuseumide Veebivärv. – Eesti Kunstimuuseum <https://www.muis.ee/search> (vaadatud 28. XII 2018)

„Tops“ 4-esemelisest likööriserviisist (teose valmimise aasta teadmata) kõrgkuumuspõletus krakleeglasuur, keraamika; „Vaas“ (1962.a) kõrgkuumuspõletus glasuuritud keraamika; „Vaas“ (1965.a) kõrgkuumuspõletus glasuuritud keraamika.¹⁰⁸

Tartu Kunstimuuseumis on Signe Mölderil loomingust järgmised teosed: „Vaas“ (1962.a) keraamika; Šamotist skulptuur „Istuv naine“ (1965.a); kivialusel pronksskulptuur „Juhan Raudsepp“ (1989.a); „Kauss-alus“ (1962.a) keraamika; „Kauss viirutusega“ (1964.a) madalkuumuspõletus, keraamika; pronksskulptuur „E. Roosi portree“ (1970. aastad).¹⁰⁹

¹⁰⁸ Eesti Muuseumide Veebivärv. - Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum, <https://www.muis.ee/search;jsessionid=2427339571B024FB9815D3ED5CB9AA72> (vaadatud 28. XII 2018)

¹⁰⁹ Eesti Muuseumide Veebivärv. - Tartu Kunstimuuseum, <https://www.muis.ee/search#Tulemused> (vaadatud 28. XII 2018)

3. Signe Mölderi kipsskulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ konserveerimine

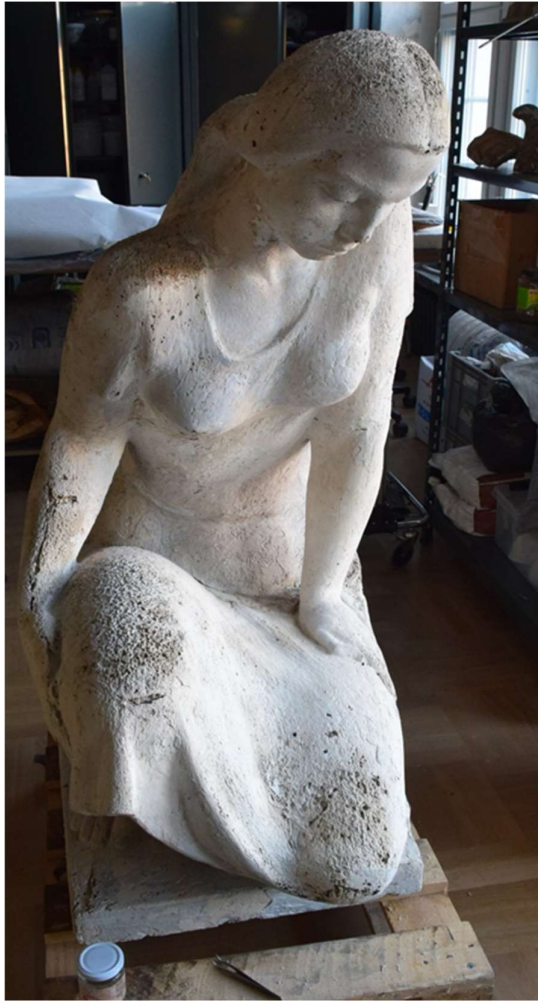

Foto 9. Signe Mölderi 1982. a kipsskulptuur "Mõtisklus vee ääres"

Signe Mölder loodud naisskulptuur „Mõtisklus vee ääres“ valmis 1982. aastal. Tegemist on kipsist vaheskulptuuriga, mis hiljem valati pronksi. Skulptuur on 130 cm kõrge ja 76 cm lai, tema sügavus on 93 cm. Vaadeldav teos kujutab noort naist, kes istub põlvitavas asendis. Tal on seljas avara ja ümara dekolteega õhuline kleit, millel on lühikesed varrukad. Kleidi romantiline disain viitab sellele, et skulptuuri luues on kunstnik ammutanud nostalgilist inspiratsiooni enda noorusaegsest rõivamoest. Kleit ulatub naisfiguuril allapoole põlvi, ning volangid katavad kaunilt sääri. Naisel on juuksed otsmikul keskelt lahku kammitud ning kuklas seatud ühte patsi, mis ulatub figuuri seljale. Noore naise nägu, mis meenutab Signe Mölderit, vaatab mõtlikult enda ette maha. Konserveerimist vajav skulptuur on teostatud kipsis ning tema pind on olnud monokroomselt valgeks koloreeritud. Visuaalsel vaatlusel on näha, et valkjas

4.2 Tehnilised uuringud

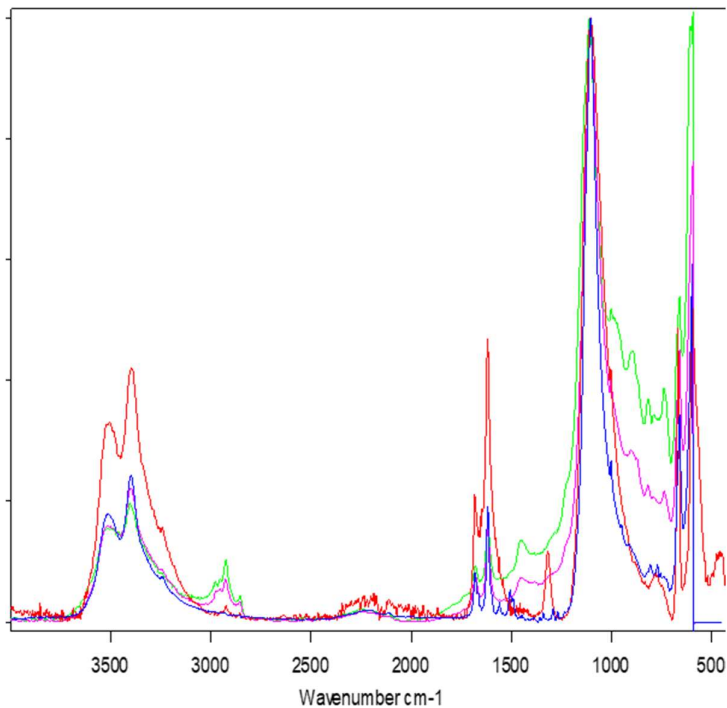
Enne konserveerimistöde algust tehti kujule põhjalikud materjaliuuringud. Skulptuurilt võeti skalpelliga proovitükid erinevatest asukohtadest ning see fotograferiti ja dokumenteeriti.

4.2.1 Skaneeriv elektronmikroskoopiline analüüs

Proovitükkidele, mida uuriti Tallinna Tehnikaülikooli Materjaliuuringute keskus professor Urve Kallavuse juhendamisel, tehti skaneeriv elektronmikroskoopiline analüüs (SEM). Skaneeriv elektronmikroskoop on elektronmikroskoobi tüüp, kus uuritava objekti pinda visualiseeritakse skaneerides seda kõrge energiaga elektronkiirega analoogselt elektronkiire liikumisega katoodkiirtorus. Aine ning elektronide vastasmõju toimetel tekivad analüütilised signaalid, mida on võimalik kasutada uuritava objekti pinna topograafia kujutamiseks. Sellele lisaks saab informatsiooni aine elementkoostisest ja muudest omadustest. SEM-uuring võimaldab objekti kujutise suurendamist 10x kuni 1000 000x. Samuti on oluline SEM-uuringus objekti terade piirjoonte uurimine. Metallograafiliselt prepareeritud objektide uurimine on valgusmikroskoopiast suurematel suurustel, oluline lisaväärtus on samuti uuritava objekti kristallograafiliste detailide hindamine (kristallid, terad). SEM-uuring võimaldab objekti detailile keemilist analüüsi, registreerides objekti keemilise koostise muutumist.¹¹⁰

Uuringutel saadud informatsiooni põhjal saadi ülevaade kipsi seisukorrast ning viimistlusest. Kipsikristalli kahjustunud servad viitasid kipsi haprale struktuurile. Kipsikristallide vahel vohab vetikas ning näha on samuti männipuule viitavaid elemente. Kohati esineb metalli korrodeerumise jääke, mis on põhjustatud teraskonstruktsiooni roostekahjustusest. Uuringud tuvastasid, et antud skulptuur on aastakümneid viibinud männimetsa all, mageveekogu vahetus läheduses. Uuringutel ei ole tuvastatud varasemaid skulptuuri konserveerimise jälgi.

¹¹⁰ Kallavus, Urve. Materjalide uurimismeetodid. Tallinn, 2016. Märkmed autori valduses.

Graafik 1. SEM-uuring Tallinna Tehnikaülikooli Materjaliuuringute Keskuses

4.2.2 Stratigraafilised uuringud

Stratigraafilised uuringud tehti Eesti Kunstiakadeemias Kunstikultuuri teaduskonna Muinsuskaitse ja Konserveerimise osakonnas Mag. Isabel Aaso-Zahradnikova juhendamisel, valgusmikroskoobiga (*Leica 405003*). Proovitükid võeti kipsskulptuurilt skalpelliga ning need asukohad dokumenteeriti. Analüüside läbiviimiseks valati proovitükid akrülaatsesse vaiku (*Technovit 20000LC*), millest valmistati mikrolihvid. Seejärel uuriti antud mikrolihve valgusmikroskoobiga. Valgusmikroskoop on optiline süsteem eseme ehk objekti silmale nähtamatutest detailidest suurendatud kujutise saamiseks. Valgusmikroskoobi suurendus on kuni 1500x ning valgusmikroskoobi lahutusvõime piir on 120 nm.¹¹¹ Valgusmikroskoobiga uuringutel saadud informatsioon viitab, et skulptuur on olnud kaetud valge õlivärviga, mille all ning peal on mustuse kiht.

¹¹¹ Samas, 2016.

Foto 12. Mikroproov Signe Mölderi kipsskulptuurilt „Mõtisklus vee ääres“ on võetud enne konserveerimist

4.3 Ajaloolised uuringud

1982. aastal Signe Mölderil loodud skulptuur „Mõtisklus vee ääres“ on kipsist aiaskulptuur. See on vahemudel Signe Mölderil pronksist skulptuurile „Mõtisklus vee ääres“. Vaadeldav kipsist skulptuur on kaetud valkja viimistluskihiga, mis imiteerib valget kivi. Antud kipsskulptuurist valati 1982. aastal pronksist skulptuur „Mõtisklus vee ääres“. Seda on võimalik näha Tallinnas, Rahvusraamatukogu fuajees, esimesel korrusel. Vaadeldav pronksskulptuur deponeeriti Eesti Kunstnike Liidu kunstikogust Rahvusraamatukogule peale Signe ja Arseni Mölderil ühisnäitust 2005. aasta mais (vt Lisa 6).

Foto 13. Signe Mölderil 1982. a pronksskulptuur Rahvusraamatukogus

4.4 Signe Mölderi kipsskulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ seisukord enne konserveerimist

Antud bakalaureusetöös konserveerimist vajav kipsist skulptuur „Mõtisklus vee ääres“ on asunud mitukümmend aastat skulptor Signe Mölderi koduaias Nõmme aedlinnas. Skulptuuri algne asukoht oli aiatiigi servas, otse mändide all. Skulptuur on olnud autori poolt vastavalt töödeldud, et välitingimustes vastu pidada, kuid paraku on kips õues eksponeerimiseks liiga õrn materjal, kuna ilmad on Eestis väga muutlikud. Skulptuuri viimistluskiht oli kriitilises seisukorras ning väga suurte kadudega. Esines biokahjutust, pinnamäärnumust ning viimistluskihi irdumist. Viimistluskihi suuremad kaod olid tekitanud kipsi paljandumise, mis oli seejärel muutunud karedaks ja poorseks.

Foto 14. Pinnaviimistluse kaod Signe Mölderi kipsskulptuuril "Mõtisklus vee ääres"

Samuti oli külma- ning roostekahjustusi, mis olid tingitud raudkonstruktsioonide korrodeerumisest.

Foto 15. Roostekahjustus Signe Mölderi kipsskulptuuril "Mõtisklus vee ääres"

Need probleemid olid samuti alguse saanud vaadeldava skulptuuri viimistluskihtide irdumisest, mille tagajärjel niiskus oli tunginud skulptuuri sisemusse. Kuna kips ise on suhteliselt suure veesisaldusega – segatakse ju kipsipulber veega – siis kipsskulptuurid on väga tundlikud igasuguse niiskuse tõusu suhtes. Kui vesi satub kipsist kuju sisse läbi pinnakatte kahjustuste, siis hakkab tekkima järgnevalt kahjustus, mida kutsutakse kipsi korrosiooniks. Kipsskulptuuri sees olev niiskus hakkab kipsi ja viimistluskihi pinna alla uuristama mikrokarste.

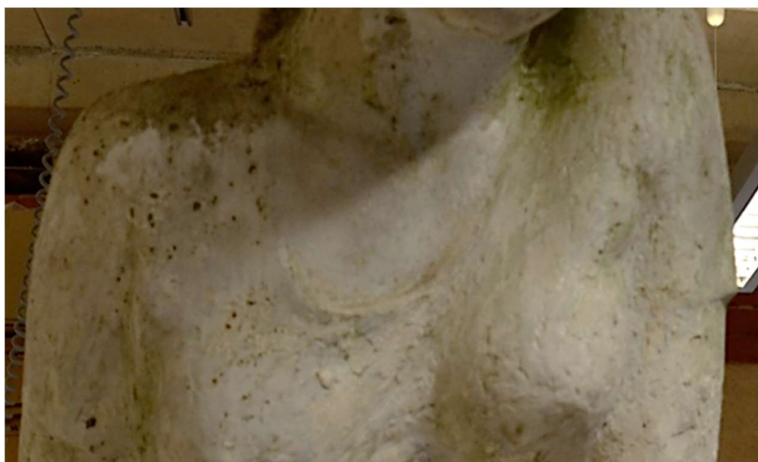

Foto 16. Skulptuuri seisukord peale esimest märgpuhastust. Pinnaviimistluskihi kaod, mikrokarstid ning biokahjustused Signe Mölderil kipsskulptuuril "Mõtisklus vee ääres"

Külmakahjustustest tingitud pinnakihi poorsus oli omakorda heaks pinnaseks vetikate kasvule. Vetikate vohamine toimus nii skulptuuri pinnal kui ka viimistluskihtide vahel, samuti mikrokarstides, aidates sellisel moel veelgi kaasa pinnakihi irdumise protsessile, kuid ka juba kipsskulptuuri struktuuri muutumisele. Skulptuuri väljaulatuvatel asukohtadel, milleks olid pealagi, nina, silmad, käed, õlad, selg – olid pinnakihi kaod suuremad. Neis piirkondades oli tegemist juba skulptuuri materjalikadudega, kus oli vaja hakata taastama antud skulptuuri visuaalset terviklikkust. Kõigis pinna- ja materjalikadudes vohas vetikas.

Samuti oli vajalik tõkestada edaspidised võimalused biokahjustuste arenguks ja tekkeks vaadeldaval skulptuuril. Skulptuuri sisemus on õõnes ja näha olid nii konstruktsioonikahjustused (roostekahjustus) kui ka biokahjustused (vetikate kolooniad, hallitus). Suuremõõduline materjalikadu skulptuuri alakõhul oli skulptuuri sisemusest visuaalselt paremini hinnatav, kuivõrd materjalikadu läbistas skulptuuri auguna.

Roostekahjustus oli diskoloreerinud skulptuuri pinda seal, kus kips oli pinnaviimistluskihi alt paljandunud. Skulptuuri liitekohad nii figuuril kui baasil vajasisid puhastamist ja konserveerimist, et peatada niiskuse ning mustuse sissetung kipsi pooridesse. Samuti oli vajalik

taastada skulptuuri visuaalne terviklikkus. Ülesandeks oli ka leida parim viis antud skulptuuri õues eksponeerimiseks.

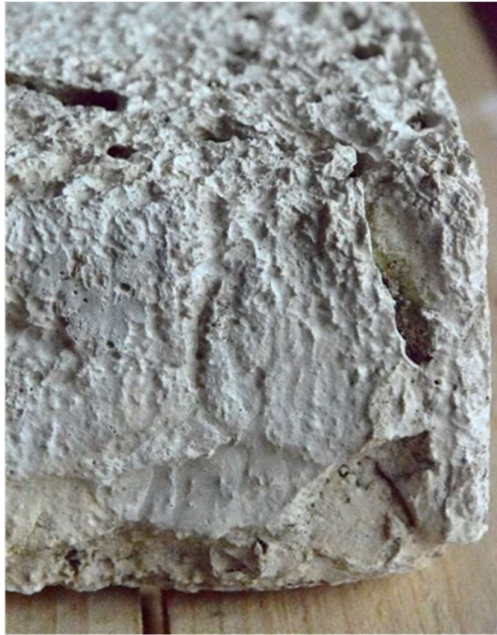

Foto 17. Lähivõte Signe Mölderi kipsskulptuuri "Mõtisklus vee ääres" baasilt. Liitekohal on mikrokarstid ning vohab vetikas

4.5 Eesmärk

Konserveerimistöde eesmärgiks oli Signe Mölderi kipsist aiaskulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ avariilise seisukorra peatamine ning antud skulptuuri visuaalse terviklikkuse taastamine. Oluline oli leida skulptuurile mõistlik lahendus edaspidiseks eksponeerimiseks väliskeskkonnas.

4.6 Konserveerimistööd

Foto 18. Vaated Signe Mölderi kipsskulptuurile "Mõtisklus vee ääres" vahetult peale Eesti Kunstiakadeemia skulptuuri konserveerimise stuudiosse saabumist

Konserveerimise esimene etapp oli skulptuuri kuivpuhastus pintslite ja tolmuimejaga. Skulptuurile oli aja jooksul kogunenud tihe kiht välikeskkonnale omast tolmu ja vetikat, mis oli muutnud kuju pinna tuhmi ja kohati roheliselaiguliseks. Kuivpuhastuse tagajärjel muutus skulptuuripind natuke heledamaks. Seejärel teostati märgpuhastus, et eemaldada biokahjustused skulptuuri pinnalt. Puhastamiseks kasutati etanooli ja destilleeritud vee 1:1 lahust. Mikrokarstidest eemaldati biokahjustus skalpelli ja vatitikkudega märgpuhastuse käigus, mille järel määrdumuse jäägid eemaldati tolmuimejaga. Märgpuhastust tuli korduvalt teha, kuna mustust oli kipsipooridest raske eemaldada. Järgnevalt tekitati poorsele ja kadudega pinnkihile lokaalne isolatsioonikiht. Mikrokarstid, kaod ja suuremad poorsused kaeti šellakiga kolm korda. Seejärel täideti viimistletud probleemsed asukohad skulptuurikipsiga (*Supraduro IV-137*), selleks kasutati nii süstalt kui spaatlit. Kipsiparandustele teostati fakturne viimistlus kasutades *Proxxon micromot system*'i. Skulptuuri alakõhul asuv suur materjalikadu parandati esmalt skulptuuri õõnsuses kolme kipsimassiga läbi immutatud marli riidest toega, mis järgnevalt kaeti kipsiga. Praod retušeeriti. Enne lokaalsete paranduskohtade toneeringuid aplitseeriti kipsile madala kontsentratsiooniga läbipaistva šellaki kiht. Toneeringuid tehti lokaalselt, uutele täidistele või väga määrdunud kohtadele. Paatina tehti vesilahustuvate värvidega, valge šellakiga eelnevalt isoleeritud pindadele. Värvid fikseeriti kaitsva lasuurse värvikihiga (*Plextol B500*, pigmendid) millele järgnevalt kuju vahatati.

Parima kipsi konserveerimismeetodi väljaselgitamiseks katsetati kipsjäljenditel erinevaid viimistlusmeetodeid. Proovide eesmärgiks oli leida sobivaim pinnaviimistlus meetoodika kipsiskulptuuri eksponeerimiseks välikeskkonnas. Proovide jäljend võeti Signe Mölderi loodud keraamiliselt väikevormilt „Sebrad“. Proovid jäeti testimiseks õue 13.09.2018 – 12.12.2018.

Foto 19. Kipsi valatud jäljendid Signe Mölderi keraamiliselt väikevormilt "Sebrad"

4.7 Katsetusmeetodid Signe Mölderi skulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ parima viimistlusmeetodi tuvastamiseks

Katsetused teostati Signe Mölderi 1984. aastal loodud keraamilise väikevormi „Sebrad“ kipsist jäljenditel. Jäljendeid oli kokku 10 tükki (1A; 1B; 2A; 2B; 3A; 3B; 4A; 4B; 5A; 5B).

Signe Mölderi keraamilise väikevormi „Sebrad“ kipsist jäljend „1A“ on valatud skulptuurikipsiga *Supraduro*. Jäljend on mõõtudega: 11 cm x 8,3 cm. Jäljend kaeti paremal poolel šellakiga 12.09.2018. a ja selle vasak pool jäeti viimistluskihita. Jäljend kaeti enne välitingimustesse viimist tervel alumisel serval niiskuskindla teibiga. Eesmärgiks oli näha tulemuste erinevust teibi all ning teibivabal pinnal peale katsetuse lõppu. Signe Mölderi keraamilise väikevormi „Sebrad“ jäljend „1A“ viidi välitingimustesse 13.09.2018. a. Kipsjäljend viidi tagasi Eesti Kunstiakadeemia skulptuuri konserveerimise stuudiosse 12.12.2018. a ning seal fotografeeriti saadud katsetuste tulemus. Visuaalsel vaatlusel on näha, et jäljendil on nii vasak kui parem pool saanud kahjustada, tekkinud on biokahjustused ning külmakahjustused. Šellakiga kaetud jäljendi paremal poolel olevad kahjustused ei erine

viimistluskihita jäetud Supraduro pinnal olevatest kahjustustest jäljendi vasakul poolel. Niiskuskindla teibi alla on tekkinud külma kahjustused nii vasakul kui paremal jäljendi poolel.

1A (12.09.2018) 11 cm x 8,3 cm

1A (12.12.2018) 11 cm x 8,3 cm

Foto 20. Jäljend 1A peale 3 kuud õues viibimist

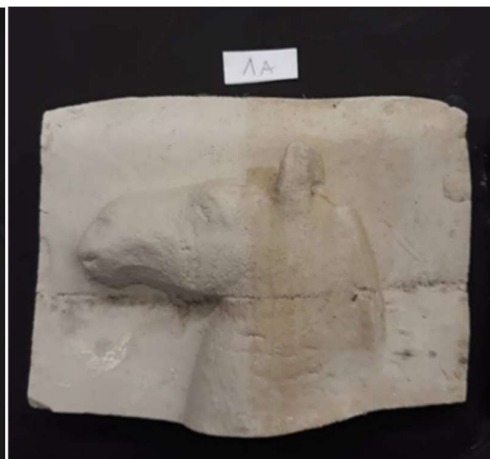

Foto 21. Jäljend 1A enne õue viimist

Supraduro	Šellak
-----------	--------

Tabel 1. 1A (12. IX 2018)

Signe Mölderi keraamilise väikevormi „Sebrad“ kipsist jäljend „1B“ on valatud skulptuurikipsiga Supraduro. Jäljend on mõõtudega: 11 cm x 9,5 cm. Vaadeldav jäljend kaeti 12.09.2018. a paremal poolel šellakiga ja vasak jäljendi pool jäeti viimistluskihita. 13.09.2018. a kaeti antud kipsist jäljendi alumine serv nii paremal kui vasakul poolel vahaga. Jäljend kaeti enne välitingimustesse viimist tervel alumisel kitsal serval niiskuskindla teibiga, eesmärgiga näha tulemuste erinevust teibi all ning teibivabal pinnal peale katsetuse lõppu. Signe Mölderi keraamilise väikevormi „Sebrad“ jäljend „1B“ viidi välitingimustesse 13.09.2018. a. Vaadeldav jäljend viidi tagasi Eesti Kunstiakadeemia skulptuuri konserveerimise stuudiosse 12.12.2018. a ning seal fotografeeriti saadud katsetuste tulemus. Visuaalsel vaatlusel on näha, et jäljendil on tekkinud nii paremal kui vasakul poolel olulised külma kahjustused, tekkinud on mikrokarstid,

kohati esineb biokahjustusi. Niiskuskindla teibi all esineb biokahjustust nii vasakul kui paremal jäljendi poolel.

1B (12.09.2018) 11 cm x 9,5 cm

1B (13.09.2018) 11 cm x 9,5 cm

Foto 22. 1B peale 3 kuud õues viibimist

Foto 23. 1B enne õue viimist

Supraduro	Šellak
-----------	--------

Tabel 2. 1B (12. IX 2018)

Supraduro	Šellak
Supraduro/Vaha	Šellak/Vaha

Tabel 3. 1B (13. IX 2018)

Signe Mölderi keraamilise väikevormi „Sebrad“ kipsist jäljend „2A“ on teostatud ehituskipsiga. Jäljendi mõõdud on: 11 cm x 8,3 cm. Jäljend kaeti paremal poolel 12.09.2018.a vahaga ja vasak pool jäeti viimistluskihita. Enne välitingimustesse viimist kaeti alumine pool kogu jäljendist niiskuskindla teibiga, eesmärgiga näha tulemuste erinevust teibi all ning teibivabal pinnal peale katsetuse lõppu. Signe Mölderi keraamilise väikevormi „Sebrad“ jäljend „2A“ viidi välitingimustesse 13.09.2018.a. Vaadeldav jäljend viidi tagasi Eesti Kunstiakadeemia skulptuuri konserveerimise stuudiosse 12.12.2018. a ning seal fotografeeriti saadud katsetuste tulemus. Visuaalsel vaatlusel on näha, et paremal poolel on viimistluskiht hakanud irduma ja vasakul viimistluseta pinnal on hakanud tekkima mikrokarstid. Niiskuskindla teibi all paremal poolel on näha mikrokarstide teket, esineb kohatine biokahjustus.

2A (12.09.2018) 11 cm x 8,3 cm

2A (12.12.2018) 11 cm x 8,3 cm

Foto 24. Jäljend 2A peale 3 kuud õues viibimist

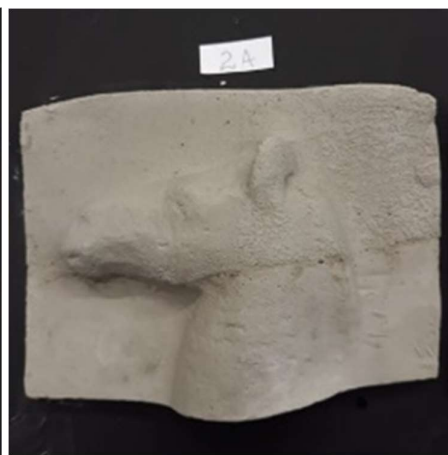

Foto 25. Jäljend 2A enne õue viimist

Ehituskips	Vaha
------------	------

Tabel 4. 2A (12. IX 2018)

Signe Mölderi keraamilise väikevormi „Sebrad“ kipsist jäljend „2B“ on teostatud ehituskipsiga. Jäljendi mõõdud on: 11 cm x 9,5 cm. Jäljend kaeti paremal poolel šellakiga 12.09.2018. a ning vasak jäljendi pool jäeti viimistluskihita. 13.09.2018. a kaeti vaadeldav jäljend nii vasakul kui paremal poolel alumises kolmandikus *Remmers FuncosilSNL*-iga. Jäljend kaeti enne välitingimustesse viimist tervel alumisel kitsal serval niiskuskindla teibiga, eesmärgiga näha tulemuste erinevust teibi all ning teibivabal pinnal peale katsetuse lõppu. Signe Mölder keraamilise väikevormi „Sebrad“ jäljend „2B“ viidi välitingimustesse 13.09.2018. a. Vaadeldav jäljend viidi tagasi Eesti Kunstiakadeemia skulptuuri konserveerimise stuudiosse 12.12.2018. a. ning seal fotografeeriti saadud katsetuste tulemus. Visuaalsel vaatlusel on näha jäljendi esimeses ja teises kolmandikus tekkinud külmakahjustusi. Jäljendi pinnakiht on muutunud karedaks ja auklikuks. Esineb viimistluskihi irdumist ning tekkima on hakanud mikrokarstid. Jäljendi alumises kolmandikus, mis on kaetud paremal poolel šellaki ja *Remmers FuncosilSNL*-iga, on tekkinud kohatine biokahjustus. Jäljendi alumises kolmandikus, mis on vasakul poolel kaetud *Remmers FuncosilSNL*-iga on näha kohati minimaalset biokahjustust. Jäljendi alumises servas, mis oli tervenisti kaetud niiskuskindla teibiga, kahjustused puuduvad.

2B (12.09.2018) 11 cm x 9,5 cm 2B (12.12.2018) 11 cm x 9,5 cm

Foto 26. Jäljend peale 3 kuud õues viibimist Foto 27. Jäljend 2B enne õue viimist

Ehituskips	Šellak
------------	--------

Tabel 5. 2B (12. IX 2018)

Ehituskips	Šellak
Ehituskips/Remmers FuncosilSNL	Šellak/ Remmers FuncosilSNL

Tabel 6. 2B (13. IX 2018)

Signe Mölderi keraamilise väikevormi „Sebrad“ kipsist jäljend „3A“ on valatud skulptuurikipsiga *Supraduro*. Jäljendi mõõdud on: 11 cm x 8,3 cm. Jäljendi parem pool kaeti *Remmers FuncosilSNL* ühe kihiga 12.09.2018. a ning vasak jäljendi pool jäeti viimistluskihita. Jäljend kaeti enne välitingimustesse viimist tervel alumisel serval niiskuskindla teibiga, eesmärgiga näha tulemuste erinevust teibi all ning teibivabal pinnal peale katsetuse lõppu. Signe Mölderi keraamilise väikevormi „Sebrad“ jäljend „3A“ viidi välitingimustesse 13.09.2018. a. Vaadeldav jäljend viidi tagasi Eesti Kunstiakadeemia skulptuuri konserveerimise studiosse 12.12.2018. a ning seal fotografeeriti saadud katsetuste tulemus. Visuaalsel vaatlusel on näha jäljendi vasakul poolel külmakahjustusi, milleks on kohatine pealmise kipsikihi irdumine, samuti esineb biokahjustusi. Jäljendi parempoolsel osal, mis kaetud *Remmers FuncosilSNL* -iga on näha kohatist biokahjustust. Jäljendi alumisele servale, mis oli kaetud niiskuskindla teibiga on nii paremal kui vasakul jäljendi poolel tekkinud biokahjustust vähesel määral.

3B (12.09.2018) 11 cm x 9,5 cm 3B (12.12.2018) 11 cm x 9,5 cm

Foto 28. Jäljend 3B peale 3 kuud õues viibimist Foto 29. Jäljend 3B enne õue viimist

Supraduro	Remmers FuncosilSNL (1 kiht)
-----------	------------------------------------

Tabel 7. 3B (12. IX 2018)

Supraduro	Remmers FuncosilSNL (4 kihti)
-----------	-------------------------------------

Tabel 8. 3B (13. IX 2018)

Signe Möldereri keraamilise väikevormi „Sebrad“ kipsist jäljend „4A“ on teostatud skulptuurikipsiga *Supraduro*. Jäljendi mõõdud on: 11 cm x 8,3 cm. Vaadeldava jäljendi parema poole ülemine kolmandik kaeti 12.09.2018. a šellakiga. Jäljendi vasak pool jäeti viimistluskihita. 13.09.2018.a kaeti antud kipsist jäljendi parem pool üleni *Plextol B500 Rein-acrylic dispersion*-iga. Vaadeldava jäljendi vasak pool jäeti viimistluskihita. Enne välitingimustesse viimist kaeti antud kipsist jäljendi kogu alumine serv ja viimistletud parema

poole külje serv niiskuskindla teibiga, eesmärgiga näha tulemuste erinevust teibi all ning teibivabal pinnal peale katsetuse lõppu. Signe Möldereri keraamilise väikevormi „Sebrad“ jäljend „4A“ viidi välitingimustesse 13.09.2018. a. Vaadeldav jäljend viidi tagasi Eesti Kunstiakadeemia skulptuuri konserveerimise stuudiosse 12.12.2018. a ning seal fotografeeriti saadud katsetuste tulemus. Visuaalsel vaatlusel oli näha jäljendi vasakul poolel biokahjustusi ning külmakahjustustusi, tekkima olid hakanud mikrokarstid. Jäljendi parema poole ülemises kolmandikus, mis oli esmalt kaetud šellakiga ja seejärel *Plextol B500 Rein-acrylic dispersion*-iga, oli näha suures mahus biokahjustust. Vaadeldava jäljendi parema poole teises ja kolmandas kolmandikus, mis olid kaetud ainult *Plextol B500 Rein-acrylic dispersion*-iga, puuduvad kahjustused. Asukohtadel mis olid kaetud niiskuskindla teibiga, kahjustused samuti puuduvad.

4A (12.09.2018) 11 cm x 8,3 cm

4A (12.12.2018) 11 cm x 8,3 cm

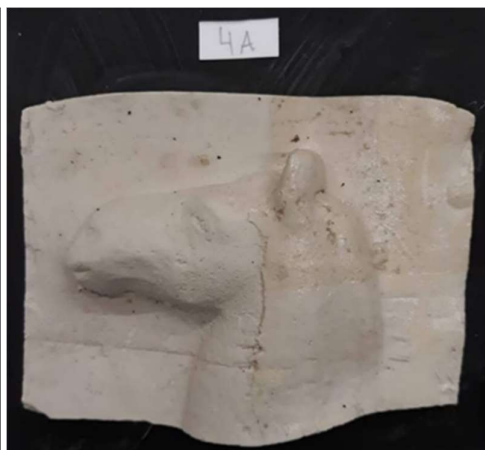

Foto 30. Jäljend 4A peale 3 kuud õues viibimist

Foto 31. Jäljend 4A enne õue viimist

Supraduro	Šellak

Tabel 9. 4A (12. IX 2018)

Supraduro	Šellak/ Blextol B500 Rein-Acryldispersion
	Blextol B500 Rein- Acryldispersion

Tabel 10. 4A (13. IX 2018)

Signe Mölderi keraamilise väikevormi „Sebrad“ kipsist jäljend „4B“ on teostatud skulptuurikipsiga *Supraduro*. Jäljendi mõõdud on: 11 cm x 9,5 cm. Jäljendi parema poole ülemisest servast üks neljandik kaeti 12.09.2018. a šellakiga. Jäljendi vasak pool jäeti viimistluskihita. 13.09.2018. a kaeti vaadeldava kipsist jäljendi kogu parem pool üks kord *Primal WS 24-ga (Deffner und Johann)*. Jäljend kaeti enne välitingimustesse viimist tervel parempoolsel küljeserval niiskuskindla teibiga, eesmärgiga näha tulemuste erinevust teibi all ning teibivabal pinnal peale katsetuse lõppu. Signe Mölderi keraamilise väikevormi „Sebrad“ jäljend „4B“ viidi välitingimustesse 13.09.2018. a Vaadeldav jäljend viidi tagasi Eesti Kunstiakadeemia skulptuuri konserveerimise stuudiosse 12.12.2018. a ning seal fotografeeriti saadud katsetuste tulemus. Visuaalsel vaatlusel on näha jäljendi parempoolsel osal vähesel määral biokahjustust ja ulatuslikku külmakahjustust. Suurel määral esineb pinnaviimistluskihi irdumist, mis kohati on tekitanud ka materjalikadu. Kipsipind on auklik ja kare, tekkima on hakanud mikrokarstid. Kipsist jäljendi vasakpoolne osa on muutunud karedaks, tekkinud on peenikesed vaod kipsipinnale. Jäljendi asukohad mis olid kaetud niiskuskindla teibiga ei ole välitingimustes saanud kahjustusi.

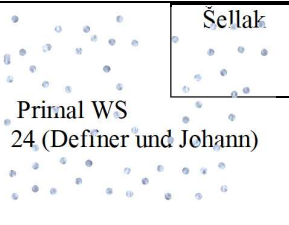
4B (12.09.2018) 11 cm x 9,5 cm 4B (12.12.2018) 11 cm x 9,5 cm

Foto 32. Jäljend 4B peale 3 kuud õues viibimist Foto 33. Jäljend 4B enne õue viimist

Supraduro	Šellak

Tabel 11. 4B (12. IX 2018)

Supraduro	
	Primal WS 24 (Definer und Johann)

Tabel 12. 4B (13. IX 2018)

Foto 34. Makrofoto kipsist jäljendi 4B parema poole keskmisel kolmandikul peale jäljendi õues viibimist

Signe Möldereri keraamilise väikevormi „Sebrad“ kipsist jäljend „5A“ on teostatud skulptuurikipsiga *Supraduro*. Jäljendi mõõdud on: 11 cm x 8,3 cm. Kipsist jäljendi vasakpoolne osa kaeti šellakiga 12.09.2018.a. Jäljendi parempoolne osa kaeti 12.09. 2018. a *Primal SF 016*-ga (*Deffner und Johann*). 13.09.2018. a kaeti jäljendi vasakpoolse osa ülemine neljandik vahaga. Jäljendi terve alumine serv kaeti enne välitingimustesse viimist niiskuskindla teibiga, eesmärgiga näha tulemuste erinevust teibi all ning teibivabal pinnal peale katsetuse lõppu. Signe Möldereri keraamilise väikevormi „Sebrad“ jäljend „5A“ viidi välitingimustesse 13.09.2018. a. Vaadeldav jäljend viidi tagasi Eesti Kunstiakadeemia skulptuuri konserveerimise stuudiosse 12.12.2018. a ning seal fotograferiti saadud katsetuste tulemus. Visuaalsel vaatlusel on näha antud kipsist jäljendi vasakpoolsel osal valdavalt biokahjustust ning külmakahjustusi, kipsipind on muutunud karedaks ja poorseks, märgata on mikrokarstide tekke algust. Vasakpoolse osa alumisel neljandikul, sellel osal, mis oli kaetud niiskuskindla teibiga, on samuti näha biokahjustust. Keskkonnavaheetus õhuniiskuse ja temperatuuri muutumisega tingis kipsi murdumise jäljendi vasakpoolsel alumisel välisnurgal. Jäljendi parempoolsel osal on näha biokahjustusi ning külmakahjustusi, mis hõlmavad pinnakihi irdumisi koos materjalikadudega kipsistruktuurist, neis kadudes asub ka juba biokahjustust.

5A (12.09. 2018) 11 cm x 8,3 cm

5A (12.12. 2018) 11 cm x 8,3 cm

Foto 35. Jäljend 5A peale 3 kuud õues viibimist

Foto 36. Jäljend 5A enne õues viimist

Šellak	Primal SF 016 (Deffner und Johann)
Šellak	

Tabel 13. 5A (12. IX 2018)

Šellak/Vaha	Primal SF 016 (Deffner und Johann)
Šellak	

Tabel 14. 5A (13. IX 2018)

Foto 37. Makrofoto jäljendi 5A parempoolse osa ülemisest kolmandikust peale õues viibimist

Signe Möldereri keraamilise väikevormi „Sebrad“ kipsist jäljend „5B“ on teostatud skulptuurikipsiga *Supraduro*. Jäljendi mõõdud on: 11 cm x 9,5 cm. Jäljendi parempoolse osa ülemisest servast kaeti üks neljandik šellakiga 12.09.2018. a ja jäljendi vasakpoolne osa jäeti viimistluskihita. 13.09.2018. a kaeti antud kipsist jäljendi parempoolne osa üleni *Medium for Consolidation*-ga ja jäljendi vasakpoolne osa jäeti viimistluskihita. Enne välitingimustesse viimist, kaeti jäljend täies ulatuses kitsa ribana ülaservast niiskuskindla teibiga, eesmärgiga näha tulemuste erinevust teibi all ning teibivabal pinnal peale katsetuse lõppu. Signe Möldereri keraamilise väikevormi „Sebrad“ jäljend „5B“ viidi välitingimustesse 13.09.2018. a. Vaadeldav jäljend viidi tagasi Eesti Kunstiakadeemia skulptuuri konserveerimise stuudiosse 12.12.2018. a ning seal fotograferiti saadud katsetuste tulemus. Visuaalsel vaatlusel on näha jäljendi vasakpoolsel osal määrdumust ning külmakahjustusi, pinnakiht on muutunud auklikuks ning esineb pragusid. Jäljendi parempoolsel osal esineb kohati biokahjustust ning mitmes asukohas on mikrokarste. Pinnakiht, mis oli kaetud niiskuskindla teibiga, esineb biokahjustust.

5B (12.09. 2018) 11cm x 9,5cm 5B (12.12.2018) 11 cm x 9,5 cm

Foto 38. Jäljend 5B peale 3 kuud õues viibimist Foto 39. Jäljend 5B enne õue viimist

Supraduro	Šellak
	Supraduro

Tabel 15. 5B (12. IX 2018)

Supraduro	Šellak/ Medium for Consolidation
	Medium for Consolidation

Tabel 16. 5B (13. IX 2018)

Tehnilistel uuringutel saadud informatsiooni põhjal võime väita, et kips kui skulptuurimaterjal ei sobi välitingimustes eksponeerimiseks. Valiti välja sobivaim meetod kipsskulptuuri

„Mõtisklus vee ääres“ pinnaviimistlemiseks, selleks on: *Plextol B500 Rein-acrylic dispersion*. Tegemist on termoplastilise akrüülpolümeeri vesidispersiooniga, mis on ilmastikukindel ja kaitseb kipsskulptuuri kõige paremini.

4.8 Ettepanekud eksponeerimiseks

Signe Mölderi kipsist aiaskulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ ei ole mõistlik enam paigutada oma algsesse asukohta aiatiigi servale, mändide alla. Sobivam on leida talle asukoht katuse all. Skulptuuri võiks eksponeerida madalal soklil või lattide peal, et ta ei oleks vahetult maapinnal. Kuju peaks puhastama pehme pintsliga kord aastas ning talveperioodiks niiskuskindlalt kinni katma. Katmiseks sobiksid paremini õhku läbilaskvad materjalid, näiteks katteloor. Skulptuuri kaitsekihti oleks soovitatav uuendada iga nelja kuni viie aasta tagant.

Kokkuvõte

Käesolev bakalaureusetöö koosnes kahest osast. Teoreetilises osas uuriti kipsi skulptuurimaterjalina sise- ja välitingimustes ning kipsikasutamise ajaloolist tausta. Mõistmaks Signe Mölderit skulptorina, keskenduti teoseetilises osas põgusalt ka 20. sajandi Eesti skulptuurimaastikule peale II maailmasõda. Bakalaureusetöös kajastati skulptori ja keraamiku Signe Mölderi elulugu, muuhulgas ka Signe Mölderi abikaasa Arseni Mölderi elulugu, kuivõrd ta on olnud Signe Mölderi skulptoriks kujunemise juures oluline isik. Bakalaureusetöö teema valikul lähtuti Signe Mölderi kipsskulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ kriitilisest seisukorrast. Üheks oluliseks lisatähtsuseks bakalaureusetöö teemavalikul sai asjaolu, et Signe Möderist ei ole senini iseseisva skulptorina kirjutatud. Kunstnikuna väärts ta bakalaureusetöö autori silmis kajastust. Tööd kirjutades õnnestus selgeks teha, et tegemist on Signe Mölderi pronksi valatud skulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ vaheskulptuuriga. Pronksskulptuur kuulub Eesti Kunstnike Liidu kunstikogusse ning on deponeeritud Rahvusraamatukogusse.

Bakalaureusetöös näidati praktilist kipsskulptuuri konserveerimise käiku ja tutvustati kipsi katmise erinevaid meetodeid. Tehniliste uuringute käigus saadud informatsioonile tuginedes valiti kipsskulptuurile „Mõtisklus vee ääres“ parim pinnakatmise meetod, milleks oli *Plextol B500 Rein-acrylic dispersion*. Tehnilistel uuringutel saadud informatsiooni põhjal saab väita, et kips ei ole skulptuurimaterjalina sobiv välitingimustes eksponeerimiseks.

Bakalaureusetöö praktilise töö tulemusena konserveeriti vaadeldav kipsskulptuur ja koostati vastav dokumentatsioon. Töö sisaldas muuhulgas soovitusi skulptuuri edaspidiseks hooldamiseks ja eksponeerimiseks, milleks oli ettepanek leida skulptuurile „Mõtisklus vee ääres“ asukoht ilmastikutingimuste eest varjul katuse all. Skulptuur soovitati tõsta maapinnast kõrgemale, nt soklile või lattidele, et vältida kaju kokkupuudet maapinnaga. Skulptuuri soovitati kord aastas puhastada pehme pintsliga ja katta talveperioodiks niiskuskindlalt kinni. Skulptuuri kaitsekihti soovitati uuendada iga nelja kuni viie aasta tagant.

Bakalaureusetöö lisad sisaldavad konserveerimisdokumentatsiooni koos fotodega, fotosid seoses Signe Mölderi pronksskulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ deponeerimisega ja kahte intervjuud, mis on Signe Mölderi eluloo kajastamisel olulised informatsiooniallikad.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Kirjandus

Eesti kunstiakadeemia ja autorid, Eesti kunsti ajalugu 1940-1991 I osa. Peatoimetaja Kodres Krista. Tallinn: Kultuurileht, 2013.

Helme, S; Kangilaski, J. Lühike Eesti kunstiajalugu. Peatoimetaja Tiiu Viirand. Tallinn: Kirjastus Kunst, 1999.

Naan, G. ENE: Eesti nõukogude ensüklopeedia. 4. köide. Tallinn: Kirjastus Valgus, 1989.

Одноралов, Н. В. Скульптура и скульптурные материалы. Москва: Изобразительное искусство, 1983.

Paas, H. Ferdi Sannamees 1895 – 1963. Tallinn: Kirjastus Kunst, 1974.

Rich, J. C. The materials and methods of sculpture. New York: Dover Publications, Inc, 1988.

Internetiallikad

Adams, K. Facts about Plaster of Paris that will amaze in home renovation. – The Konsult hub 2016, https://www.thekonsulthub.com/facts-plaster-paris-will-amaze-homerenovation/?fbclid=IwAR2UhIYOLp1Qy6U5nu63FzJIKjwse1yPBPqoCSfsl_VbRySX_72LkQ (vaadatud 08. X 2018).

Arseni Mölder. – ART 22.04.2009,

http://web.archive.org/web/20090422072820/http://art.ee/jewelry/molder_a.htm (vaadatud 02. XII 2018).

Arseni Mölder. – Geni 31.08.2017, <https://www.geni.com/people/Arseni-M%C3%B6lder/6000000004217925014> (vaadatud 15 X 2018).

Eesti Kunstnike Liit, Eesti Kujurite Ühendus, Eesti Kunstimuuseum, Tartu Kunstimuuseum, Signe Mölder. 13. XII 1918 – 2. XI 2006. – Sirp 10.11.2006, <http://sirp.ee/s1-artiklid/varia/signe-m-lder-13-xii-1918-2-xi-2006/> (vaadatud 01. XI 2018)

Eesti Muuseumide Veebivärv. - Eesti Kunstimuuseum SA 2018, <https://www.muis.ee/search;jsessionid=2427339571B024FB9815D3ED5CB9AA72> (vaadatud 28. XII 2018)

Eesti Muuseumide Veebivärv. - Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum 2018, <https://www.muis.ee/search#Tulemused> (vaadatud 28. XII 2018)

Eesti Muuseumide Veebivärv. - Tartu Kunstimuuseum 2018, <https://www.muis.ee/search> (vaadatud 28. XII 2018)

Heino, E. Suri tunnustatud skulptor ja ehtekunstnik Arseni Mölder. – Postimees 19.08.2009, <https://kultuur.postimees.ee/154414/suri-tunnustatud-skulptor-ja-ehtekunstnik-arseni-molder> (vaadatud 02. XII 2018).

Hodder, I; Stanford University. Çatalhöyük: a 9000 year old town. - Zammù multimedia - Università di Catania 26.07.2018. [Video] <https://www.youtube.com/watch?v=vmFKBf5OV0I> (vaadatud 10. XII 2018)

Jackman, P. Fire resistance of historic fabric.– The Building Conservation Directory 2009, http://www.buildingconservation.com/articles/fireresist/fire_resistance.htm (vaadatud 09. X 2018).

Kips. – Eesti Entsüklopeedia 2006, <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/kips2> (vaadatud 10. X 2018)

Linnard, T. Skulptor Arseni Mölder: pole ma olnud prominent, veelgi vähem dissident. – Põhjarannik 2004, <http://arhiiv.pohjarannik.ee/article.php?sid=7192>, (vaadatud (25. IX 2018).

Lossmann, K. Kuuskümmend aastat aktiivset kunstnikuelu – Arseni ja Signe Mölder. – Nõmme Sõnumid 2005, nr 1, lk 5, <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=nommesonumid20050114.2.19> (vaadatud 04. VIII 2018)

Sammud pikal teel. – Tallinn: Eesti Rahvusraamatukogu 17.05.2005, <http://vana.nlib.ee/10730/> (vaadatud 15. X 2018).

Signe Mölder. – Geni 31.08.2017, <https://www.geni.com/people/Signe-M%C3%B6lder/6000000032951052188> (vaadatud 15. X 2018).

The history of gypsum. – ABS Alci ve Blok Sanayi A.S, 2016, https://www.absalci.com.tr/en/pratik-bilgiler/neden-alciiingilizce/?fbclid=IwAR00iIa5jGBNMGPoE2ZygGACkui-NhN7BEX-z_8UEMRCXB1bLtHGUiD-Zc0, (vaadatud 17. XI 2018)

T. Kipper. Stiilsed skulptuurid linnuses. – Saarte Hääl 17.11.2010, <https://www.saartemaal.ee/2010/11/17/stiilsed-skulptuurid-linnuses/> (vaadatud 20. VIII 2018)

Valgamaa vallavalitsus. Mölder, Signe. – Valgamaa kodulooline andmebaas ISIK 2018, <http://www.valgark.ee/isik/index.php?id=485> (vaadatud 12. IX 2018)

Avaldamata käsikirjad

Juta Kivimäe kirjavahetus töö autori ja Loit Jõekaldaga, 11. IX 2018. Kirjavahetus autori valduses.

Kallavus, Urve. Materjalide uurimismeetodid. Tallinn, 2016. Märkmed autori valduses.

Suulised allikad

Autori intervjuu Juta Kivimäega Kumus. Vestlus. Tallinn, 11.09.2018. Küsitles autor, lindistus autori valduses.

Autori intervjuu transkriptsioon Signe Mölderiloodud kipsskulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ omaniku prof. Riin Alataluga. Vestlus. Tallinn, 20.12.2018. Küsitles autor, lindistus autori valduses.

Muud allikad

Aime Kuulbusch-Mölder. Ants Mölder. Signe Mölder. Arseni Mölder. Näitus Raegaleriis 09.09.2007. Näituse voldik. Voldik autori valduses.

Eesti Kujurite Ühenduse väljaanne. Skulptuur. Tallinn: Trükikoda A/S Infotrükk 1995. Kataloog. Kataloog autori valduses.

Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooüingu Keskkomitee. Tänu kiri Signe Mölderile. Tallinn 1974. Diplom. Diplom autori valduses.

Eesti NSV Haridusministeerium ja Haridusala, Kõrgemate koolide ja Teaduslike asutustetöötajate ametiühingu Eesti Vabariiklik Komitee. Aukiri Signe Mölderile. Tallinn 1972. Diplom. Diplom autori valduses.

Eesti NSV Haridusminister; Eesti NSV Haridusministeerium. Tänu kiri Signe Mölderile. Tallinn 1976. Diplom. Diplom autori valduses.

Eesti NSV Haridusminister; Eesti NSV Haridusministeerium. Tänu kiri Signe Mölderile. Tallinn 1978. Diplom. Diplom autori valduses.

Eesti NSV Kultuuriminister. Aukiri Signe Mölderile. Eesti NSV Kultuuriministri Käskkiri nr 467-k, 1968. Tallinn, Eesti NSV Kultuuriministeerium, 1978. Diplom. Diplom autori valduses.

Eesti NSV Kultuuriministeerium. Nõukogude Eesti skulptuur 1965-1971. Tallinn, ENSV MN Asjadevalitsuse Trükikoda, 1971.

Eesti NSV Kultuuriminister. Aukiri Signe Mölderile. Tallinn, Eesti NSV Kultuuriministeerium, 1968. Diplom. Diplom autori valduses.

Eesti NSV Üldlalupeo Peakomisjoni Presiidiumi Esimees. Tänu kiri Signe Mölderile. Tallinn, Eesti NSV Üldlalupeo Peakomisjon, 1977. Diplom. Diplom autori valduses.

Fisker, D. NLKP XXI Kongressile pühendatud vabariiklik Kunstinäitus. Tallinn, Eesti NSV Kultuuriministeerium, Trükikoda „Ühiselu“, 1959. Kataloog. Kataloog autori valduses.

Mölder, S. Skulptuurid ja keraamika. Näitus Nõmme muuseumis dets 2004- jaan 2005. Näituse voldik. Voldik autori valduses.

Mölder, S. Skulptuurid ja Keraamika. Näitus Tallinna Kunstisalongis 1989. Näituse voldik. Voldik autori valduses.

Pikamäe, T. Akt Eesti skulptuuris. Tallinn, ENSV Kultuuriministeerium, 1978. Kataloog. Kataloog autori valduses.

Ratas, M. Tallinna Kunstnike Kevadnäitus. Tallinn, ENSV Kunstnike Liit; ENSV Kunstifond, 1984. Näituse voldik. Voldik autori valduses.

Reinholm, V. Tallinna Kunstnike Kevadnäitus. Tallinn, Eesti NSV Kunstnike Liit, Eesti NSV Kunstifond, 1974. Näituse voldik. Voldik autori valduses.

Salenjeks, A. Riia- 72 – Riia, Läti Kunstifond, 1972. Skulptuurinäituse kataloog. Kataloog autori valduses.

Välbe, L. Vabariiklik Kunstinäitus. Pühendatud NLKP XXIV Kongressile. Tallinn, Eesti NSV Kultuuriministeerium, 1971. Näituse voldik. Voldik autori valduses.

Ühisnäitus. Aktid mitmes tehnikas ja muu. Näitus Viljandi Kunstisaalis, 2009. Näituse voldik. Voldik autori valduses.

Illustratsioonide nimekiri

1. Foto 1. S. Kirovi nimeline näidiskalurikolhoos. Foto autor: Ilmar Sügis, 2011. Foto internetist:http://www.volga.ee/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=3637&fbclid=IwAR1oTjKqbyrUHE0iBeldU_hpQirrZhZSTDltANzZoed7KovnYI7LLEK69J4 (vaadatud 04. IX 2018).
2. Foto 2. Sisevaade S. Kirovi nimelise näidiskalurikolhoosi aatriumi. Foto internetist: https://arhitektuurimuuseum.ee/static/2017/10/am_17_haabneeme_kirovikolh_2015.pdf?fbclid=IwAR0tPnQkH71fThiMIbbdYOTzcSphIupuRD2wmzZn9dr-3LXzofaT01RGM8w (vaadatud 04. IX 2018).
3. Foto 3. Signe Mölder. Foto omanik professor Riin Alatalu.
4. Foto 4. Signe ja Arseni Mölder. Foto omanik professor Riin Alatalu.
5. Foto 5. Signe Mölderid pross, ehte autor on Arseni Mölder. Foto omanik professor Riin Alatalu.
6. Foto 6. Signe Mölderid skulptuur "Masai naine lapsega". Šamott, 1964. a. Foto Foto: EKM j 10373 S 957
7. Foto 7. Signe Mölderid skulptuur "Vasikajootja". Kips, 1949.a. Foto: EKM j 5044 S 642
8. Foto 8. Signe Mölderid keraamikateos "Sebrad". Šamott, 1984.a. Foto: EKM j 42863 S 1665. EKM j 42862 S 1664.
9. Foto 9. Signe Mölderid 1982. a kipsskulptuur "Mõtisklus vee ääres". Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
10. Foto 10. Foto esimesest proovitükist saadud informatsioonist Tallinna Tehnikaülikooli Materjaliuuringute Keskuse Laboratooriumis. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
11. Foto 11. Signe Mölderid 1982. a kipsskulptuuri "Mõtisklus vee ääres" lähivaade. Esimese proovitüki võtmine skulptuuri paremalt pösesarnalt uuringute eesmärgil. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
12. Graafik 1. SEM-uuring Tallinna Tehnikaülikooli Materjaliuuringute Keskuses.
13. Foto 12. Mikroproov Signe Mölderid kipsskulptuurilt "Mõtisklus vee ääres" on võetud enne konserveerimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
14. Foto 13. Signe Mölderid 1982. a pronksskulptuur Rahvusraamatukogus. Foto autor: Katrina Veelmaa, 2018. a
15. Foto 14. Pinnaviimistluse kaod Signe Mölderid kipsskulptuuril "Mõtisklus vee ääres". Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a

16. Foto 15. Roostekahjustus Signe Mölderi kipsskulptuuril "Mõtisklus vee ääres". Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
17. Foto 16. Skulptuuri seisukord peale esimest märgpuhastust. Pinnaviimistluskihi kaod, mikrokarstid ning biokahjustused Signe Mölderi kipsskulptuuril "Mõtisklus vee ääres". Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
18. Foto 17. Lähivõte Signe Mölderi kipsskulptuuri "Mõtisklus vee ääres" baasilt. Liitekohal on mikrokarstid ning vohab vetikas. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
19. Foto 18. Vaated Signe Mölderi kipsskulptuurile "Mõtisklus vee ääres" vahetult peale Eesti Kunstiakadeemia skulptuuri konserveerimise stuudiosse saabumist. Foto autor: Katrina Veelmaa, 2018.a
20. Foto 19. Kipsi valatud jäljendid Signe Mölderi keraamiliselt väikevormilt "Sebrad". Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
21. Foto 20. Jäljend 1A enne õue viimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
22. Foto 21. Jäljend 1A peale 3 kuud õues viibimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
23. Tabel 1. 1A (12. IX 2018).
24. Foto 22. 1B enne õue viimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
25. Foto 23. 1B peale 3 kuud õues viibimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
26. Tabel 2. 1B (12. IX 2018).
27. Tabel 3. 1B (13. IX 2018).
28. Foto 24. 2A enne õue viimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
29. Foto 25. 2A peale 3 kuud õues viibimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
30. Tabel 4. 2A (12. IX 2018).
31. Tabel 5. 2A (13. IX 2018).
32. Foto 26. 2B enne õue viimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
33. Foto 27. 2B peale 3 kuud õues viibimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
34. Tabel 6. 2B (12. IX 2018).
35. Tabel 7. 2B (13. IX 2018).
36. Foto 28. 3A enne õue viimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
37. Foto 29. 3A peale 3 kuud õues viibimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
38. Tabel 8. 3A (12. IX 2018)
39. Tabel 9. 3A (13. IX 2018)
40. Foto 30. 3B enne õue viimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
41. Foto 31. 3B peale 3 kuud õues viibimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
42. Tabel 10. 3B (12. IX 2018)

43. Tabel 11. 3B (13. IX 2018)
44. Foto 32. 4A enne õue viimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
45. Foto 33. 4A peale 3 kuud õues viibimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
46. Tabel 12. 4A (12. IX 2018)
47. Tabel 13. 4A (13. IX 2018)
48. Foto 34. 4B enne õue viimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
49. Foto 35. 4B peale 3 kuud õues viibimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
50. Tabel 14. 4B (12. IX 2018)
51. Tabel 15. 4B (13. IX 2018)
52. Foto 36. Makrofoto kipsist jäljendi 4B parema poole keskmisel kolmandikul peale jäljendi õues viibimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
53. Foto 37. 5A enne õue viimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
54. Foto 38. 5A peale 3 kuud õues viibimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
55. Tabel 16. 5A (12. IX 2018)
56. Tabel 17. 5A (13. IX 2018)
57. Foto 39. Makrofoto jäljendi 5A parempoolse osa ülemisest kolmandikust peale õues viibimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
58. Foto 40. 5B enne õue viimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
59. Foto 41. 5B peale 3 kuud õues viibimist. Foto autor: Kärt-Angela Mägi, 2018.a
60. Tabel 18. 5B (12. IX 2018)
61. Tabel 19. 5B (13. IX 2018)

Plaster as a sculpture material. The restoration of Signe Mölders sculpture "Contemplation by the water". Summary

This Bachelor's thesis consisted of two parts. In the theoretical part, plaster as a material of sculpture was studied both in indoor and outdoor conditions. Also the historical background of the use of plaster was under the limelight.

In order to introduce Signe Mölder as a sculptor the thesis also had to briefly focus on the Estonian landscape of sculpture during the 20th century, right after World War II.

Bachelor's thesis included the biography of the sculptor and ceramist Signe Mölder, the biography of Signe Mölder's husband Arseni Mölder was also covered since he had a big role in the story of Signe becoming a sculptor.

The reason why the subject of the Bachelor's thesis was chosen by the author was the fact that Signe Mölder's plaster sculpture "Contemplation by the water" was in a very critical condition. One important addition to the list of reasons why the topic was chosen was that there were no publications about Signe Mölder as an independent sculptor and the author of the Bachelor's thesis believed she deserved to be talked about.

When writing the thesis, it became very obvious that Signe Mölder's sculpture "Contemplation by the water" in plaster is a „in-between-sculpture“ of Signe Mölder's bronze sculpture "Contemplation by the water". The bronze sculpture belongs to the Art Collection of the Estonian Artists' Association and has been deposited in the National Library.

Bachelor's thesis showed the practical course of the conservation of the plaster sculpture and introduced various methods of plaster coating. Based on the information from the technical studies, the best coating method was chosen for the plaster sculpture "Contemplation by the water" and it turned out to be the use of *Plextol B500 Rein-acrylic dispersion*. Based on the information from all technical studies, it can be said that plaster is not a suitable material of sculpture for outdoor display.

As a result of the practical work of the Bachelor's thesis, the plaster sculpture was conserved and also the corresponding documentation was prepared.

The thesis included, among other things, a recommendation for future maintenance and exposition of the sculpture, which was the proposal to locate the plaster sculpture

"Contemplation by the water" under the roof, away from the weather conditions that could harm the sculpture. It was recommended that the sculpture should be raised above the ground, e. g. on a plinth or on a bar, in order to avoid contact with the ground. It was recommended to clean the sculpture once a year with a soft brush and the sculpture should be covered with a damp-proof cover for the winter season. It was recommended to renew the layer of protection of the sculpture in every four to five years.

Appendixes of the Bachelor's thesis include the documentation of the conservation with photographs, pictures of two documents about the deposit of Signe Mölder's bronze sculpture "Contemplation by the water" and two interviews, which are important sources of information for Signe Mölder's biography since there is nothing written about her.

Signe Mölder was a Soviet Estonian sculptor and ceramicist. Signe Mölder (Rekk was her maiden name) was born on 13.12.1918 in Valga County. Thanks to the clay found near her home, Signe started modeling little sculptures already as a little girl. She was especially fond of ceramics. She graduated from the Estonian Youth Education Societies Highschool for Girls (in Estonian: Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi tütarlastegümnaasium) in Tartu in 1937, and a year later she attended the School of Consumer and Fine Arts (in Estonian: Riigi Tarbe- ja Kujutava Kunsti Kool). In 1943 she graduated from the School of Fine Arts and Applied Arts (in Estonian: Kujutava ja Rakenduskunsti Koolis) in Tallinn. Signe became a certified ceramist during World War II. In 1944, Signe started her studies at Tallinn's State Institute of Applied Arts (in Estonian: Tallinna Riiklikus Tarbekunsti Instituudis õpinguid), which she graduated four years later.

After the graduation from the Tallinn's State Institute of Applied Arts in 1948, Signe Mölder began attending in group exhibitions, joint exhibitions and she also has several solo exhibitions in Estonia. She attended also in international exhibitions outside Estonia. Signe Mölder's work includes portraits, decorative and sculptural welding. She also made monumental works, e. g. she made a monumental work for the Estonians who died in the Second World War. All glazes Signe Mölder used in her works were made by her since she had a lot of experience in the area of hollow-clay. Her most famous sculptures are "A Maasai woman with a child" (in Estonian: „Masai naine lapsega“), and "Giving water to the calf" (in Estonian „Vasika jootmine“), her favorite works were "Contemplation by the water" (in Estonian: „Mõtisklus vee ääres“) and "Zebras" (in Estonian: „Sebrad“).

Lisad

LISA 1: Konserveerimistöõde kaardid

LISA 2: Infrapunauuringud

LISA 3: Intervjuu transkriptsioon. Intervjuu kunstiajaloolase Juta Kivimäega skulptor ja keraamik Signe Mölderist

LISA 4: Arseni Mölder

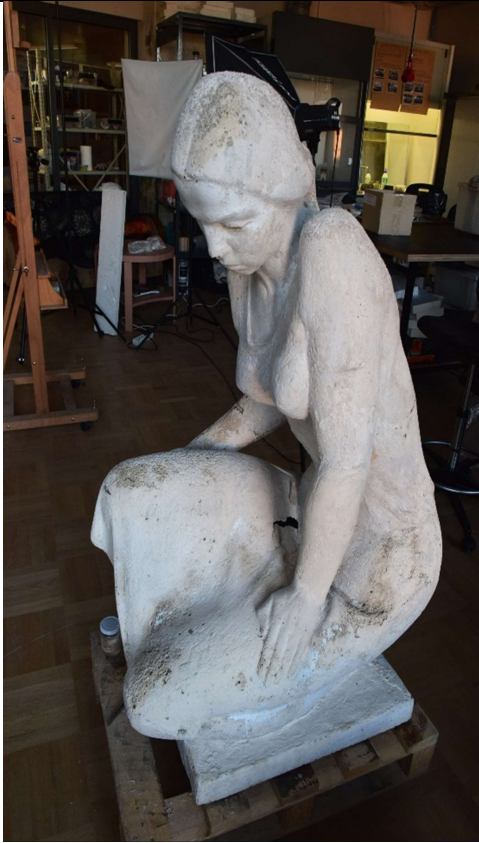
LISA 5: Intervjuu transkriptsioon Signe Mölderiloodud kipsskulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ omanikuga, prof. Riin Alataluga

LISA 6: Dokumendid Signe Mölderiloodud pronksskulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ deponeerimise kohta

Lisa 1 Konserveerimistööde kaardid

Restaureerimistööde dokumenteerimise kaart I

Konserveerimistööde kaart

Objekt :	Skulptuur, „Mõtisklus vee ääres“	
Autor:	Signe Mölder	
Koolkond:	mõõdukalt modernistlik stiil	
Töökoda :	Tallinn	
Dateering :	1982	

Materjal :	Kips
Tehnika :	Kipsivalu
Mõõdud :	<p>Kõrgus: 130cm</p> <p>Laius: 76cm</p> <p>Sügavus: 93cm</p>

Konservaator :	Kärt-Angela Mägi
-----------------------	------------------

Tööd alustatud :	06.03.2018	Tähtaeg :	07.01. 2019
Tööd lõpetatud :	07.01.2019	Tagastatud omanikule :	07. 01. 1019

Legend :	<p>Kipsist aiaskulptuur „Mõtisklus vee ääres“ jõudis konserveerimisse omaniku tellimusel. Skulptuur asus professor Riin Alatalu koduaias, Nõmme aedlinnas. Tegemist on kipsist aiaskulptuuriga mis oli 1982 aastast alates viibinud välikeskkonnas otse mändide all tiigi servas, kuid mille viimane asupaik enne konserveerima viimist oli omaniku kodumaja väliterrassil, katuseräästa all. Skulptuuri asukoha muutus oli tingitud selle avariilisest seisukorrast.</p> <p>Vaadeldav skulptuur transporditi 2018.a. märtsis Eesti Kunstiakadeemia Kunstikultuuri teaduskonda, Muinsuskaitse ja Konserveerimise osakonna skulptuuri konserveerimise stuudiosse. Skulptuuri transportimist viis läbi kuus inimest. Skulptuur asetati suurele kelgule, mässituna paksude vatitekkide sisse. Samal ajal kui kelguga skulptuuri autoni veeti, fikseerisid mitu inimest skulptuuri kelgul, hoides seda stabiilsena. Skulptuuri teekond terrasilt autoni oli keeruline. Vaja oli ületada mitu takistust, milleks olid trepimademed, lillepeenardega astangud, aiatiik ning männid. Skulptuuri järgmiseks peatuspaigaks sai skulptuuri konserveerimise studio Eesti Kunstiakadeemias. Seal teostati konserveerimistööd.</p>
-----------------	---

Andmed varasemate restaureerimiste kohta :	Vastavad dokumendid eelnevatest parandustöödest antud kipsskulptuurile puuduvad ning visuaalsel vaatlusel on näha, et eelnevaid parandusi ei ole teostatud. Vestlusel skulptuuri omaniku, prof. Riin Alataluga selgus, et skulptor Signe Mölder on enda elu ajal suviti
---	---

	<p>vaadeldavat skulptuuri valge värviga mõnel korral üle viimistlenud, seda informatsiooni andsid temale Signe Mölder eluaegsed naabrid.</p>
--	--

<p>Seisukord enne konserveerimist :</p>	<p>Aiaskulptuur „Mõtisklus vee ääres“ on teostatud kipsis ning tema pind on olnud monokroomselt valkjaks koloreeritud. Skulptuuri viimistluskiht on halvas seisukorras. Esineb diskoloratsiooni ja pinnaviimistluskihi irdumisi. Viimistluskihi suuremad kaod on tekitanud kipsi paljandumise, mis on seejärel muutunud karedaks, poorseks ja mikrokarstiliseks. Skulptuuril esinevad väljaulatuvates asukohtades(nina, silmad, käed, põlved) pinna ja materjalikadusi. Suuremahuline materjalikadu asub skulptuuri alakõhul. Skulptuuril on roostekahjustused, mis on tingitud raudkonstruktsiooni korrodeerumisest.</p>
--	--

Restaureerimistöõde dokumenteerimise kaart II

Konserveerimistöõde kaart

Analüüsitav maerjal v. Struktuur	Skulptuur „Mõtisklus vee ääres“	
<p>Proovitükk nr.1. Signe Mölderil kipsskulptuurilt „Mõtisklus vee ääres“ on võetud 2018.a. oktoobris. Proovi võtmise asukoht on skulptuuri vasakul poolel kaela peal. Proovitüki võtmise eesmärgiks on tuvastada oranžika laigu olemus ning saada parandustööde jaoks vajalik informatsioon, et leida konserveerimiseks sobiv meetod.</p>		

Restaureerimistöõde dokumenteerimise kaart III

Konserveerimistöõde kaart

Analüüsitav maerjal v. struktuur	Skulptuur, „Mõtisklus vee ääres“	
<p>Proovitükk nr.2. Signe Mölderi kipsskulptuurilt „Mõtisklus vee ääres“ on võetud 2018.a. oktoobris. Proovi võtmise asukoht on skulptuuri rindkerel. Proovitüki võtmise eesmärgiks oli skulptuuri katva viimistluskihi olukorra tuvastamine. Saadav informatsioon on vajalik konserveerimistöõde jaoks, et leida antud skulptuurile kõige mõistlikum konserveerimise meetod.</p>		

Restaureerimistöõde dokumenteerimise kaart IV

Konserveerimistöõde kaart

Analüüsitav maerjal v. struktuur	Skulptuur, „Mõtisklus vee ääres“	
<p>Proovitükk nr3. on võetud Signe Mölderi kipsskulptuurilt „Mõtisklus vee ääres“ 2018.a. oktoobris. Proovitükk võeti kipsskulptuuri mikrokarstist mis asus vaadeldava skulptuuri põlvel. Saadav informatsioon oli vajalik edaspidise konserveerimise jaoks. Oli vaja tuvastada, kas tegemist on vaid määrdumusega või biokahjustusega. Saadud informatsioonile tuginedes on võimalik leida sobivaim meetod antud probleemi eemaldamiseks vaadeldavalt skulptuurilt.</p>		

Restaureerimistöõde dokumenteerimise kaart V

Konserveerimistöõde kaart

Analüüsitav maerjal v. struktuur	Skulptuur, „Mõtisklus vee ääres“	
<p>Proovitükk nr. 4. on võetud Signe Mölderi kipsskulptuurilt „Mõtisklus vee ääres“ 2018.a. oktoobris. Proovitükk võeti kipsskulptuuri seljalt, et tuvastada antud kipsskulptuuri pinnakihi all asuvat kaitsekihti väliskeskonnas vastupidamise tarvis. Saadav informatsioon oli vajalik edaspidise konserveerimise jaoks.</p>		

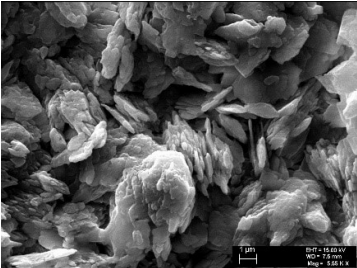
Restaureerimistöõde dokumenteerimise kaart VI

Konserveerimistöõde kaart

Analüüsitav maerjal v. struktuur	Skulptuur, „Mõtisklus vee ääres“	
<p>Proovitükk nr 1. Signe Mölderi kipsskulptuurilt „Mõtisklus vee ääres“ on võetud 2018. aasta 13.märtsil skulptuuri paremalt põsesarnalt. Proovi võtmise ajal oli vaadeldav skulptuur veel alles omaniku koduaias Nõmme aedlinnas. Proovitüki võtmise eesmärgiks oli teha uuringud Tallinna Tehnikaülikooli Materjaliuuringute Keskuse laboris, et tuvastada biokahjutuste ulatus ning olemus.</p>		

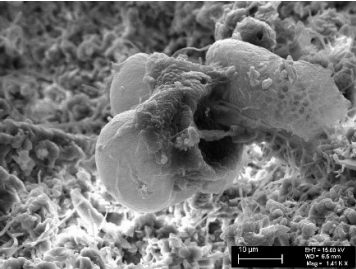
Restaureerimistöõde dokumenteerimise kaart VII

Konserveerimistöõde kaart

Analüüsitava maerjal v. struktuur	Skulptuur, „Mõtisklus vee ääres“	
<p>Proovitükk nr.2. on võetud 2018. aasta 13.märtsil Signe Mölderil kipsskulptuurilt „Mõtisklus vee ääres“. Skulptuur asus proovitüki võtmise ajal skulptuuri omaniku koduaias Nõmme aedlinnas. Proovitükk võeti, eesmärgiga analüüsida Tallinna Tehnikaülikooli Materjaliuuringute Keskuses vaadeldava skulptuuri materjali olukorda. Saadud informatsioonile tuginedes on võimalik skulptuuri konserveerimisel lähtuda mõistlikuma meetodi valikul.</p>		

Restaureerimistöõde dokumenteerimise kaart VIII

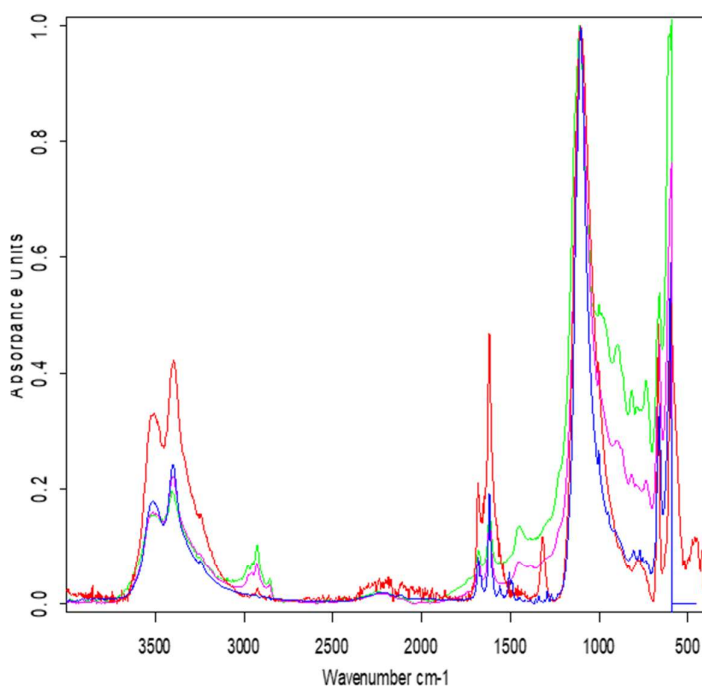
Konserveerimistöõde kaart

Analüüsitav maerjal v. struktuur	Skulptuur, „Mõtisklus vee ääres“	
<p>Proovitükk nr.3. Signe Mölderil kipsskulptuurilt „Mõtisklus vee ääres“ võeti 2018.a. 13 märtsil. Vaadeldav skulptuur asus sellel hetkel skulptuuri omaniku koduaias Nõmme aedlinnas. Proovitüki võtmise eesmärk oli Tallinna tehnikaülikooli Materjaliuuringute Keskuse Laboris tuvastada kahjustuse olemus skulptuuril.</p>		

Lisa 2 Infrapunauringud

Search Library

14.03.2018 16:28:25

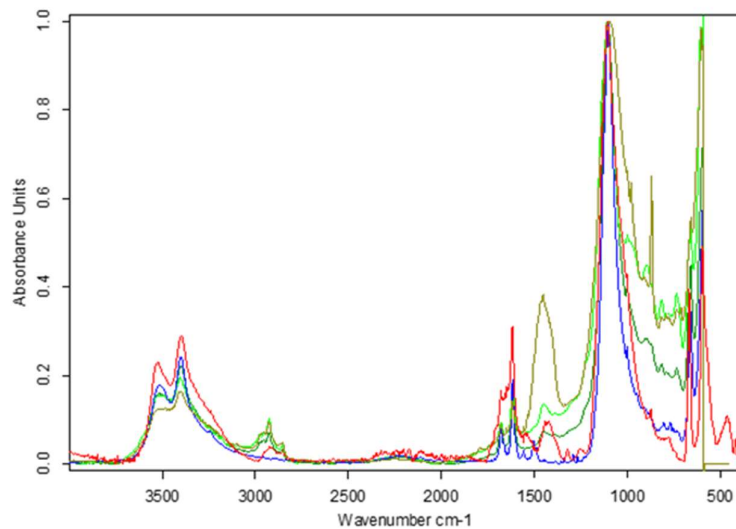
Compound Name	TERRA ERCOLANO
Molecular Formula	
Molecular Weight	
CAS Registry Number	
Other Name(s)	PIGMENT EARTH
Sample Preparation	ATR single bounce
Manufacturer	Kremer
Comment	Pigment Earth
Reference	AC350/ NIC07813
Copyright	(c) 2009 Nicodrom

Color	Hit Quality	Compound name	CAS Number	Molecular formula	Molecular weight
Blue	502	COLOURED BLACKBOARD CHALKS GREEN			
Magenta	448	MARIENGLAS	99400-01-8	CaSO4	
Green	412	TERRA ERCOLANO			

Color	File	Path	Spectrum Type
Red	2018-03-14_Proov 2_Kärt.0	D:\ALPHA\URVE\ATR	Query Spectrum

Page 1 of 1

Graafik 2. Infrapunauringud

Compound Name	MARENGLAS
Molecular Formula	CaSO4
Molecular Weight	
CAS Registry Number	99400-01-8
Other Name(s)	PIGMENT WHITE 25
Sample Preparation	ATR single bounce
Manufacturer	Kremer
Comment	Pigment Mineral
Reference	AC211/ NIC07745
Copyright	(c) 2009 Nicodom

Color	Hit Quality	Compound name	CAS Number	Molecular formula	Molecular weight
Blue	569	COLOURED BLACKBOARD CHALKS GREEN			
Green	561	MARENGLAS	99400-01-8	CaSO4	
Yellow	544	TERRA ERCOLANO			
Brown	350	NICOSIA GREEN			

Color	File	Path	Spectrum Type
Red	2018-03-14_Proov1_Kärt.0	D:\ALPHA\URVE\ATR	Query Spectrum

Lisa 3 Intervjuu transkriptsioon kunstiajaloolase Juta Kivimäega skulptor ja keraamik Signe Mölderist

Kärt-Angela Mägi: Milline oli noore Signe lapsepõlv? Mis teda soosis saama kunstnikuks?

Juta Kivimäe: Pärts lapsepõlvest ma ei tea ... ta elas Valgamaal. Ja noh nad olid maainimesed ikkagi. Teda tundis väga hästi üks minu vana sõber, see oli skulptor Erna Viital. Nad olid samast kandist pärit. Aga nende haridusteed läksid vist natuke erinevalt, nii-et Signe isa oli niisugune üks madalama aukraadiga Eesti ohvitser. Sellel isal läks muidugi väga pahasti, kui punased sisse tulid neljakümnendal aastal või neljakümne esimesel isegi. Aga Signe pandi juba kolmekümne kaheksandal aastal ... ta pandi juba kuskil ... see oli siis ikka kahekümnendate lõpus ... pandi Tartusse kooli hoopis. Tartus oli niisugune kool nagu Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi Tütarlaste Gümnaasium. Nii et gümnaasiumi haridus oli tollel ajal hea haridus ja selles koolis on käinud muide paljud eesti naisintelligendid. Kui ta selle ära lõpetas, siis ta olevat olnud juba täiesti teadlik, et ta tahab saada kunstnikuks. Aga ta nagu ei mõelnud sellele, et saada skulptoriks, vaid ta mõtles, et õpib midagi niisugust, mida ta pidas naiselikuks. Ja hakkas õppima keraamikat, nii-et kõigepealt ta läks Riigi Tarbe ja Kujutava Kunstikooli. Ta mõtles millelegi naiselikule ja keraamika tundus talle sobib. Ja siis ta lõpetaski selle ... see oli see Riigi Tööstus ... Kunsttööstuskool, mis muutus kõrgemaks kooliks ja ta seal õppis neljakümne kolmanda aastani, nii-et sõja ajal ta lõpetas keraamikuna. Aga muidugi, kui jälle uuesti tulid Nõukogude väed sisse, siis elu muutus jälle väga keeruliseks. Ja ta ei tahtnud sinna kodukanti tagasi minna vaid jäi Tallinnasse. Tal oli vist siin kellegi juures elada ka. Nii-et Tallinnas ta siis astus kohe peale sõda, neljakümne neljandal aastal ta võeti vastu ... siis oli Tallinnas Riiklik Tarbekunsti Instituut, millest hiljem arenes välja siis ERKI ja nüüd on Eesti Kunstiakadeemia. Ja sinna ta läks õppima, ta sai sisse skulptuuri. Ei olnudki nii nali sisse saada, sest siis luges väga palju, et mis sa olid sõja ajal teinud ja kes olid vanemad ja kõik niisugused asjad. Skulptuuri, nagu sisseastumiseksamid olid lahendamad, ta ütles vähemalt niimoodi. Ja siis läks skulptuuri ja lõpetas ära neljakümne kaheksandal aastal. Ja siis juba seal Kunsttööstuskooli päevilt ta oli tundnud Arseni Möldrit. Ja tegelikult, kui rääkida Signest, siis peab väga mõtlema sellele, et nad olid Arseniga niisugune vana paar, kes üksteist väga hoidsid ja Arseni toetas väga Signet. Nii-et Arsenile oli see Kunsttööstuskool mitte ainult, et hariduse võimalus, vaid see oli nagu temale värv täiesti niisugusesse heasse ellu. Sellepärast, et Arseni oli vallaslaps ja kui sa oled Muhu saarel vallaslaps, siis seal oli temasse suhtunud väga-väga halvasti, nii-et Arseni rääkis veel vanas eas äärmise no niisuguse kurbuse ja kaasaelamisega, kuidas tema ema oli teenija taludes. See ema oli longanud ja sugugi ei olnud kena naisterahvas ... aga mingi talu

juures vist noh, ühesõnaga keegi ... kuidagi asjaolud läksid niimoodi, et ta sai lapse. Ja neil oli väga raske olnud kahekesi. Nad olid täitsa kahekesi, sest sugulased ka nagu ei tahtnud neid aidata. Aga Arseni algkooliõpetaja sealt ütles emale et ta peab minema väikese Arseniga, võtma kõik joonistused kaasa ja minema Tallinnasse ja ma ei tea, kas see õpetaja ka kirjutas midagi sinna Kunsttööstuskooli või ei kirjutanud, või läksid nad lihtsalt ehku peale, aga neil läks hästi. Nii-et Arseni osutus tõesti väga andekaks lapseks ja ta oli olnud väikest kasvu neljateist aastaselt ja siis võeti vastu mitte ainult Arseni vaid võeti vastu ka ema. Nii-et esmakordselt emal oli niisugune noh mitte enam nii raske töö, ta oli selle kooli teenijaks. Ja kuna ema oli kooliteenija ja selleks oli ette nähtud tuba kuskil pööningu korrusel, siis Arseni sai koos emaga elada Kunsttööstuskoolis. Ja see oli niivõrd suur, no niisugune, elu esimene suur vedamine. Nii-et Arseni oli Signet tundnud juba siis teismelisena. Ja ma arvan, et ... Et tänu Arsenile läks Signel ka paremini, sest Signe oli ju represseeritu tütar ja siis oli tal veel üks pahandus. Kohe neljakümnendatel aastatel, nimelt üks Tartuaegne, kas koolivend sealt Kujutava kunsti koolist Tartust või, või kust see võis olla... Ühesõnaga oli põgenemisteel punaste eest...oli vist metsas olnud. Ja Signe oli ta mõneks ööks võtnud enda juurde varjule, et ta saaks edasi minna, aga ta kukkus kinni. Ja keegi ei teadnud Signest midagi, aga Signe oli ühele kooliõele seal samas Instituudis ära rääkinud ja see kooliõde oli kaevanud. Nii-et Signe kutsuti ülekuulamistele ja siis Arseni oli väga tema eest seinud ja õpetanud ka mida Signe räägib ja nii edasi. Aga see keda ta varjas, see teda välja ei andnud, nii-et Signet välja ei visatud. Ja vastupidi isegi, nad abiellusid kohe, kui see Kunsttööstus kool seal ära lõppes nendel, või siis oli ta juba Instituut. Ja Arseni ehitas Nõmmele väikese maja. Ja kuhu ta läks siis Signega elama ja tõi ka oma ema sinna, nii-et Signe pidi koos elama Arseni emaga. Kuni Arseni ema lõpuks nii öelda ära kadus, temale tuli surm järele lihtsalt. Ja nendel lapsi kahjuks ei olnud. Nad olid väga õnnetud selle üle, aga no midagi polnud teha ja see maja on praegu Kadi Alatalu ühe tütre käes, kes ostis selle pärijatelt ära. Pärijaid oli, tuli välja, et oli hirmus palju. Neid pärijaid ma ka nägin. Ma ostsin pärijate käest ära Arseni ja Signe väikese skulptuurialase raamatukogu. Nõukogude nendest skulptuuriraamatutest. Ja pärijaid ... järsku ma imestasin, sest kui nad elasid ja olid vanad, Signe veel suri ju mõnda aega enne Arsenit, siis ei olnud ühtegi abilist ega ... Siis Arseni ütles alati, et neil sugulasi ei ole. Tuli välja, et sugulasi oli järsku hästi palju. Ja siis nad, mõningad asjad, mis neile ei meeldinud, kinkisid kunstmuuseumile, nii-et meil on Arseni asju. Ja Signelt tuli siis see „Reptiil“. Ja niimoodi nad elasid, et Arseni rääkis Signest alati jumaldavalt. Ta rääkis alati sellest, kui haritud Signe on, sest temal oli ainult see Kunsttööstuskooli ja hiljem see Tarbekunsti Instituudi haridus, aga seal ju ajalugu ja võõrkeeli ja niisuke asju õpetati suhteliselt formaalselt, kui ma tohin niimoodi öelda. Aga Signe oskas hästi saksa keelt ja ta

rääkis ka inglise keeles ja mõningal määral vist luges isegi veel, ma ei tea, mis keeltes kõik. Arsenile oli ta niisugune tõeline imetlusväärne haldjas. Ja Signe kümme aastat töötas, kas ta oli tunni andja või ta oli no ... ühesõnaga ta oli nagu väikest viisi õppejõud seal skulptuuri ja tarbekunsti tudengite juures ja siis ta jäi täiesti vabakutseliseks ja Signe suur armastus oli muidugi keraamika. Nii-et praegu isegi on Tarbekunsti muuseumis mõned Signe keraamilised tööd ja minu meelest tal oli annet. Ta näiteks oskas hästi šamotiga ümber käia. Meil on ka üks tema šamotist "Masai naine lapsega". „Masai naine lapsega“ oli väga toredasti tehtud. Aga tal on natukene selle tasakaaluga puudusi ... nii-et kui ta välja panna, siis tuleb talle midagi alla panna, mis teda püsti hoiab. Tüübel sisse, või midagi niisugust. No vat ... ja ... Signel oli niisugune... nagu ta ise arvas, tal oli suur vaenlane ... (naeratab). Ja tol ajal aastakümneid kohutavalt lugupeetud ja noh niisugune ... mmm ... peaaegu, et nagu ... monopoliseerinud endale arvamuse kogu tarbekunstist, oli Helene Kuma. Ja Helene Kuma on kirjutanud ka tarbekunstist ühte ja teist ja on kirjutanud näituse arvustusi, aga ma arvan, et ta tegi Signele liiga, sest ta ütles, et Signe ei ole professionaalne keraamik. Ja Signe oli sellest väga löödud. Ja noh ... kuna elu läks tal nii öelda meeldivas ja aeglases tempos, nad olid Arseniga kahekesi alati kõikvõimalikel kultuuriüritustel, nii-et nad kuni vana eani, nad muutusid kahekesi üha vanemaks ja vanemaks ja nad olid kuidagi niisugune, no kõigile tuntud vana paar. Sest kui Arseni nõukogude aja algusaastakümnetel oligi hästi niisugune ... ta oli kartlik ja alalhoidlik ja küllalt nõukogudemeelne sest noh ...Tema elu oli just tänu sellele, et nõukogude aeg tuli ju muutunud niivõrd huvitavaks ja ta sai oma erialaliselt ennast teostada, siis hiljem, kui tuli nii-öelda murrang ja kaheksakümnendate lõpust alates olid nad mõlemad väga rahvuslikult meelestatud ja Arseni ja Signe ... Väga paljud, kes praegu on nii-öelda keskeas, mäletavad neid kõikvõimalikel, nii luule- kui jumal-teab mis igasugustel üritustel, mitte ainult kunstiüritustel. Nad olid niisugused, nagu lahutamatud ja kindlalt kohalolev lahutamatu paar. Nii-et ... Signe võttis vähe sõna ... aga ta oli kohal ja kui keegi sõna võttis, siis see oli Arseni, kes oli väga mitmekülgne ja kirjutas luuletusi ja tegi käsitsi kokku pandud väikeseid raamatuid ja tegi ehteid, tegi rustikaalseid ehteid, siis ta muidugi oli skulptor ja ta tegi ka mitmeid monumente. Ja seda kuidas nad kindlustasid endale selle, kuidas öelda nüüd ... positsiooni kunstimaailmas, sest Signe looming oli noh, küllaltki vähe arvukas. Seda võib vaadata tagasi sellele, et nad näiteks kahekesi pidasid vajalikuks ja olid osaliselt Jõhvi linna suure Lenini ausamba modelleerimisel, nii-et nad olid koos veel kellegi kolmandaga. Nad olid seal Jõhvi Lenini autorid. Ja üks nad võib-olla tegid veel midagi niisugust, mida me ei tea siin. Nii-et neil olid sidemed, kuna Signe oskas hästi Soome keelt ka veel, ta käis soome keele kursustel, kui oli õige aeg, kuuekümnendatel. Siis neil olid Soome sidemed näiteks Armo Sutriga, kes käis siin valamist

õpetamas ja oli skulptoritele väga tuntud ja teada tegelane, kes tegi siin ka oma näitusi paar korda. Armo Sutriga olid nemad väga suured sõbrad ja selles nende raamatukogus olid ka kolm, neli Soome skulptuuri tähte ja ka Sutri isikliku albumi nad olid saanud ilmselt temalt. Sest praegu me ei saa nagu aru, mis tähendas kuuekümnendatel ja seitsmekümnendatel niisugune side. See tähendas, et saadi erialalist kirjandust ja käidi Soomes ja nõnda edasi. No vat. Ja siis võib-olla võiks öelda, et Signet on natuke alahinnatud isegi. Sest ka tema portreed, nii vähe, kui tal neid ei ole, need on psühholoogiliselt väga õnnestunud ja hästi professionaalselt modelleeritud asjad. Tal oli käelist annet ja muidugi tal ei olnud väga niisugusi ... noh... kõrgeid ideid võibolla... Aga mõningad asjad on väga toredad, mis ta on teinud ja ... Ja näiteks praegu ei lähe kusagilt läbi see: „Mälestusi Pangodist“. Üks istuv dolomiidist meesfiguur, mis seisab praegu Raua tänav kaheksa, Kristjan Raua majamuseumi aias. See maja kuulub Kristjan Raua tütrele ja türetüttele.

Kärt-Angela Mägi: See ... vat need raamatud ja Soome sidemetest ...

Juta Kivimäe: Jah ...

Kärt-Angela Mägi: Mõtlesin, et see oli üks aeg, kus Eesti skulptorid toetusid keraamikutele ... kuna keraamika oli vähem koormatud poliitilistest situatsioonidest, keraamikud said isegi reisida, mistõttu neil tekkisid sidemed väljaspool Eestit ja skulptuur oli jälle väga seotud poliitikaga, siis keraamikud olid need, kes seda värsket tuult tõid. Signet olidki need suhted.

Juta Kivimäe: Aga mina natuke täpsustaksin seda keraamika ja skulptuuri vahet, et küsimus oli selles ka ... mitte nad ei toetunud keraamikutele, sest keraamikud olid tol ajal ikka dekoratiivse asja tegijad ...

Kärt-Angela Mägi: Jah, aga materjalivalikud ...

Juta Kivimäe: Ideid nad ei saanud, aga nad said just materjali võimalusi ja nad õppisid materjale kasutama keraamikutelt.

Kärt-Angela Mägi: Mhmh.

Juta Kivimäe: Asi oli selles, et enne seda kui Hurda Kүүn, ehk see ARS monumentaali metallisulatustöökoda, seal seati sisse, meil olid väga nigelad tingimused pronksi valuks. Metallivalu oli nii kehv. Valati näiteks Laevaremonditehases ja siis oli paar niisugust nagu era valajat ... aga see oli kõik tuda-muda ... Metall oli ka kättesaamatu. Pronksi, näiteks ma olen rääkinud vanemate skulptoritega, et nad ei jõudnud pronksist lasta teha lihtsalt. Ja siis tuligi ... juba viiekümnendate lõpul tuli šamott väga esile. Ühesõnaga, selle nad lihtsalt tõesti võtsid

keraamikutelt üle. Meil on palju šamottskulptuure, see oli odavam võimalus ja pealegi see oli niisugune, noh ka moderniseeriva vormi võimalus. Sellepärast, et šamotist sa ei tee midagi sellist peenelt modellerit, mida võib hiljem kanda metalli, eksole. Vaid, noh, nagu metalli, ütleme portree või figuuri tegemine on, et alguses skulptor teeb savist, siis ta võtab vormist, ja tuleb lõpuks välja siis see kipsskulptuur. Sealt kipsi pealt võetakse omakorda pronks jaoks vormi. See on igavene pikk protsess ja metall oli kallis ka ja see valamise protsess oli raske saavutada. Aga keraamika ahjud olid olemas ja võibolla pärast teeme siin väikse jalutuskäigu. Meil on just šamottskulptuure palju, et sellesmõttes jah keraamika ja skulptuuri vahel oli side. Lihtsalt see pronksivalu oli kättesaamatu ja sellepärast paljud tegid šamotist.

Kärt-Angela Mägi: Mõtlesin veel sellise küsimuse peale, et ... skulptori töö kestis neil ikka väga kaua aega, neljakümnendatest kaheksakümnendateni ... sinna sisse mahtus väga palju ... Signe Mölder on selle aja kunstnik, mis oli see nõukogude periood. Just värskest okupeeritud Eesti ... ja ta jõudis suhteliselt ka lõpuni välja. Kas see poliitika ka kuidagi mõjutas tema kunsti?

Juta Kivimäe: No alguses muidugi. Ja ega noh ... kuidas öelda ... tema skulpturaalne looming on ju väikese arvuline. Ta ikka elas niisugust kultuuri elu, tal oli võimalus proua elu elada oma kalli abikaasa kõrval. Ja ma arvan, et kodus toimetas ka ikka vanaproua Mölder, Arseni ema. Ega Signele ei antud seal palju võimalusi, sellepärast, et vanaproua Mölder arvas, et tema saab ka paremini aiatöodes hakkama. Ja Signel oli niisugune võimalus võtta osa kõikidest kirjanduse ja kunstiüritustest, käia kontsertidel ja nõnda edasi. Teatris nad väga palju Arseniga käisid. Aga näiteks neil on olnud seal Stalinistliku ajaperioodis ... on püsiekspositsioonis olnud tema „Vasika jootmine“. Mis oli ju täiesti niisugune realistlik asi. Ja kindlasti neid oli veel. Aga vat, nad jäid kipsi enamus kõik ju. Ja nad lihtsalt on aja jooksul purunenud, et kui nad ei olnud muuseumidesse või kunstifondi kogusse ostetud omal ajal, ega rohkem ju väga palju võimalusi siis eriti ei olnud. Kuni kaheksakümnendate lõpuni oli kas Tallinnas Eesti Kunstimuseum, siis ta oli Riiklik Eesti Kunstimuseum, või Tartu Kunstimuseum, või siis kunstifond, see oli eraldi kunstikogu. Kunstifond oli niisugune institutsioon, millel oli oma suur kunsti kogu, ta oli seotud nagu selle kunstihoonega ja sattus sinna, nii- et me saame Loit Jõekaldalt kindlasti teada. Nemad ostsid ja nad ostsid põhiliselt kahelt näitusest. Näituste olukord oli ju ka niisugune, et ei olnud nii, et oli näituste uputus ja sa ei tea kuhu minna vaid Kunstihoone ja Tartu Kunstnike maja korraldasid kevad ja sügisnäitusi ja siis, need olid tihtipeale ka niisugused, noh ... kuidas öelda ... ideoloogiliselt määratletud, et milline nende teema ja see kõik on, oli vastavalt näitusele oluline. Ja nendelt näitustelt käisid siis läbi kaks suurt komisjoni. Üks oli Kunstifondi komisjon ja nemad ostsid paremad asjad ära, ma ütleksin. Ja siis teine oli Ministrite Nõukogu komisjon

kuhu kuulusid ka niisugused valitud kunstnikud ja see oli ka väga tähtis komisjon. Meie kunstimuusumis näiteks kaheksakümnendatel oli seal kindlasti Põldroos. Kunstifondiga juhtus niisugune asi, et see vaheperiood nii-öelda, üleminek Nõukogude korra juurest iseseisva Eesti korra juurde ...väga paljud tööd läksid kaduma. Ja kuna neil oli ruumilisi raskusi, siis paljud tööd deponeeriti kas kunstnikele endile, või siis deponeeriti kusagile koolidesse või asutustesse ja paljusid neist ei ole õnnestunud enam tagasi saada, nii- et see oli niisugune suur skandaal ja pahandus ja me ei tea siamaani kus mitmed need Kunstifondi tööd omal ajal kaduma siis läksid. Räägitakse väga palju sellest, et oma-aegsed tegelased müüsid nad maha aga noh ma ei usu, et see väga reaalne on. Kes neid ikka nii väga ostis.

Kärt-Angela Mägi: Jaa ... mul on ikkagi hinge peal, nii palju kui ma olen ise nüüd teda uurinud ... see oli see aeg kus siis skulptorid pidid Lenineid tegema eksole ...

Juta Kivimäe: Mhm ... Ta tegi ka.

Kärt-Angela Mägi: Jah, just. Ee ... see kodu kus nad elasid ... see oli niimoodi huvitavate kardinatega ... Et ... nagu ... sellised nagu puidust rulood käisid akendele ette, või nii...

Juta Kivimäe: Mhm, sinna kodusse saab minna.

Kärt-Angela Mägi: Mhm. Jah. Ma olen käinud seal.

Juta Kivimäe: See on nii pieteetlik perekond, et nad säilitasid selle ateljee.

Kärt-Angela Mägi: Jah. Aga, et kas võis olla midagi sellist, et näiteks ta kartis midagi?

Juta Kivimäe: Ei usu.

Kärt-Angela Mägi: Seoses enda tööga, või midagi ...

Juta Kivimäe: Ei, ta ei kartnud midagi. Ta elas ilusat elu. Ühesõnaga, läks see kõige halvem aeg mööda ja viiekümnendate teisel poolel ei kartnud keegi enam mitte midagi.

Kärt-Angela Mägi: Mhm.

Juta Kivimäe: Siis läks modernismiks siin Eestis nii palju kui see võimalik oli. Ja ... noh vanasti ma näiteks külastasin oma emaga mitmeid kunstnikke Nõmmel. Ema oli arst lihtsalt. Ja seal tekkisid ka kohe need väga ilusad modernistlike trükimustritega külgekardinad ja ... Ja igasugused peened, need ... Standardi modernne mööbel ja ... Kõik niisugune asi hakkas liikuma, inimeste kodud muutusid lausa tundmatuseni. Ja Arsenil oli ka niisugune mööbel. See oli väga ilus. Mõned on tema enda järgi tehtud, tema oma projektide järgi.

Kärt-Angela Mägi: Ma saan aru, et nad on ikkagi nii seotud, see kunstnikepaar ...

Juta Kivimäe: Mhm.

Kärt-Angela Mägi: Aga ... Et ikkagi nagu Signe Mölderist kirjutada, et ka teda nagu iseseisvat kunstnikku natuke eksponeerida?

Juta Kivimäe: Mhm, ma arvan küll, et on võimalik.

Kärt-Angela Mägi: Ja ma tahaksin teda lahutada natukene Arsenist, et ta on ikka iseseisev kunstnik.

Juta Kivimäe: Jah, noh päris lahutada sul ei õnnestu teda, sest ta väga palju sõltus Arsenist. Tema heaolu oli kõik seotud Arseniga. Ja ta elas ikka väga kena elu.

Isabel Aaso-Zahhradnikova: Ma vaatan seda Muinsuskaitse Ameti nimekirja ... Ja siin on Signe Möledril skulptuur: „Nukrus“... Mis on autori valduses ...

Juta Kivimäe: Aga kus see on?

Kärt-Angela Mägi: ... Hm ...“Nukrus“... hoopis?

Isabel Aaso-Zahhradnikova: Et tuhat üheksasada kaheksakümmend üks, dolomiit ... Kesklinn, autori valduses oli, Narva maantee kolmkümmend. Et ta on midagi ka ära võtnud linnaruumist.

Kärt-Angela Mägi: Mhm.

Juta Kivimäe: Mhm.

Isabel-Aaso Zahhrdnikova: Ja siis ... ma leidsin veel ... Signe Mölder, maja, kus elas Ferdi Sannamees. See on vist selle maja mingisuguse mälestustahvli tegemine.

Juta Kivimäe: Mälestustahvel ... jah, mälestustahvleid tehti kõvasti sellel ajal. Mälestustahvli kavandamine ...

Kärt-Angela Mägi: Oot, kas Ferdi Sannamees oli nende, ütleme ka Signe Mölderi, õppejõud?

Juta Kivimäe: Ei usu.

Kärt-Angela Mägi: Ei usu jah?

Juta Kivimäe: Ei õppejõud ta võis olla, sest ta oli siis ...

Kärt-Angela Mägi: ... ta oli sellel ajal ... mhm ...

Juta Kivimäe: ... tollel ajal õppejõud ... jajaaa ... Ja Ferdil oli väga hea nimi, Ferdile ei tehtud mingeid takistusi, sest ta oli ju sõja ajal olnud õiges kohas. Venemaal.

Kärt-Angela Mägi: Jah-jah. Just.

Juta Kivimäe: Mhm. Ferdil oli pärast sõda minu meelest, ta juhatas seda keraamika töökoda, mis on siin, mis vanasti oli Koortil, eksole. Kus oli see ... Peetri majakese vastas. Praegu on sinna keegi kavalpea teinud uhke elamise endale. Aed on ümer, ei tea, kes seal resideerib siis...

Isabel Aaso-Zahhradnikova: Ei tea ... Väga uhke.

Juta Kivimäe: Jah, väga uhke värk on.

Kärt-Angela Mägi: Ehk, et tegelikult võiks arvata, et Signe Mölder oli ka Ferdi Sannamehega seotud erialaliselt.

Juta Kivimäe: No ikka väga tagasihoidlikult.

Isabel Aaso-Zahhradnikova: Pigem võib-olla austaja.

Juta Kivimäe: Pigem austaja jaa, ma ei usu seda, mhm. Sannamees oli väga karakterne isiksus. Aga kes olid Signe õppejõud, seda peab vaatama, et kes tollel ajal õpetasid. Ta ju Pallases ei õppinud ... eksole ... Ta oli nagu noorem ja ... Ja siis ta tuli siia Tallinnasse. Sannamees oli Tallinnaga seotud, ta võis olla mingil alal aga mingit niisugust isiklikku sidet ... et nad oleksid ... oi, see oleks nii suur asi olnud.

Lisa 4 Arseni Mölder

Arseni Mölder, skulptor ja ehtekunstnik, töötas õppejõuna Eesti Kunstiakadeemias alates 1948. aastast kuni 1994. aastani. Ta oli 1952. – 1955. aastatel klaasehistöö, 1955. – 1968. aastatel klaasehistöö ja keraamika ning 1968. – 1989. aastatel metallehistöö kateedri juhataja.¹¹²

Alates 1973. aastast oli Arseni Mölder Eesti Riikliku Kunstiinstituudi professor ja alates 1994. aastast emeriitprofessor.¹¹³

Arseni Mölder sündis Muhu saarel, Võlla külas, Jüri talus 18. juunil 1919. aastal.¹¹⁴ Teda kasvatas ainult ema, Akilina Mölder.¹¹⁵

Arseni varajane lapsepõlv oli väga raske. Ema kasvatas teda üksinda ning tegemist oli suhteliselt tagurliku ajajärguga, mil suhtuti eriti vaenulikult lapse sündimisse väljaspool abielu. Muhu saarel suhtuti Arsenisse seega erakordselt halvasti. Arseni ema oli taludes teenija ja mitte üksiki sugulane ei olnud toeks rasketel aegadel. Võib vaid ette kujutada milliseid eluraskusi noor üksikema ja väike laps pidid taluma. Sellele kurvale ning masendavale eluperioodile viitavad Arseni Mölderil nukrad luuletused, mida ta täiskasvanud mehena kirjutas Muhu Matsi varjunime all. Kui väike Arseni koolilapseks sirus, oli algkooliõpetaja rääkinud Akilina Mölderiga Arseni tulevikuväljavaadetest. Kooliõpetaja soovitas Arseni emal viia oma poeg Tallinna Kunsttööstuskooli sisseastumiskatsetele. Akilina tegi seda ning andeka lapsena võeti Arseni Mölder neljateistkümneaastasena Tallinna Kunsttööstuskooli vastu. Kuid mitte ainult Arsenil ei läinud hästi, vaid ka tema emal. Arseni emale anti tööd Tallinna Kunsttööstuskoolis teenijana, mis tähendas, et Akilina Mölderil töö ei olnud enam nii raske ja talle ning Arsenile anti ka tasuta elamispind Kunsttööstuskooli poolt.¹¹⁶

¹¹² Arseni Mölder. – ART 22.04.2009,

http://web.archive.org/web/20090422072820/http://art.ee/jewelry/molder_a.htm (vaadatud 02. XII 2018).

¹¹³ Heino, E. Suri tunnustatud skulptor ja ehtekunstnik Arseni Mölder. – Postimees 19.08.2009,

<https://kultuur.postimees.ee/154414/suri-tunnustatud-skulptor-ja-ehtekunstnik-arseni-molder> (vaadatud 02. XII 2018).

¹¹⁴ Arseni Mölder. – Geni 31.08.2017, <https://www.geni.com/people/Arseni-M%C3%B6lder/600000004217925014> (vaadatud 15. X 2018).

¹¹⁵ Samas, vaadatud 15. X 2018.

¹¹⁶ Autori intervjuu Juta Kivimäega Kumus. Vestlus. Tallinn, 11.09.2018. Küsitles autor, lindistus autori valduses.

Arseni Mölder lõpetas Riigi Kunsttööstuskooli 1938. aastal puitehistöö erialal. Ta õppis aastatel 1938-1941 Riigi Kõrgemas Kunstikoolis ja Jaan Koorti nimelises Riigi Rakenduskunsti Koolis skulptuuri.¹¹⁷

1948. aastal lõpetas Arseni Mölder Tallinna Riikliku Tarbekunsti Instituudi metallehistöö ja skulptuuri erialal.¹¹⁸

Instituudipäevil sai ta tuttavaks oma tulevase abikaasa Signega.¹¹⁹ Arseni Mölder oli õppinud varem puulõiget, kuid peale II maailmasõda õppis ta enda sõnul juba päris õiget skulptuuri, kuna nõukogude perioodil ei peetud puulõiget suurejooneliseks. Põhiline töövõte olevat olnud natuuri järgi töötamine. Arseni Mölder oli monumentalist, kuid hilisematel aastatel pühendus ta samuti väikevormide loomisele. Ta oli omanäoline ehtekunstnik, ning tegeles uue Eesti Vabariigi ajal ka müntide kujundamisega.¹²⁰

Arseni Mölder esines Vabariiklikel kunstinäitustel alates 1948. aastast. Tema isikunäitused Tallinna Kunstihoones toimusid aastatel 1969; 1979; 1989. Tartus oli tal näitus 1998. aastal. 1999. aastal toimus Tallinnas 80. aasta juubelinäitus A-galeriis. Ta osales mitmetel grupinäitustel. Näitena saab tuua Arseni Mölderit esinemisi Nõmme Kristjan Raua majamuuseumis ja Halduskeskuses 1994. ja 1998. aastatel või 1999. aastal Kunstiakadeemia juubelinäitusel „75 aastat Eesti metallikunsti“, „1 gramm kulda“. Välisnäitustest osales ta näiteks Rahvusvahelisel ehitenäitusel Jablonecis, Tšehhis 1987. aastal ning 1999. aastal galeriinäitusel Islandil. Arseni Mölderit loomingut asub erinevates Eesti Kunstikogudes: Eesti Kunstimuuseumis, Tartu Kunstimuuseumis, Tallinna Ajaloomuuseumis, Eesti Kunstnike Liidu Kunstifondis.¹²¹

¹¹⁷ Arseni Mölder. – ART 22.04.2009,

http://web.archive.org/web/20090422072820/http://art.ee/jewelry/molder_a.htm (vaadatud 02. XII 2018).

¹¹⁸ Samas, vaadatud 02. XII 2018

¹¹⁹ Lossmann, K. Kuuskümmend aastat aktiivset kunstniku elu – Arseni ja Signe Mölder. – Nõmme Sõnumid 2005, nr 1, lk 5, <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=nommesonumid20050114.2.19> (vaadatud 04. VIII 2018)

¹²⁰ Samas, vaadatud 04. VIII 2018

¹²¹ Arseni Mölder. – ART 22.04.2009,

http://web.archive.org/web/20090422072820/http://art.ee/jewelry/molder_a.htm (vaadatud 02. XII 2018).

Lisa 5 Intervjuu transkriptsioon Signe Mölderiloodud kipsskulptuuri „Mõtisklus vee ääres“ omanikuga, prof. Riin Alataluga

Kärt-Angela Mägi: Kuidas jõudis Signe Mölderiloodud kipsskulptuur „Mõtisklus vee ääres“ Sinuni?

Riin Alatalu: See lugu on natukene pikem. See lugu hakkab pihta sellest, et Signe ja Arseni Mölderid olid Ellen ja Albert Hanseni eluaegsed naabrid. Ellen ja Eduard Hansen olid minu vanaisa sõbrad, sest minu vanaisa suhtles kunstnike ringkondadega. Ta töötas raamatupidajana, kaasaarvatud ka siis Kunsttööstuskoolis. Ja see sõprus on jäänud niisuguseks põlvkondadeüleseks, et minu ema on ikka käinud siis Hansenite laste juures ja meie õega käisime nende lastelaste juures. Ja tänu sellele, et mu ema käis seal kogu aeg, siis ema suhtles ka Mölderiga. Mölder palus mingil ajal mu ema, et ta aitaks korraldada isikumuuseumi tegemist sinna tema kodumajja, sest lapsi neil ei olnud. Ja ema neid asju ka uuris aga sellest ei tulnud midagi välja, sellepärast, et neid isikumuuseumi ei tahetud eriti teha, et varasemad kogemused siis Kristjan Raua majamuuseumi ja teistega olid pigem keerulised. Aga kui Mölder ära suri ... ja see maja läks ... Kõigepealt suri Signe Mölder ja siis suri Arseni Mölder ja see maja läks pärijate kätte ja nad otsisid tegelikult niisugust heatahtlikku omanikku sinna sellele kogule ja majale. Ja mu ema sattus just sinna Hansenite juurde käima ja siis ema kutsuti vaatama seda maja ja ema siis omakorda mõtles ühte-teist ja kolmandat välja ja siis kutsus mind kohale ja mul ei olnud küll tõesti mingisugust kavatsust maja osta aga see maja mulle nagu lihtsalt nii kohutavalt palju meeldis, kui ma seda esimest korda nägin ja ma tundsin, et ma pean ta ära ostma. Ja tänu sellele, et ma ta ära ostsin, siis on see kogu minu. Ja selle koguga läks ka niimoodi, et ... noh see ei puuduta otseselt seda „Mõtisklust vee ääres“, sest see oli tõesti nagu basseini serva peal õues, aga need ülejäänud asjad, mis olid siis ateljees, et ... pärijad arvasid, et nad tellivad kõigepealt konteineri ja teevad ilusasti puhtaks selle maja ja siis müüvad mulle. Aga ma ütlesin neile, et kui te selle puhtaks teete, siis ma ei osta (naerab). Et ma sain nagu kogu selle tööversiooni, mis ateljees kunstnikust maha jäi. Tänu sellele on see minu.

Kärt-Angela Mägi: Kas Signe Mölderist maha jäänud kodune kunstikogu on Sinu elukäiku kuidagi mõjutanud või inspireerinud?

Riin Alatalu: Päriskindlasti on. Sellepärast, et kohe kui ma sinna sisse kolisin, ma tegelikult ju osalesin esimeses „Muuseumi öö“ programmis. Avasin oma koduüksed külastajatele ja pärast seda on minu (naerab) ... Ma elan ikka natuke niisuguses kodumuuseumis, et mul on päris palju inimesi, kes käib külas nagu spetsiaalselt selleks, et seda kogu näha. Et see on saanud niisuguseks osaks tõesti nagu minu elamisest ja teiseks, noh ma tõesti korrastasin seda maja

niimoodi, et ma jätsin seal ikka selle Mölderite käekirja sisse. Ikka väga-väga tugevalt. Mõned mu tuttavad on küsinud, et kas ma nagu ei taha elada võõrast elu ... Aga ma ei tunne, et ma elaksin seal võõrast elu. Ma tunnen, et see nagu täiesti sobib ja inspireerib mind. Ma tunnen ennast seal majas väga-väga hästi ja selle vahel, mis kõik sinna jäetud on.

Kärt-Angela Mägi: Kas Sul on plaane seoses Signe Mölderilt päranduseks saadud kunstikoguga?

Riin Alatalu: Ateljeed ma ei küta. Ta ongi nagu sellise muuseumiruumina kasutusel. Ma olen sinna sättinud need kunstiasjad üles. Aias ma olen natukene neid skulptuure, mis seal olid, natukene ühest kohast teise vedanud, aga ainult mõningaid asju. Enamik on selle koha peal kus nad algselt olid. Ja mu peamine plaan ongi nad sellisena seal edasi hoida. Ja nüüd on tekkinud ka uusi võimalusi, et näiteks ... need ei puuduta nüüd Signe asju, aga Arseni tehtud pareljeefid onju, et ta tegi nendest viiest pareljeefist, mis olid EKA seina peal, vana maja seina peal neli olid Arseni tehtud ja neist kaks on kaduma läinud. Et me just jõulupeol leppisime Mart Kalmuga kokku, et nüüd tuleb projekt, et järsku saab nende kahe vormi järgi, mis mul on, mul on nii positiiv, kui negatiiv, et järsku saab nende järgi uued valada nagu õpilastööde raames. Et saaks need kokku. Peamine plaan ongi see, et ma hoian seda seal edasi ja tutvustan, kui vaja. Ja tegelikult päris tihti, ikka mitmeid kordi aastas käib selliseid seltskondi. Ja ma tahaksin väga tegelikult siduda seda õppetööga, aga noh see sõltub siin meie skulptuuri restauraatoritest.

Kärt-Angela Mägi: Kuidas hindad tänapäeva kontekstis Signe ja Arseni Mölderid kodust skulptuuri stuudiot?

Riin Alatalu: Ma arvan, ma ei ole ju skulptor ja ma ise ei oska teha. Ja ma kohati tunnen seda, et tegelikult on see priiskamine, et see ateljee on minu käes, kes ma ei kasuta seda ateljeena, onju. Ma usun, et paljud kunstnikud on kadedad selle peale ... Aga no mine tea, järku ikka kunagi mõni laps või keegi kasutab seda ka ateljeena. Ma arvan, et see on ateljeena väga hea. Ta on ju Velbri projekti järgi tehtud. Seal on tohutult hea valgus sees, see on selline mõnus koht. Ja ma arvan, et kui mingi plaan on, siis see, et oleks keegi, kes seda ka tõeliselt kasutaks.

Kärt-Angela Mägi: Kas Sinu valdusesse on jõudnud ka mõni Arseni Mölderid loodud ehtekunstiteos, näiteks mõni originaalehe, mida kandis Signe Mölder?

Riin Alatalu: Jah, on. Mul on mõned, mis olid seal karpides ... mõned niisugused nagu proovitööd, milles ma ei ole kindel, mis on tehtud nagu õpilaste ja mis on tehtud Arseni poolt. Et noh, tundub, et nad on ikka pigem niisugused õpilaste tööd. Aga Signe õe lapsed kinkisid

mulle ühe ehte, mis on Arseni tehtud, niisugune kandiline, nagu puust raam, mille keskel on siis roheline kivi, mille kohta öeldakse, et Signe kandis seda kogu aeg. Ja see läks siis pärandusena Signe õetütardele, aga nad kinkisid selle mulle umbes aastapäevad tagasi. Et kuna ma Signe varandust seal hoian. Ma pean ütlema, et tal on üsna kehv nõel ... ma ei julge seda eriti kanda, sest ma kardan, et see kaob ära. Kuigi öeldi, et Signe kandis seda kogu aeg, aga ... mul on jah üks selline kohe tõesti, nagu selles suhtes, isikliku looga ehtelugu...Et see on, Arseni tegi Signele ja Signe olevat seda kogu aeg ka kandnud.

Kärt-Angela Mägi: Millist emotsionaalset väärtust kannab Sinu jaoks Arseni ja Signe Mölderi endise kodumaja omamine, mis tunne on Arseni ja Signe Mölderi loodud kunstiteostega koos elamine igapäevaselt?

Riin Alatalu: No seda ma tegelikult juba vastasin onju, ma tunnen ennast ... (naerab) ... ma tunnen ennast seal jube hästi. Mulle tundub, et lapsed tunnevad ka hästi. Sellel majal on selline naljakas asi, et need inimesed, kes sinna esimest korda tulevad, nad kipuvad ära eksima. Ta on ju väike maja, aga see on nagu peaaegu, et kõikidega juhtunud, et nad eksivad ära. Sest, et seal on hästi palju niisuguseid ... seal on nagu seda saladust. On päris palju. Ei, ma tunnen ennast tõesti hullult hästi!

**Lisa 6 Dokumendid Signe Mölderi pronksskulptuuri „Mõtisklus vee ääres“
deponeerimise kohta**

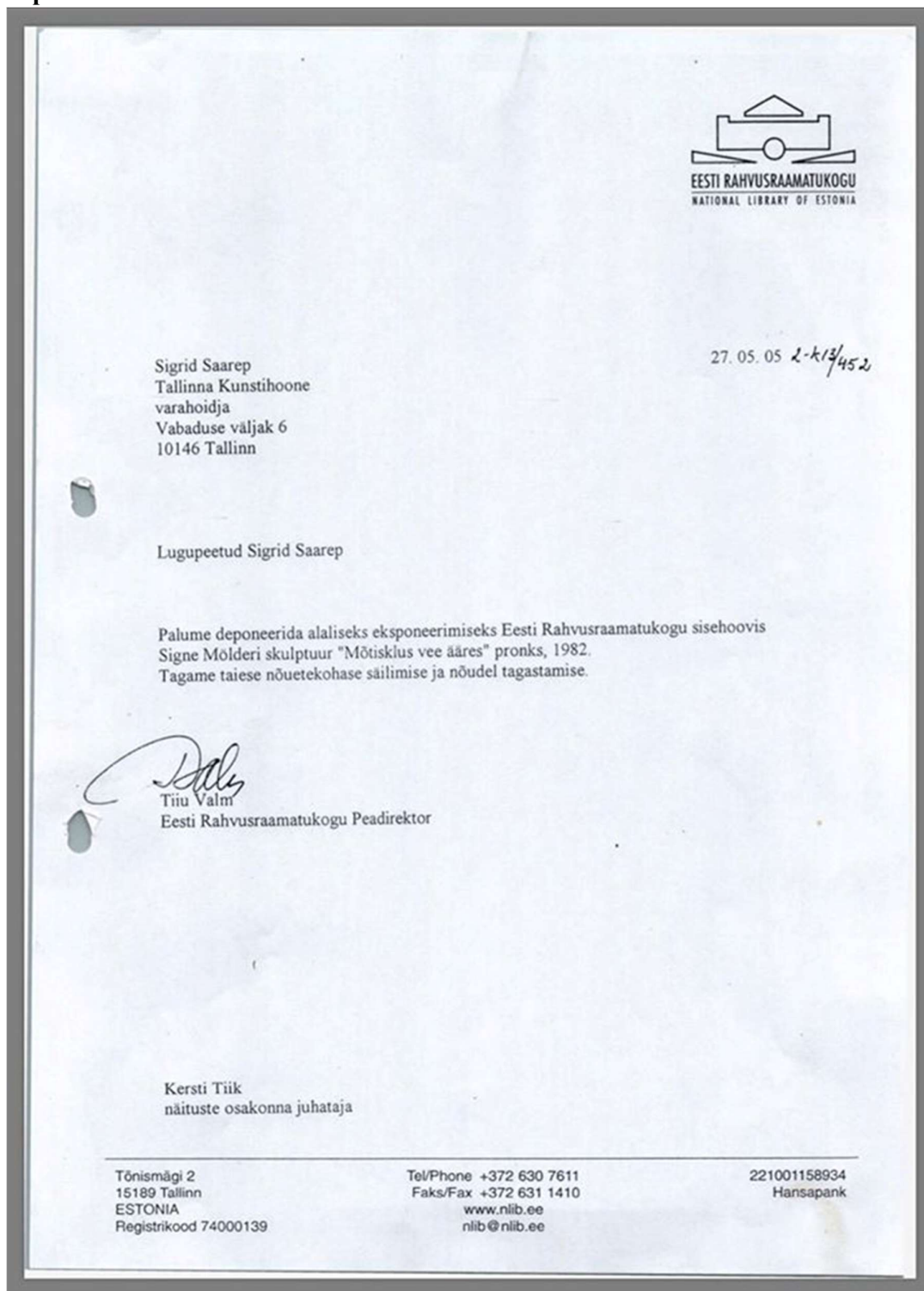

Foto 40. Foto Eesti Rahvusraamatukogu Peadirektori Tiiu Valmi kirjast Sigrid Saarepile

Sihtasutus Tallinna Kunstihoone Fond ja
Eesti Rahvusraamatukogu vaheline ajutise deponeerimise
AKT

Sihtasutus "Tallinna Kunstihoone Fond"

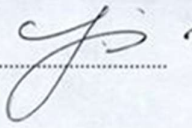
reg. kood: 90000127

tel: +372 644 28 18
fax: +372 644 87 47
Vabaduse väljak 6, Tallinn
10146, Eesti
www.kunstihoone.ee
e-mail: info@kunstihoone.ee

a/s 221001123370
Hansapank
Kood 767
S.W.I.F.T kood HABA EE2X
address/address Liivalaia 8, 15040, Tallinn

Sihtasutus "Tallinna Kunstihoone Fond" (Vabaduse väljak 6, Tallinn 10146, t.6442818 faks 6448747) Fondi varahoidja Sigrid Saarepi isikus deponeerib ja Eesti Rahvusraamatukogu Tõnismägi 2 Tallinn 15189 näituste osakonna juhataja **Kersti Tiik** isikus, t. 630 7611 võtavad ajutisele hoiule ning sõlmivad tähtajatu deponeerimislepingu järgmise teose kohta:

Signe Mölder. Mõtisklus vee ääres, pronks, 1982

1. Tallinna Kunstihoone varahoidja Sigrid Saarep.....

2. Eesti Rahvusraamatukogu näituste osakonna juhataja

Kersti Tiik

Alus: kiri 27.05.05
Akt on 2 eksemplaris

Registreeritud

28.07.05 Nr 2-16/3

Tallinn
21.06.2005

Foto 41. Foto SA Tallinna Kunstihoone Fondi ja Eesti Rahvusraamatukogu vahelisest aktist (28.07.05/nr 2-16/3) Signe Mölder'i pronksskulptuuri "Mõtisklus vee ääres" kohta